

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Õiguse instituut

Natalja Bobik

**EESTI VANGLATES ABSOLUUTSE SUITSETAMISE KEELU
KOHALDAMISE PÕHISEADUSPÄRASUS**

Magistritöö

Õppekava HAJM, peeriala Avalik õigus

Juhendaja: Angela Saar, MA

Kaasjuhendaja: Kristi Joamets, PhD

Tallinn 2018

Deklareerin, et olen koostanud töö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on sõna sissejuhatuses kuni kokkuvõtte lõpuni.

Natalja Bobik14.05.2018.

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 095594HAJM

Üliõpilase e-posti aadress: natalja.bobik@gmail.com

Juhendaja: Angela Saar, MA:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja Kristi Joamets, PhD:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
KASUTATUD LÜHENDID	5
SISSEJUHATUS	7
1. PÕHIÕIGUSED VANGLAS	12
1.1. Inimõiguste olemus ja seos põhiõigustega	12
1.2. Põhiõiguste mõiste ja olemus	17
1.2.2. Suitsetamine kui põhiõigus	21
1.2.3. Piiratav põhiõigus	26
1.2.4. Riive eesmärk ja selle legitiimsus	28
1.2.5. Riive proportsionaalsus	30
1.2.6. Põhiseaduslik järelevalve ja suitsetamise keeld	36
1.2.7. Vanglatöötajate ja vanglat külastavate isikute tervise kaitse eesmärk	38
1.2.8. Kinnipeetavate tervise kaitse eesmärk	42
2. VANGLATES TÄIELIKU SUITSETAMISKEELU KEHTESTAMINE	56
2.1. Eesti vanglates suitsetamiskeelu kehtestamine	58
2.1.1. Suitsetamise keelu õiguslik regulatsioon	58
2.1.2. Tubakas kui keelatud ese vanglas	61
2.1.3. Julgeoleku tagamine vanglas ja riiklike ressursside säästmise	65
2.2. Kinnipeetavate tubaka kasutamise olulisus vanglas	68
2.3. Suurbritannias suitsetamiskeelu kehtestamine	70
2.4. Uus-Meremaal suitsetamiskeelu kehtestamine	74
2.4.1. Tulemused	75
2.4.2. Uus-Meremaa kohtuvaidlused	76
KOKKUVÕTE	82
SUMMARY	86
ALLIKATE LOETELU	90

LÜHIKOKKUVÕTE

Urmas Reinsalu allkirjastas 7.10.2016. määruse, millega keelati alates 1. oktoobrist 2017 vanglates suitsetamine. Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas suitsetamise absoluutse keeluga riivatakse vanglas kinnipeetavate põhiõigusi. Magistritöö hüpoteesiks on "suitsetamise absoluutne keeld Eesti vanglates on põhiseadusega kooskõlas ning piirangud vastavad vangistuse täideviimise eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele".

Autor analüüsib kõiki aspekte eelkõige siseriikliku materiaalõiguse, rahvusvahelise õiguse ja Euroopa Inimõiguste Kohtu ning Eesti kohtupraktika kontekstis. Samuti autor toob magistritöös välja ka Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide ja Uus-Meremaa kogemusi õigusvaldkonnas ning kohtulahendeid, mis kujundavad nende riikide seisukohti suitsetamise keelu teemal. Autori seisukohti kujundavad teatud määral Euroopa Inimõiguste kohtu lahendite, teemakohased õigusteadlaste poolt välja antud artiklid, seisukohad ning kogutud andmete põhjalik analüüs. Käesoleva lõputöö puhul on tegemist abstrakse normikontrolliga, kuna töö autor ei lähtu konkreetsest kaasusest. Õigusnormide analüüsimisel lähtub autor proportsionaalsuse testist, samuti töö käigus selgitatakse kontrollitava normi eesmärk ning kontrollitakse selle legitiimsust.

Abstrakse normikontrolli raames autor jõuab järeldusele, et suitsetamise keeld on proportsionaalne, seega kõneall olev määrus on põhiseaduspärane. Magistritöös kajastatakse, kuidas osaline suitsetamiskeeld võib kaasa tuua igapäevased konfliktid ning kui anda kinnipeetavatele ligipääs tubakale, mida nad võivad oma tarbeks varjata, võib probleem hoopis võimenduda ning kujuneda tõsiseks järelvalveriskiks. Vanglas viibivate isikute õigus tervise kaitsesele kaalub üles õiguse vabale eneseteostusele, milleks praegusel juhul oleks suitsetatavate tubakatoodete tarvitamine. Samuti autor leidis, et VSKE §-s 64¹ p 3 ja 3¹ sätestatud suitsetamise õiguse piirangu eesmärk on legitiimne.

Võtmesõnad: vangla, suitsetamiskeeld, absoluutne keeld, põhiõigus, põhiseaduspärasus, proportsionaalsus.

KASUTATUD LÜHENDID

Kasutatud õigusaktide lühendid

EIK - Euroopa Inimõiguste kohus

EIÕK - Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon

PS - Eesti Vabariigi põhiseadus

PSJKS - Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus

TubS - Tubakaseadus

VangS - Vangistusseadus

VSKE - Justiitsministri 30.11.2000 määrus nr 72 " Vangla sisekorraaeeskiri"

Kasutatud muud lühendid

EIÕK - Euroopa Inimõiguste Kohus

EL - Euroopa Liit

PTESH - Parandatud ja täiendatud Euroopa Sotsiaalharta

RKHK - Riigikohtu halduskolleegium (lahend)

RKKK - Riigikohtu kriminaalkolleegium (lahend)

RKPJK - Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegium

RKTK - Riigikohtu tsiviilkolleegium

RKÜK - Riigikohtu üldkogu (lahend)

TrtRngK - Tartu ringkonnakohus

WHO - Maailma Tervise organisatsioon (World Health Organization)

WHO FCTC - Maailma Terviseorganisatsiooni tubaka tarbimise leviku vähendamise raamkonventsioon

ÜRO - Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

SISSEJUHATUS

Reeglina on ühiskonna ootus vanglate töö tulemusele väga suur. Esiteks vanglateenistus tagab turvalisuse, kuna kurjategijad on isoleeritud ühiskonnast ning suunab kinnipeetava õiguskäikudele tee. Samal ajal vanglat ja vangistust ümbritsevad kujutlused ja eelarvamused, mille olemasolu endale isegi ei teadvustata, kuna sageli kannavad inimesed kuritegude ja kurjategijatega seotud negatiivsed tunded vanglasüsteemile. Tegelikult "Eesti vanglateenistus viimase paarikümne aastaga on läbi teinud murrangulised muutused ning vangistuse kohaldamine on suundumas euroopalike põhimõtete poole"¹ Üks nendest põhimõtetest on näiteks suitsuvaba keskkonna loomine Eesti vanglates. Eeskujuks on võetud teiste maade kogemus antud valdkonnas.

Käesoleva magistr töö teema on valitud eelkõige antud valdkonna tähtsust ning kriitilisust silmas pidades. Tubakas on kinnipeetavate kõige laialdasemalt kasutatav psühhoaktiivne aine, mille esinemissagedus on olenevalt riigist ja olukorrast 64% kuni üle 90%. Kuigi suitsetamise levimuse määr on üldpopulatsioonis märkimisväärselt vähenenud, on tubakatoodete tarbimise piiramise poliitika elluviimisel täheldatud, et vanglates ei ole toimunud viimastel aastakümnetel võrreldavaid muutusi. Vanglates esinev tubaka leviku määr on endiselt kaks kuni neli korda suurem kui üldpopulatsioonis.² Eesti korrektsioonisüsteemis on antud teema suhteliselt uus ning vähest uurimist leidnud valdkond. Alates 2008. aastast Eesti vanglates on tähelepanuväärseks saanud tervislikud eluviisid³, mistõttu vanglates suitsetamise võimalused juba alates 2010 aastast on oluliselt piiratud. Justiitsminister Urmas Reinsalu allkirjastas 7. oktoobril 2016 määruse⁴, millega keelati alates 1. oktoobrist 2017 vanglates suitsetamine. Antud määrusega muudeti Eesti vanglates suitsetamise korda. Kõik suitsetatavad tubakatooted ning nendega seonduvad tooted lisati keelatud asjade nimekirja. Muudatusega keelati vangla territooriumil suitsetamine kõigile,

¹ Haak, K., Kratovitš, M., Papstel, I., Perens, A., Rimmel, M., Randmann, L., Sirp, A., Tepp, M., Vennikas, P. (2012). Vanglate organisatsioon ja juhtimine. Justiitsministeerium, lk 9.

² Enggist, S., Moller, L., Gauden, G., Udesen, C. (2014) *Prisons and health*. World Health Organization Regional office for Europe, lk 138.

³ Tubakapoliitika roheline raamat. (2014). Sotsiaalministeerium, lk 16.

⁴ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määrus. RT I, 11.10.2016, 5.

kinnipeetavatele, ametnikele ning teistele vanglate territooriumil viibivatele isikutele.⁵ Vanglas suitsetamise täieliku keelamise eesmärkideks on esiteks tervise kaitse, mis toetab tervislikuma elu- ja töökeskkonna loomist. Teiseks põhjuseks on vangla julgeoleku tagamine ning kolmandaks riiklike ressursside säästmine ja ning vabanemine sõltuvusest.⁶

Absoluutne suitsetamise keeld tekitas 2017 aasta sügisel Eesti riigis palju vaidlusi meedias ning erinevate õigusteadlaste vahel. Näiteks oma arvamuses justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 muutmise määruse eelnõu kohta õiguskantsler Ülle Madise märkis, et suitsetamise absoluutne keelamine vangla territooriumil ei täida vangistuse täideviimise eesmärki. Õiguskantsler oli arvamusel⁷, et suitsetamise täielik keelamine võib olla seetõttu vastuolus vangistusseaduse (edaspidi VangS) § 4¹ lõikega 2, mille järgi vangla võib kohaldada vaid selliseid piiranguid, mis on vajalikud vangla julgeoleku kaalutlustel. Samuti on tähtis ka, et piirangud peaksid vastama täideviimise eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele.⁸ Samuti on meedias korduvalt kajastatud õiguskantsleri seisukoht, et vanglates ja nende piiratud maa-aladel suitsetamise keelamine läheb vastuollu põhiseadusega⁹.

Viimasel ajal räägitakse ja kirjutatakse just kinnipeetavatest, võimalikest põhiõiguste rikkumistest seoses absoluutse suitsetamiskeeluga, kuid vanglaametnike¹⁰ ja nende võimalikest õiguste rikkumistest mitte. Kinnipeetavatel kambris suitsetamise võimaldamise puhul puutuvad vanglaametnikud paratamatult suitsuga kokku, nii suitsetajatest vanglateenistujad kui ka mittersuitsetajad. Autori arvates vanglateenistuse ametnike roll vanglas on väga oluline. Tegemist on inimestega, kes igapäevaselt peavad kinnipeetavatega kokku puutuma. Vanglate distsiplinaarmenetluse praktika¹¹ ning Eesti kohtupraktika on näidanud, et vaatamata enne määruse viimase muudatuse jõustumist olemasolevatele piirangutele, kinnipeetavad on pidevalt

⁵ Vangla Sisekorraeeskiri. RTL 2000, 134, 2139.

⁶ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk 5.

⁷ Õiguskantsleri arvamus justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 muutmise määruse eelnõu kohta. (2016).

http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/justiitsministri_30.11.2000_maaruse_nr_72_muutmise_maaruse_eelnou.pdf, 19 september 2017.

⁸ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376, § 6¹.

⁹ Kuul, Marek. *Justiitsministeerium keelab tulevast oktoobrist vanglates suitsetamise*. Kättesaadav:

<http://www.err.ee/575131/justiitsministeerium-keelab-tulevast-oktoobrist-vanglates-suitsetamise>, 19. september 2017.

¹⁰ VangS § 101 lg 1 järgi: "vanglaametnik on vanglas teenistuses olev ametnik, kelle ülesanne on kinnipeetavate järelevalve, julgeoleku tagamine vanglas ning kohtueelse menetluse või kohtuvälise menetluse toimetamine vanglas toime pandud süütegudes, samuti selle alase tegevuse juhtimine".

¹¹ Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus, lk 19.

rikkunud vangla korda, suitsetades kambrites ja mujal ruumides, kus antud tegevus on rangelt keelatud vangistust reguleerivate õigusaktidega.

Kinnipeetavatega tehtava töö põhieesmärgiks on taasühiskonnastamine. Vastavalt VangS §-le 6¹² kinnipeetava suunamine õiguskuulekale käitumisele on vangistuse täideviimise põhieesmärgiks. Antud eesmärk tähendab karistuse sellist täideviimist, mis ideaalis peaks andma vanglas karistust kandvale isikule võime tulla sotsiaalselt vastutavana vabaduses olles toime ilma õiguskorda rikkumata.¹³ Käesoleva magistritöö autor on arvamusel, et õiguskorra kaitsmine ja põhiõiguste järgimine vanglas on eelduseks põhieesmärgi saavutamisel, mistõttu autor soovib analüüsida, kas suitsetamise absoluutse keeluga rikutakse kinnipeetavate põhiõigusi või mitte. Magistritöö autor soovib täpsustada, et töös kasutatakse mõistet "kinnipeetav" nii vahistatute kui ka süüdimõistetute puhul (nais- ja meessoost süüdimõistetud), kes viibivad vanglas ja avavanglas. Antud õigusliku probleemi uurimise raames vanglas viibiva isiku staatus ei oma tähtsust, kuna keeld kehtib kõigi suhtes, kes viibib vangla territooriumil.

Teema on uudne ning Eesti piires avalikus ruumis vähe käsitletud, selle tõttu tugineb autor magistritöös seisukoha kujundamisel ning hüpoteesi kinnitamisel või ümber lükkamisel lisaks Eesti teaduslikule kirjandusele ka teiste riikide ja välisriikide õigusteadlaste kogemustele. Eesti Vabariik ei ole esimene riik, kus kõikides vanglates on kehtestatud absoluutne suitsetamise keeld, kuid Euroopas on küll esimene. Näiteks vanglas suitsetamine on keelatud osades Suurbritannia vanglates, Ameerika Ühendriikide vanglates¹⁴, Kanada föderaalvanglates¹⁵, Austraalias¹⁶ ja Uus-Meremaal¹⁷.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on välja selgitada, kas suitsetamise absoluutse keeluga riivatakse vanglas kinnipeetavate põhiõigusi. Magistritöö hüpoteesiks on "suitsetamise

¹² Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376.

¹³ Madise, Lauri., Pikamäe, Priit., Sootak, Jaan. (2014). Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, lk 40.

¹⁴ U.S. (2015). Department of Justice Federal Bureau of Prisons program statement. Smoking/Nosmoking areas. Kättesaadav: https://www.bop.gov/policy/progstat/1640_005.pdf, 14. märts 2018.

¹⁵ Correctional Service of Canada. 200 - Present: taking action. Kättesaadav: <http://www.csc-scc.gc.ca/about-us/006-2006-eng.shtml>, 14. märts 2018.

¹⁶ Biles, David. (2015). *Banning smoking in Australian prisons has become a nationwide issue*. Kättesaadav: <https://www.theage.com.au/opinion/banning-smoking-in-australian-prisons-has-become-a-nationwide-issue-20150828-gj9wfc.html>, 14. märts 2018.

¹⁷ Collinson, L., Wilson, N., Edwards, R., Thomson, G., Thornley, S. *New Zeland's smokefree prison policy appears to be working well: one year on*. Kättesaadav: <https://www.nzma.org.nz/journal/read-the-journal/all-issues/2010-2019/2012/vol-125-no-1357/letter-collinson>, 08. detsember 2017.

absoluutne keeld Eesti vanglates on põhiseadusega kooskõlas ning piirangud vastavad vangistuse täideviimise eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele". Magistritöö autor soovib justiitsministri määruse uue muudatuse analüüsimise abil leida vastust küsimusele, kas suitsetamiskeelu rakendamisel on tagatud kinnipeetavate ning vangla töötajate põhiõigused. Samuti autor on veendumusel, et suitsetamine ei ole põhiseadusest tulenev õigus.

Autor analüüsib kõiki aspekte eelkõige siseriikliku materiaalõiguse, rahvusvahelise õiguse ja Euroopa Inimõiguste Kohtu, Riigikohtu kohtupraktika kontekstis. Kohtupraktika analüüsi toetamiseks on käsitlemist leidnud asjakohane õiguskirjandus, normatiivaktid, õigusajakirjas *Juridica* avaldatud artiklid, õiguskantsleri arvamused ning muud suitsetamiskeelu teemakohased materjalid.

Autor toob magistritöös välja ka Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide ja Uus-Meremaa kogemusi õigusvaldkonnas ning kohtulahendeid, mis kujundavad nende riikide seisukohti suitsetamise keelu teemal. Põhirõhk on käesolevas lõputöös siseriiklikul regulatsioonil ja selle õiguspärasusel ning autori seisukohti kujundavad teatud määral Euroopa Inimõiguste kohtu lahendite, teemakohased õigusteadlaste poolt välja antud artiklid, seisukohad ning arutelud ning kogutud andmete põhjalik teaduslik analüüs.

Käesoleva lõputöö puhul on tegemist abstrakse normikontrolliga, kuna töö autor ei lähtu konkreetsest kaasusest, vaid hindab justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 muutmise määruse muudatuse proportsionaalsust, mis on seotud suitsetamise absoluutse keeluga. Õigusnormide analüüsimisel lähtub autor proportsionaalsuse testist, samuti töö käigus selgitatakse kontrollitava normi eesmärk ning kontrollitakse selle legitiimsust.¹⁸

Magistritöö esimeses peatükis käsitleb autor inim- ja põhiõiguste mõisteid, nende omavahelist seost vangla kontekstis ning asjakohaseid põhiõigusi ja avab nende sisu tuginedes EIÕK artiklitele, EIK ja Ameerika Ühendriikide lahenditele, siseriikliku kohtupraktikale ning erialakirjandusele. Samuti töö nii esimeses kui ka teises peatükis jooksvalt käsitleb autor põhiõiguste võimalike riivete formaalset ja materiaalset põhiseaduspärasust, lähtudes proportsionaalsuse põhimõttest. Autor analüüsib, kuidas erinevate riikide kohtud, millel on

¹⁸ § 11, p 2. Põhiõigused ja Vabadused. II peatükk. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. <http://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=16&p=11>, 08.01.2018.

rohkem kogemusi nii suitsetamiskeeldudega kui sarnaste inimõiguskohustustega, on teinud otsuseid juhtudel, mis puudutavad suitsetamiskeelde vanglates. Esiteks autor soovib käsitleda kohtuasju, mis käsitlevad suitsetajaid, kes satuvad passiivsesse suitsetamisse. Seejärel autor käsitleb kohtuasju, mis puudutavad suitsetajaid, kes on väitnud, et nende õigusi on rikutud võimaldamata suitsetada.

Käesoleva töö teises peatükis autor kinnitab või lükkab ümber töö hüpoteesi, vastab uurimisküsimusele, esitab vajadusel muudatusettepanekud või alternatiivsed lahendused eesmärgiga tagada kinnipeetavatele põhiõiguste riivete proportsionaalsus, et tagada kehtivas vangla sisekorraeskirjas põhiõiguste- ja vabaduste efektiivsem kaitse demokraatlikule õigusriigile kohaselt. Samuti käesoleva magistritöö teises peatükis analüüsitakse vanglates täieliku suitsetamiskeelu kehtestamist nii Eesti Vabariigis kui ka Suurbritannias ning Uus-Meremaal, nende riikide õigusvaidlustest seoses suitsetamiskeeluga vanglas. Autori valiku põhjuseks on see fakt, et Uus-Meremaa on esimene riik maailmas, mis keelustas üleriigiliselt täielikult suitsetamise vanglates. Suitsetamisvaba vangla poliitika juurutati vahejuhtumiteta 1. juulist 2011, millele järgnes üleüldine ja hästi kavandatud aastane sissejuhatav ajavahemik. Saavutust isegi tunnustati juunis 2012 aastal – peaaegu aasta rakendamisest –, kui Korrektsiooniametit autasustati Talent2 auhinnaga Uus-Meremaa Avaliku Halduse Instituudi Gen-i auhindade kategoorias "Tubliduse eest suhtlemises avaliku sektoriga". Auhinnad tunnustavad väljapaistvaid saavutusi avalikus sektoris ja Korrektsiooniamet oli üks 27 finalistist kaheksas kategoorias, mis valiti enam kui 70 nominatsiooni hulgast.¹⁹ Samuti autor soovib mainida Suurbritannia kui Euroopa Liidu liikmesriigi esindaja suitsetamiskeelu rakendamisest ning kohtuvaidlustest, mis tekkisid seoses osalise suitsetamise piirangu rakendamisega. Eelpool nimetatud näited aitavad näidata täieliku suitsetamise keelu vajalikkust teiste riikide praktika näitel.

¹⁹ The Department of Corrections. 2012. *Corrections News Jul-Aug 2012*. Kättesaadav: http://www.corrections.govt.nz/resources/newsletters_and_brochures/corrections_works/2012/corrections_news5.html, 12. jaanuar 2018.

1. PÕHIÕIGUSED VANGLAS

Kinnipeetavad on isikud, kellest tavapäraselt oma igapäevaste tegevuste kõrval ei mõelda. Nad kuuluvad gruppi, kes on meie ühiskonda püstihoodvaid alustalasid rikkunud. Kui inimestel palutakse neid õiglaselt kohelda ja tagada neile põhiseadusega tagatud inimõigused, siis muutuvad paljud neist moraalselt nõrdinuks. Tõeliselt tsiviliseeritud ühiskonna tegelik test on see, kuidas ta kohtleb neid, keda peetakse ühiskonna heidikuteks. Kohtunik Brennan on öelnud, et lihtne on mõelda kinnipeetavatest kui eraldi allilma elanikest, kes on ajendatud oma nõudmistest, kes järgivad oma tavasid. Samas miski ei muuda asjaolu, et ühiskond, kus kinnipeetavad elavad, on samuti ka kõigi teiste inimeste ühiskond. Vanglad võivad küll eksisteerida ühiskonna servas, aga ükski tahteavaldus ei lahuta neid inimkollektiivist.²⁰ Vangistuse täideviimise ajal kinnipeetavad samuti sooviksid, et teised tunnistaksid, et nende suhtes kasutatav võim peaks olema sama hoolikalt reguleeritud kui jõud, mis toimib tavakodanike suhtes, sealhulgas ka põhi- ja inimõiguste austamine ja järgimine.

1.1. Inimõiguste olemus ja seos põhiõigustega

Vajadust Euroopa kinnipeetavate õiguste kaitseks, legitiimseks kaitseks, tuleb mõista kahe erineva arengu valguses. Esiteks on kasvamas penoloogiline arusaam vanglate kui kindlat tüüpi institutsioonide omadustest ja kinnipeetavate sellest tingitud haavatavusest. Teiseks on konstitutsioonilistes demokraatiates, nagu seda on tänapäevased Euroopa riigid, inimõigused saanud järjest olulisemaks.²¹

Vaatamata sellele, et inim- ja põhiõigused on teineteisega vahetult seotud, tuleks teema arusaamisel kahte asja eraldi vaadata. "Põhiõigused tulenevad otseselt põhiseadusest, kuid nende

²⁰ Turner v. Safley: The Supreme Court Further Confuses Prisoners' Constitutional Rights. (1988-1989) 22 Loy. L. A., lk 667.

²¹ Dirk van Zyl Smit, Sonja Snacken. (2009). Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights. Oxford University press, lk 38.

aluseks on inimõigused ning inimõigused sisaldavad omakorda alati ka põhiõigusi.²² Madis Ernitsa seisukohalt põhiõiguse mõiste on ka tihedalt seotud inimõiguse mõistega, kuid kõige raskem määrata just inimõiguse mõistet.²³

Püüd kõigi inimeste väärikust kaitsta, on inimõiguste kontseptsiooni keskmes. Nii asetatakse inimene tähelepanu keskmesse. See põhineb ühisel universaalsel väärtuste süsteemil, mis on elu pühaduse kaitsmisele suunatud ja tagab raamistiku rahvusvaheliselt aktsepteeritud normide ja standarditega kaitstud inimõiguste süsteemi arendamiseks. Kahekümnenda sajandi jooksul on inimõigused arenenud edasi nii moraalse, poliitilise kui juriidilise raamistikuna ja ka juhena selleks, kuidas arendada maailma, mis on vaba hirmust ja puudusest. Kahekümne esimesel sajandil on olulisem kui kunagi varem, et inimõigused oleksid kuuldavad, mõistetud ja tähendusrikkad.²⁴

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi ÜRO) inimõiguste ülddeklaratsiooni artikkel 1, mille ÜRO võttis vastu aastal 1948, viitab inimõiguste süsteemi peamistele tugisammastele, need on vabadus, võrdsus ja vendlus. Vabadused nagu mõtte-, südametunnistus- ja usuvabadus, kuid ka arvamus- ja väljendusvabadus, on inimõigustega kaitstud. Sarnaselt tagavad inimõigused võrdsuse, võrdse kaitse igatüübilise diskrimineerimise vastu kõigi inimõiguste tagamiseks, sealhulgas ka naiste ja meeste täieliku võrdsuse.²⁵ "Kõik inimesed sünnivad vabade ja võrdsetena oma väärikuselt ja õigustelt. Neil on mõistus ja südametunnistus ning nende suhtumist üksteisesse peaks kandma vendluse vaim."²⁶ Samuti ka kinnipeetavate kohtlemisel vangistuse täideviimisel tuleb lähtuda nendest printsiipidest.

Vendlus tähendab majanduslikke ja sotsiaalseid õigusi, õigust sotsiaalkindlustusele, õiglasele palgale ja piisavale elu- ning tervisestandardile ja kättesaadavale haridusele – need õigused on inimõiguste lahutamatuks osaks. Need õigused on jaotatavad viieks suuremaks rühmaks: poliitilised, kodaniku-, majanduslikud, sotsiaalsed ja kultuurilised õigused, mis juriidiliselt on

²² Olesk, Margot. (2010). Inim- ja põhiõigused vanglas. Euroopa vangistusõiguse põhimõtted. Justiitsministeerium, lk 21.

²³ Ernits, Madis. (2011). Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli kirjastus, lk 132.

²⁴ Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz, lk 28

²⁵ *Ibid.*, lk 28

²⁶ Artikkel 1. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. (1948). Kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>, 14. märts 2018.

lahti kirjutatud kahes paralleelses paktis, mis koos ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooniga moodustavad inimõiguste aluskokkulepped.²⁷

"Inimõigused kõigile" oli Viinis toimunud inimõiguste maailmakonverentsi hüüdlauseks 1993. aastal. Inimõigused võimestavad nii indiviidide kui kogukondi selleks, et kujundada ühiskonda ümber viisil, mis inimõigusi täielikult realiseerib.²⁸ Konfliktid tuleb lahendada rahumeelsetel viisidel, mis juhivad õigusriigi põhimõtetest ja tuginevad inimõigustele, kuid siiski võivad inimõigused sattuda ka omavahelisse kokkupõrkesse – inimõigusi piiravad teiste õigused ja vabadused või avaliku korra, moraalinõuded ja demokraatliku ühiskonna üldine heaolu²⁹. Teiste inimõigusi tuleb austada, mitte lihtsalt tolereerida. Inimõigusi ei tohi kasutada teiste inimõiguste rikkumiseks³⁰ seega tuleb kõik konfliktid lahendada nii, et austatakse inimõigusi. Sel viisil tuleb käituda ka üldise hädaolukorra tingimustes ja ekstreemsetes oludes, kus võidakse rakendada mõningaid piiranguid³¹, mis sageli kohaldatakse vangla tingimustes.

Inimõigused on moraalsed õigused, mis tähendab seda, et absoluutselt igal inimesel peavad olema teatud inimõigused, sealhulgas ka Eesti vanglate kinnipeetavatel.³²

Tuleb märkida, et inimõigused on universaalsed õigused, mis tähendab, et nad kuuluvad igale inimesele, sealhulgas ka vanglas viibivatele isikutele. Universaalsus on saadus väarikusest ja õiguste sünnipärasusest. Seetõttu universaalsus ja sünnipärasus on inimõiguse defineerimisel otsustava tähtsusega.³³ "Inimõigused on kõigi õigused kõigi vastu, kusjuures kohustatud pooleks on nii kõik inimesed, inimeste grupid kui ka riigid"³⁴, sealhulgas on ka Eesti vanglate kinnipeetavad, kes omakorda moodustavad oma grupi. Seega inimõigused on kõigil olemas, nende omandamiseks ei pea midagi ette võtma. Samuti inimõigused on võõrandamatud

²⁷ Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz, lk 28.

²⁸ *Ibid.*, lk 28.

²⁹ Artikkel 29. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. (1948). Kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>, 14. märts 2018.

³⁰ Artikkel 30. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. (1948). Kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>, 14. märts 2018.

³¹ Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz, lk 28.

³² Annus, Taavi. (2006). Riigiõigus. Kirjastus Juura, Tallinn, lk 221.

³³ Hanski, Raija., Suksi, Markku. (2001). Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse. Tõlge eesti keelde. Institute for Human Rights, Abo Akademi University, lk 14.

³⁴ Ernits, Madis. (2011). Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli kirjastus, lk 133.

sõltumata ajast ja ruumist, seega ei ole vahet kas tegemist on kinnipeetava või vabaduses oleva inimese inimõigustega.³⁵

Rahvusvahelised inimõigused põhinevad jagatud väärtustel, mis on kokku lepitud ÜRO loomisel, tuginedes globaalsetele arusaamadele eetikast. Filosoofid nagu Jean-Jacques Rousseau, Voltaire ja John Stuart Mill on inimõiguste olemasolu väitnud. Valitsev "lepinguteooria" andis õigused selle vastu, et ollakse lojaalsed valitsejale. Samas väitis Immanuel Kant oma kosmopoliitses lähenemises, et teatud õigused kuuluvad "maailma kodanikele". Austriast pärit Rooma-Katoliku Kiriku piiskop Klaus Küngi juhitud "maailma eetika" rahvusvahelise projekti leidis, et kõik suured religioonid jagavad ühiseid põhiväärtusi, mis suuresti vastavad põhilistele inimõigustele.³⁶

Põhiseaduse normide tõlgendamisel kannab tähtsat rolli rahvusvaheline õigus, täpsemalt Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK). Riigikohus on märkinud: "Põhiseadust tuleb tõlgendada viisil, mis tagab selle kohaldamise vastavuse inimõiguste konventsiooni ja selle kohaldamispraktikaga. Vastasel korral poleks tagatud isiku õiguste tõhus siseriiklik kaitse"³⁷. Riigikohus on päris palju oma lahendites EIK praktikale viidanud. Viimasel ajal Eesti siseriiklike otsuste tegemisel EIK lahendite arvestamine mängib suurt rolli. Eestile on kasulikum arvesse võtta EIK otsusi, et vähendada kaebuste rahuldamist. Seega kui Eesti kohtud tagavad piisavalt kaitset, kaebuste arv tunduvalt väheneb.³⁸ Näiteks 2016. aastal menetles EIK 215 Eesti vastu esitatud kaebust. Kokkuvõtvalt EIK tegi viis sisulist otsust.³⁹ Kuid 2017 aastal menetluses oli juba 152 Eesti vastu esitatud kaebust.⁴⁰

EIÕK tõlgendamisel tehtud otsuseid ei saa põhiseaduse tõlgendamisel täiel määral aluseks võtta. Siiski on jäetud riikidele ulausliku otsustusõiguse (*margin of appreciation*) põhiõiguste piiramisel taotletavate väärtuste jõu hindamisel. EIK võib sekkuda riigisiselt vastuvõetud otsustesse juhul, kui põhiõigusi piiravad meetmed on tõenäoliselt põhjendamatud. Samuti tuleb

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz, lk 37.

³⁷ RKPJK 3-4-1-1-04, p 18; RKKKo 3-1-1-21-06 p. 9,5

³⁸ Annus, Taavi. (2006). Riigiõigus. Kirjastus Juura, Tallinn, lk 41.

³⁹ Kuurberg, Maris. (2016) 2016. aasta ülevaade Euroopa Inimõiguste Kohtusse Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta. Välisministeerium. Kättesaadav: http://vm.ee/sites/default/files/content-editors/legal/ulevaade_2016_avalik_1.pdf, 14. märts 2018

⁴⁰ *Ibid.*

märkida, et Eesti põhiseaduses paljud põhiõigused tagatud palju laialdaselt kui EIÕK-s.⁴¹ Maris Kruenberg on samuti maininud oma artiklis: "Kinnipeetavad ja vahistatud on aastate jooksul olnud üks selgemalt eristuv grupp, kes teab oma õigusi väga hästi ning kelle mitmeid erinevaid kaebusi on aastate jooksul sisuliselt arutatud."⁴² Praeguse seisuga ei ole veel Eesti vanglates suitsetamise keelustamise teemat EIÕK arutanud, kuid seoses suitsetamisega on küll EIÕK poolt tehtud otsusi, mida autor käsitleb järgmistes peatükkides.⁴³

Demokraatlikes õigusriikides ei ole põhiõigused ja -vabadused üldjuhul piiramatud. Euroopa Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni mitmed artiklid sisaldavad piiravaid sätteid (*restricting clauses*). Konventsioon seostab õiguste ja vabaduste piirangud mõnede tingimuste üheaegse esinemisega: piirangud peavad olema kooskõlas seadusega; piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas olema vajalikud ning piirangutel peab olema legitiimne eesmärk. Vahepeal teatud juhtudel viidatakse põhiõiguste ja -vabaduste piiramise võimalustele otseselt, kuid teistel juhtudel selguvad need sätte sõnastusest. Samuti sisaldab EIÕK absoluutseid õigusi ja vabadusi, mida ei saa piirata (näiteks piinamise keelamine).⁴⁴ Rait Maruste on arvamusel, et EIÕK ja põhiseadus on kõrvutiseisvas staatuses ning EIÕK-l on sisuliselt konstitutsioonilise normi staatus. EIÕK on põhiseadusest allpool, kuid muudest õigusaktidest nii nimetatud tavalisest seadusandlusest ülemal asuv, vastuolude korral selle ees eelisõigust omav akt. Seega EIÕK on põhiseaduse ja siseriiklike seaduste vahepeal.⁴⁵

EIK praktikas leidub mitmeid näiteid, kus siseriiklikud kohtud on Euroopa inimõiguste konventsiooni tõlgendanud erinevalt EIK-ist ja riik on kohtuasja Strasbourg'is kaotanud.⁴⁶ Võib märkida, et aastatega on Riigikohtu motiveeringutes rahvusvahelise õiguse normide kasutamine muutunud selgemaks ja oskuslikumaks. Ühtsed seisukohad rahvusvahelise õiguse siseriikliku kehtivuse ning kohaldatavuse osas tagavad vigu vältimist rahvusvahelise õiguse Eesti õiguskorras rakendamisel.⁴⁷ Eesti Vabariik peaks võimalikult palju arvestama EIK otsustega, mis on tehtud teiste riikide kohta. Vaatamata sellele, et need otsused ei ole Eestile vahetult siduvad, tuleks neid võimalikult palju järgida oma kohtupraktikas. See võimaldab ennetada sarnaste

⁴¹ Annus, Taavi. (2006). Riigiõigus. Kirjastus Juura, Tallinn lk 41.

⁴² Kuurberg, Maris. (2016). Eesti 20 aastat inimõiguste konventsiooni osalisena. Juridica VII, lk 528.

⁴³ EIK 30.07.2013 otsus asjas nr 19730/10: Toma Barbu vs. Rumeenia, p 61.

⁴⁴ Merusk, Kalle, Narits, Raul. (1998). Eesti konstitutsiooniõigusest. Juura, Õigusteabe AS, lk 189.

⁴⁵ Maruste, Rait. (1997). Põhiseadus ja selle järelevalve. Juura, Õigusteabe AS, Tallinn, lk 121.

⁴⁶ Euroopa Inimõiguste Kohtu 8. juuli 1986. aasta otsus kohtuasjas Lingens vs. Austria, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-IV, punktid 22 ja 29.

⁴⁷ Vallikivi, Hannes. (2001). Välislepingud Eesti õigussüsteemis. Õiguskirjastus, Tallinn lk 102.

rikkumiste olemasolu tekkimist Eestis, mis on kaebuste esitajate ja riigi huvides. Maris Kuurberg on oma artiklis märkinud: "Väga olulised on seejuures EIK suurkoja kohtupraktikat arendavad või kinnitavad lahendid. Konventsiooni subsidiaarsuse põhimõte eeldab riikidelt, et nad võtavad ise meetmeid rikkumiste ennetamiseks."⁴⁸

1.2. Põhiõiguste mõiste ja olemus

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 3 sätestab⁴⁹, et riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Vanglateenistuse igapäeva töö aluseks on erinevad õigusaktid.

Otsides põhiõiguste põhjendusi, siis Robert Alexy seisukohalt eksisteerib peaausjalikult kolm liiki põhiõiguste põhjendust: formaalsed, vabaduslikud ehk libertaarsed ja protseduurilised. Madis Ernitsa hinnangul võiks kombineerida põhiõiguste mõiste defineerimisel kõiki kolme liiki põhjusi.⁵⁰

Põhiseadus on formaalse põhiõiguste aluseks. Saksamaa õigusteadlase Albert Bleckmanni arvamuse kohaselt mõeldakse põhiõiguste all kõiki objektiivseid põhiseaduse norme, mis reguleerivad riigi ja üksikisiku omavahelist suhet. Tema formaalne põhiõiguste mõiste on kasutusele võetav samuti ka põhiseaduse põhiõiguste puhul. Lühidalt öeldes formaalse põhiõiguste mõiste järgi kõik põhiõigusi puudutavad arutelud peaksid lähtuma põhiõiguste kataloogist, mis tuleneb PS II peatükist.⁵¹

Liberaalne põhiõiguste mõiste on materiaalne põhiõiguste mõiste, mille järgi on põhiõigused vaid vabaduspõhiõigused. Saksamaa poliitilise teoreetiku ja juristi Carl Schmitt arvamusel ainult põhiseaduse formaalsele tekstile baseeruva formaalse kriteeriumi probleemiks olevat aga ühelt poolt see, et põhiseadus sisaldab raskelt eristataval konfiguratsioonil ka muud kui põhiõigusi. Teiselt poolt aktsepteeritakse ka põhiõigusi, mis pole põhiseaduse tekstis mainitud. Tuleb

⁴⁸ Kuurberg, Maris. (2016). Eesti 20 aastat inimõiguste konventsiooni osalisena. *Juridica* VII, lk 532

⁴⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

⁵⁰ Ernits, Madis. (2011). Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli kirjastus, lk 134.

⁵¹ *Ibid.*, lk 135.

arvestada, et igal konkreetsel riigil on olemas oma täiesti spetsiifilised põhiõigused. Schmitti järgi põhiõigused tegelikus tähenduses on ainult üksikisiku liberaalsed inimõigused.⁵²

Materiaalne põhiõiguse mõiste võib muutuda tähtsaks näiteks kohtupraktikas põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisel. Järelevalve protsessi käigus tuvastatakse põhiõigus, mida on riivatud, mis eeldab et vaadeldav tegevus või omadus kuulub vähemalt ühe põhiõigusnormi kaitsealasse. Lõpuks tegemist on protseduurilise põhiõiguse mõistega siis, kui näiteks parlament arutleb vajaduse üle täiendada põhiseadust.⁵³

PS § 12⁵⁴ kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed, mis tätehendab, et kinnipeetavatele laienevad kõik õigused, mida ei ole piiratud. Riigikohus on ka märkinud oma otsuses: "[...] asjaolu, et isik kannab karistust kuriteo toimepanemise eest ja sellega seoses on tema suhtes seaduse alusel kohaldatud põhiõiguste ja -vabaduste piiranguid, ei anna õigustust sekkuda isiku põhiõigustesse enam, kui see tuleneb otse seadusest."⁵⁵ Isikute põhiõigused ei ole piiramatud. Vangistuse ajal kinnipeetava vabadus allutatakse VangS-est tulenevatele piirangutele, mis aitavad täita vangistuse täideviimise eesmärke, mis vastavad Vang §-le 6 sätestatule. VangS täpsemalt määrab kinnipeetava põhiõiguste piiramise mahu. Samas VangS-st tulenevatest piirangutest ei selgu, milliste konkreetsete põhiõiguste täideviimist läbi piirangute takistatakse.⁵⁶

Riigikohus on märkinud, et vangistuse mõte on isikult vabaduse võtmine, täpsemalt piiratakse inimese liikumisvabadust ja võimalust realiseerida selle olemuslikult seotud subjektiivseid õigusi. Riigikohus on ühtlasi märkinud seda, et vangistust ei ole korrektne mõista vaid füüsilise liikumisvabaduse piiranguna. Kokkuvõtvalt kinni peetava isiku eluolu tervikuna seotakse vanglaga, kuna tema vabadus allutatakse VangS-st tulenevatele piirangutele, mis on vajalikud karistuse täideviimiseks.⁵⁷

Võttes arvesse ka rahvusvahelises õiguses tunnustatud põhimõtteid, ei ole Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud põhiõigused ja -vabadused piiramatud. Peaaegu ükski põhiõigus-ega vabadus ei ole piiratu. "Vabaduse teostamisel põrkub inimene sageli mõne teise inimese või

⁵² *Ibid.*, lk 137.

⁵³ *Ibid.*, lk 143.

⁵⁴ Põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

⁵⁵ RKHKo 3-3-1-2-06, p. 10.

⁵⁶ RKÜKo 3-3-1-5-09, p. 30.

⁵⁷ *Ibid.*

inimeste grupi huvidega viimaste realiseerimist takistades või neid huviseid muul moel riivates."⁵⁸
Sellel põhjusel põhiõigustega tagatud vabadused on valdavalt piiratud.

Ajaloolise arengu järgi võib põhiõigusi klassifitseerida järgmiselt⁵⁹:

1. kodaniku- ja poliitilised õigused, mis omakorda sisaldavad inimõigusi ja poliitilisi õigusi;
2. sotsiaalsed ja majanduslikud õigused nagu õigus tervise kaitsele, haridusele, eluasemele;
3. solidaarsusõigused: õigus rahule, õigus arengule, keskkonnaalased õigused.⁶⁰

Põhiõiguste sisu järgi võib diferentseerida kolme õiguste liike: vabadusõigused, võrdsusõigused, õigused riigi positiivsele tegevusele ehk kaitseõigused ja sotsiaalsed põhiõigused.⁶¹

Ühe põhiseaduslike õiguste teooria, mis heidaks veidi valgust praktikale, mida kasutavad tänapäeval enamuse põhiseaduskohtuid, esitab Robert Alexy raamat "Põhiseaduslike õiguste teooria". Alexy keskne tees on see, et põhiseaduslikud õigused on vajadused optimeerida, ja sellistena on need avatud tasakaalustamisele ja proportsionaalsuse analüüsile. Alexy seisukohalt selgitab ja õigustab see tees üht põhiseaduslike õiguste põhijoonte põhjendust üle maailma.⁶² Põhiseaduslikud õigused on niinimetatud "salapärased" nähtused. Ühest küljest on olemas tohutu hulk kohtupraktikat kogu maailma kohtutest, mis hõlmab põhiseaduslike õiguste põhjendusi, ning sellele vastavalt tohutu hulk teoreetilist materjali õigusteadlastelt. Teisest küljest on olemas üksnes väga piiratud arvul kirjandust sellest, mis on põhiseaduslike õiguste põhijooned.⁶³ Mattias Kumm toob välja, et on suured erinevused ühest küljest õiguse kontseptide vahel, mida kasutavad liberaalsed filosoofid, ja teisest küljest põhiseaduskohtute vahel. Samas kui liberaalsed filosoofid tunnistavad üldiselt piiratud arvu tugevaid õigusi, tunnistavad põhiseaduskohtud suureneval arvul suhteliselt nõrku õigusi. Põhiseaduslike õiguste praktika üks põhijooni näib

⁵⁸ Lõhmus, Uno. (2003). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu, lk 181.

⁵⁹ Anepaio, T., Hussar, A., Jaanimägi, K., Kaugia, S., Land, K., Olle, V., Roosma, P. (2003). Sissejuhatus õigusteadusesse. Juura, lk 69.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Kumm, Mattias. (2007). *Political Liberalism and the Structures of Rights: On the Place and Limits of the Proportionality Requirement*. Law, Rights, Discourse: Themes of the work of Robert Alexy. Hart Publishing, lk 132.

⁶³ *Ibid.*

olevat see, et põhiseaduslike õigusi, vastupidiselt fundamentaalsete moraalsete õiguste mõistetele, võib piirata, allutades neid tasakaalustavale või proportsionaalsuse analüüsile.⁶⁴

Õigusteaduse professor Kai Mölleri arvamusest tulenevalt riiklikult tagatud põhiseaduslike õiguste ja rahvusvaheliste inimõiguste moraalne ülesehitus on identne. Rahvusvaheline kord kaitseb põhiõigusi samamoodi nagu mõndade riikide konstitutsioonikohtud seda juba teevad. Esmapilgul võib rahvusvaheliste inimõiguste kaitse institutsiooniline mehhanism, mis tugineb samadele standarditele, mida kohaldavad riiklikud konstitutsioonikohtud, tunduda veider ja mittevajalik ning vastutuse dubleerimisena. Selle mudeli kohaselt tuginevad riiklikud konstitutsioonikohtud ja rahvusvaheliste inimõiguste kohtud samadele läbivaatamisstandarditele. Inimõiguste kaitse rahvusvahelised mehhanismid tulevad mängu ainult sel juhul, kui riigisisises süsteemis on eksitud.⁶⁵ Seega, kui peaks rahvusvaheliste inimõigustele rakendama minimalistlikku lähenemisviisi, siis aktiveeruks rahvusvaheline tasand ainult siis, kui riiklik tasand ei suuda isegi seda miinimumstandardit tagada. Kai Mölleri pakutavas mudelis sekkuvad rahvusvahelised osalejad, kui vastav riigi konstitutsioonikohus tegi vea ja nõustus sellise poliitikaga, mis vastab põhiseaduslikele nõuetele, kuid tegelikkuses rikub neid ning seega ei kuulu riigi suveräänsete õiguste hulka.⁶⁶ Seega siinkohal probleemi ei eksisteeri. Rahvusvaheliste inimõiguste normide eesmärk on riigi suveräänsuse piiride kontrollimine.

Siseriiklike põhiseaduslike õiguste moraalset ülesehituse kontekstis saab järgnevalt käsitleda rahvusvahelisi inimõigusi. Mölleri seisukohalt siseriiklike põhiseaduslike õiguste ja rahvusvaheliste inimõiguste moraalsed struktuurid on omavahel väga seotud. Rahvusvaheliste inimõiguste teoreetikud võiksid Mölleri järeldusele esitada kaks vastuväidet. Esiteks riigi konstitutsioonilised õigused, erinevalt rahvusvahelistest inimõigustest, peegeldavad ja põhinevad rahvuslikel eripäradel ja ettenägematutel sündmustel ning ei ole seetõttu sobivad rahvusvaheliste inimõiguste teooriaga, mis oma olemuse poolest peavad selliseid ettenägematusi ületama. Põhiseaduslike õiguste käsitus on sarnane rahvusvaheliste inimõiguste käsitlusega. Põhiseadused üle kogu maailma sisaldavad üldjoones samu õigusi, konstitutsioonikohtud

⁶⁴ Kumm, Mattias. (2007). *Political Liberalism and the Structures of Rights: On the Place and Limits of the Proportionality Requirement*. Law, Rights, Discourse: Themes of the work of Robert Alexy. Hart Publishing, lk 132.

⁶⁵ Möller, Kai. (2014). *From constitutional to human rights: on the moral structure of international human rights*. Global Constitutionalism 3. Cambridge University Press, lk 27. Kättesaadav: <https://www.cambridge.org/core/journals/global-constitutionalism/article/from-constitutional-to-human-rights-on-the-moral-structure-of-international-human-rights/FA27C57103BDAFF7A6F00B5757A81ABA>, 05. mai 2018.

⁶⁶ *Ibid.*

kasutavad samu tõlgendamise meetodeid, näiteks proportsionaalsuse testi eesmärgiks on mõlemal juhul tagada vaba arutelu poliitiliste otsuste moraalse õigustuse kohta. Põhiseaduslikud õigused on moraalselt nõudlikumad kui rahvusvahelised inimõigused. Idee on see, et põhiseaduslikud õigused hõlmavad ja kajastavad igakülgset poliitika legitiimsuse tingimusi või täidesaatva organi otsust, samal ajal kui rahvusvahelised inimõigused kehtestavad ainult miinimumstandardid. Siseriiklike põhiseaduslike õiguste ja rahvusvaheliste inimõiguste vaheline tajutav kaugus on vastavuses põhiseadusliku legitiimsuse ja riikliku suveräänsusega: mitte kõik, mis on põhiseadusevastane, ületab seda.⁶⁷

1.2.1. Suitsetamine kui põhiõigus

Suitsetajate õiguste piiramise kaudu mittesuitsetajate soovide täitmine tooks loogiliselt kaasa suitsetajate isikliku autonoomia vastava kärpimise.⁶⁸ Seepärast tuleb mittesuitsetajate õiguste täielikul uurimisel vaadelda ka vastandit – nimelt õigust suitsetada.

Endine riigikohtu esimees ja Euroopa inimõiguste kohtu kohtunik Rait Maruste kirjutas oma artiklis suitsetamise kohta, et "[...] iga inimõigus on inimese õigus, kuid kaugeltki mitte inimese iga õigus ei ole inimõigus."⁶⁹ Juhul, kui inimene on riigivõimu järelevalve all ja on näiteks teadlikult jäetud ilma piisava toidu ja joogita, siis juba võib arvata, et tegemist on inimõiguse rikkumisega piinava ja ebainimliku kohtlemise näol. Rait Maruste on arvamusel, et kinnipeetava suitsetamine pole inimese inimõigus. Suitsetamist võib nimetada inimese õiguseks, kuid seda võib piirata vastavalt VangS-le ja rakendada vanglakaristusega paratamatult kaasnevat piirangut, mis oma raskuselt ei ole piinava, ebainimliku- või alandava kohtlemise tasemel.⁷⁰

Mõned riigid on kehtestanud suitsetamise täieliku keelu, sest see võimaldab vältida keerukaid olukordi, mis tekivad osalise keeluga kaasnevate reeglite haldamisega. Euroopas on suitsetamine täielikult keelatud näiteks Mani saare vangla sise- ja välisterritooriumil.⁷¹ Mani saare valitsus võttis vastu suitsetamisvastased õigusaktid 2008. aasta märtsis ning need hõlmasid kohe ka saare

⁶⁷ *Ibid.*, lk 14.

⁶⁸ John M. Barth. (1986). *The Public Smoking Controversy: Constitutional Protection v. Common Courtesy*. Journal of Contemporary Health Law & Policy. Volume 2, Issue 1. Article 16, lk 217.

⁶⁹ Maruste, Rait. 10. detsember 2017. *Kas suitsetamine ja taimetoit saavad olla inimõigused?* Kättesaadav: <https://arvamus.postimees.ee/4338773/rait-maruste-kas-suitsetamine-ja-taimetoit-saavad-olla-inimõigused> 15.02.2018.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ ASH Fact Sheet. (2015) *Smokefree prisons*. Kättesaadav: http://ash.org.uk/files/documents/ASH_740.pdf, 14. märts 2018.

vanglaasutused. Mani saarel ei keelustatud üldiselt suitsetamist vabaõhukohtades, otsustas vanglateenistus rakendada täieliku suitsetamiskeelu, kusjuures suitsetamine vangla territooriumil on keelatud nii kinnipeetavatel kui ka personalil.⁷² Mani saar on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni kohaldamisalas ning alates 2008 aastast pole EIÕK-see ühtegi kaebust jõudnud seoses suitsetamise piiranguga. Seega riik piirangu kehtivust peetud EIÕK kehtivusalal õiguspäraseks.

Suitsetajate õiguste pooldajad väidavad sageli, et valitsus ei tohiks võtta vastu suitsetamisvastaseid seadusi, sest suitsetamine on isiklik valik, mis kehtib vastavalt põhiseaduslikule õigusele vaba eneseteostusele. Põhiseadus ei kaitse eraldi suitsetajaid. Näiteks Ameerika Ühendriikide tubakavastase poliitika aktivisti Samantha K. Graff arvamusel seadus, mis piirab suitsetamist, ei riku põhiseadust seni, kuni see suhtestub mõistlikult valitsuse õiguspärase eesmärgiga. Kohtud kinnitavad tõenäoliselt enamuse suitsetamisvastaseid seadusi vastavate protsessi ja võrdse kaitse vaiete korral, kuni selliseid seadusi jõustatakse selleks, et edendada valitsuse õiguspäraselt rahva tervise kaitsmise eesmärki minimeerides tubakasuitsu ohtu. Selliste seaduste kokkuvõttev eesmärk on selgitada, et pole niisugust asjaolu nagu põhiseaduslik õigus suitsetada. Põhiseadus ei takista üleriigilisi või kohalikke seadusi, mis piiravad inimeste võimalusi süüdata suits enda valitud ajal ja kohas. Samuti teatud seadused võivad luua tõkkeid uue suitsetamisvastase seadusandluse jõustamisele.⁷³ Need võimaldavad teatud tingimustel piiratud suitsetamisõigust – kuni neid seadusi ei muudeta või tühistata.

Mõned teised riigid on veendunud, et on põhjendatud vajadus taotleda uute suitsetamisvastaste seaduste jõustamist või olemasolevate seaduste, mis kahjustavad rahva tervist, muutmist või tühistamist vaatamata oma vastaste, kes taotleavad suitsetamisõigust. Kuni kavandatud suitsetamisvastane seadusandlus suhtestub mõistuspäraselt õiguspärase eesmärgiga, ei tohiks takistada põhiseadus selle vastuvõtmist.⁷⁴ Prakika näitab, et kohtud leiavad suhteliselt kiiresti, et suitsetamisvastane seadusandlus suhtestub mõistuspäraselt õiguspärase eesmärgiga, sest nad on oodanud kaua, et rahva tervise kaitse on üks kõige põhilisemaid riigi ülesandeid.

⁷² Smoking in Prisons in England and Wales: An examination of the case for public health policy change. (2014). The Offender Health Research Network, lk 16. Kättesaadav: <http://www.ohrn.nhs.uk/OHRNResearch/Smoking.pdf>, 10. aprill 2018.

⁷³ Samantha K. Graff. (2008). *There is No Constitutional Right to Smoke*. Tobacco Control Legal Consortium. lk 2. Kättesaadav: <http://www.publichealthlawcenter.org/sites/default/files/resources/tclc-syn-constitution-2008.pdf>, 28.02.2018.

⁷⁴ *Ibid.*, lk 5.

Ameerika Ühendriikides hakati põhjalikumalt arutama õigusi suitsetamisele kohtus juba 1897 aastal. Kohtuasjas *Allgeyer vs Louisiana* (1897) leidis ülemkohus õigusliku menetluse klauslis sõna "vabadus" tõlgendades, et lisaks õigusele olla vaba füüsilistest piirangutest (näiteks kinnipidamise teel), hõlmab "vabadus" ka kodaniku õigust nautida vabalt oma võimeid ja neid seaduslikul viisil kasutada. Vähemalt üks autor on väitnud, et see avaldus tagab suitsetajale kaudse suitsetamise õiguse. Kohus on õigusliku menetluse põhjendust kasutanud eraelu puutumatus ja individuaalse autonoomia tagamiseks. Kuid ülemkohus ei ole kunagi selgesõnaliselt tunnustanud suitsetamise õigust. Selle õiguse sõnastused pärinevad teistest kohtutest.⁷⁵

Kohtuasjas *Hershberg vs Barbourville'i linn* (1911) mõisteti kostja Henry Hershberg süüdi linna eeskirjade rikkumises, millega keelati sigarettide suitsetamine Kentuckys asuva Barbourville'i piires. Normi liialt laiaks osariigi politseijõudude kasutamiseks nimetades märkis kostja, et eeskirju võiks tõlgendada isegi väites, et suitsetamine on keelatud ka oma kodus. Kentucky apellatsioonikohus nõustus kostja argumentidega ja märkis, et inimesel on õigus oma isikliku tegevust kontrollida. Kuigi kohus tunnustas suitsetaja autonoomsust oma kodus. Kohus märkis seda, et kui eeskirjadega oleks ette nähtud karistus linnatänavatel sigarettide suitsetamise eest, siis tõstatuks erinev küsimus. Kohus keeldus seda küsimust edasi arutamast. Mitu aastat hiljem lahendas Illinoisi ülemkohus küsimuse otse. Arutades normi, mis keelas suitsetamise tänavatel või parkides potentsiaalse tuleohu tõttu, leidis kohus kohtuasjas *Zioni linn vs Behrensi* (1914), et norm on põhiseadusega vastuolus, sest selline isikliku vabaduse piiramine ei olnud avaliku heaolu edendamiseks mõistlik piirang. Kohus märkis, et suitsetamise piirangud avalikes kohtades võivad olla kehtivad, kuid need peavad olema täpselt kohandatud osariigi sõnastatava eesmärgiga. Suitsetajate vaatepunktist näib, et täiskasvanutel on oma kodus õigus suitsetada. Samas avalikus kohas võib see absoluutne õigus olla piiratud, kui osariik paneb kaalukaasile rahvatervist ja ohutuse ning suitsetaja autonoomsuse ja peab mõistlikuks suitsetamise piiramist.⁷⁶ Siin võib paralleeli tuua Eesti vanglates kehtestatud absoluutse keeluga, mille eesmärgid on samuti vanglas viibivate inimeste tervise kaitse ja ohutus.

⁷⁵ John M. Barth. (1986). *The Public Smoking Controversy: Constitutional Protection v. Common Courtesy*. Journal of Contemporary Health Law & Policy. Volume 2, Issue 1. Article 16. Published by Scholarly Repository @ Campbell University School of Law, lk 217.

⁷⁶ *Ibid.*, lk 218.

Ameerika Ühendriikides igal aastal avaldati rohkem teaduslikke tõendeid, mis tol ajal on kinnitanud suitsetamise kahjulikku mõju tervisele. Nagu täheldati, tundub, et suitsetajatel on põhiseaduslik õigus oma kodus suitsetada. Kuigi see õigus ei ole absoluutne, laieneb see ka avalikule areenile. Kuid siis läheb suitsetaja autonoomsus vastuollu mittesuitsetaja õigusega hingata värsket õhku. Iirimaa kriitik ja poliitiline aktivist George Bernard Shaw (1856-1950) sõnul ei saa suitsetajad ja mittesuitsetajad samas raudteevagunis olla võrdselt vabad. Esimene tõke sigaretisuitsuvaba õhu põhiseadusliku õiguse loomisele on selle tõestamine, et õigusrikkuja tegutses põhiseadust rikkuval viisil. Shaw leiab, et selleks, et osariik saaks tegutseda, peab valitsus kuidagi osalema isiku põhiseaduslike kaitsemehhanismide rikkumises. See on tihti mittesuitsetaja jaoks otsustavaks komistuskiviks, sest osariigi väidetav osalemine on sageli tegemata jätmise, mitte selge heastav tegevus. Eelkõige kaebavad mittesuitsetajatest hagejad, et osariik ei ole võtnud piisavalt seadusandlikke meetmeid avaliku suitsetamise piiramiseks.⁷⁷

Mõnede suitsetamisega mitteseotud juhtude puhul võib osariigi tegevust järeltada selle tegevusest. Samuti ka Eesti vanglates on tavapärane, et kaebavad pigem mittesuitsetajad, et neid paigutatakse koos suitsetatavate kambrikaaslastega. Siinkohal autor soovib lisada, et vanglaid ei saa suhestuda avaliku kohaga, mis on mõeldud määratlemata isikute ringile, kuna tegemist on rangelt piiratud ligipääsuga asutusega. Ligipääsu reguleerib justiitsministri määrus⁷⁸. Vanglates peetakse kinni vabadusekaotuse eesmärgiga selleks ettenähtud režiimiga, mida reguleerivad vangistusalaõigused. Samuti Riigikogu kriminaalkolleegium on märkinud: "Isiku üht põhiõigust- õigust eluruumi puutumatusel, kinnipeetaval vangla eluruumi suhtes ei ole. Seetõttu ei saa vangla eluruumi samastada tavamõistes isikliku eluruumiga."⁷⁹

Ameerika Ühendriikide mittesuitsetajad on põhiseaduse mitmeid osi kasutanud, püüdes luua suitsuvaba keskkonda; õiguslik menetlus, 9. parandus (*the Ninth Amendment*).⁸⁰ Järgnevalt uurib autor iga sellise rünnaku teooriat ja hindab selle vastavat edukuse tõenäosust kohtutes, järeldades, et vähesed kohtud soovivad tunnustada saastevaba avaliku ruumi õigust, sõltumata kasutatud põhiseaduslikust argumendist. Kõige sagedasemad põhiseaduslikud väited, mida mittesuitsetajad kasutavad puhta õhu poole püüdlemisel, on olnud 5. ja 14. paranduse õigusliku menetluse klauslid. Põhimõtteliselt keskendub see argument sõnadele "elu" ja "vabadus".

⁷⁷ *Ibid.*, lk 219.

⁷⁸ Järelevalve korraldus vanglas. RT I, 07.09.2011, 6, § 19.

⁷⁹ RKKKo 3-1-1-32-96.

⁸⁰ *Gasper v. Louisiana Stadium and Expo. Dist.*, 418 F. Supp. 716 (E.D. La. 1976). Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/418/716/1602631/>, 10. aprill 2018.

Eeldades, et passiivne suitsetamine kahjustab nende tervist, väidavad mittersuitsetajad esiteks, et jätkuv kokkupuude selle reostusega võib nende "elu" takistada ilma õigusliku menetluseta. See väide on kohtus vähe entusiasmi tekitanud. Veenvam ja loomingulisem argument on see, et mittersuitsetajatelt võetakse ära vabadus, kui nad on sunnitud avalikus keskkonnas hingama sigaretisuitsust õhku. Seda väidet kinnitasid ka hagejad kohtuasjas *Gasper vs Louisiana*. Nagu eespool märgitud, vaidlustati selles kohtuasjas suitsetamise piirangute puudumine osariigile kuulavas Superdome'is. Gasperi mittersuitsetajad väitsid, et nad olid sunnitud staadionilt lahkuma suitsu tiheduse tõttu areenil, ning väitsid seega, et neilt võeti "vabadus" õigusliku menetluseta.⁸¹

Selle väite toetamiseks viitasid hagejad kohtuasjale *Pollak vs Columbia ringkonna munitsipaalteenuste komisjon*.⁸² Pollaki puhul vaidlustas hageja raadiosaadete edastamise Columbia ringkonna ühistranspordisüsteemi. Paljud reisijad olid sunnitud bussiga tööle ja töölt koju sõitma. Hagejaid kasutasid õigusliku menetluse klausli argumenti väites, et need inimesed olid sunniviisiliselt publikuks. Apellatsioonikohtu otsusele vastupidiselt tunnustas ülemkohus õigust mitte sunniviisiliselt kuulata, kuid kohus tegi otsuse hageja vastu, pidades komisjoni toimingut mõistlikuks. Pollaki otsust kasutades väitsid Gasperi hagejad, et sunniviisilise kuulamise eest kaitstuse õigus laieneb ka sigaretisuitsule. Gasperi kohus eristas Pollaki väites, et mittersuitsetajad ei olnud mingil juhul kohustatud Superdome'i üritustel osalema, erinevalt Pollaki inimestest, kes olid sunnitud ühistranspordiga sõitma. Kohus leidis, et see arutluskäik on puudulik kahel põhjusel. Esiteks, toimub Superdome'is ainulaadseid sündmusi, mida tõenäoliselt ei korrata mõnes muus kohalikus toimumispaigas. Seega on kohalikud elanikud tegelikult sunnitud Superdome'i sageli külastama, kui nad soovivad neil üritustel osaleda. Teiseks, vastamaks neile, kes kahtleksid selliste ürituste külastamise vajalikkuses, on märgitud, et täisväärtusliku elu elamiseks on vaja siseneda avalikku sektorisse. Seega on mittersuitsetajad sunnitud suitsust õhku hingama kohas, kuhu peavad lõpuks minema, kui soovivad kogeda samu asju, mis suitsetajad.⁸³ Siin võib esile tuua Eesti vanglate külastajaid (näiteks advokaadid, uurijad, kiirabi töötajad, teiste asutuste töötajad), vanglateenistuse ametnikke ja samuti ka kinnipeetavaid, kes on sunnitud suitsust õhku hingama kinnises asutuses, mõnel ei ole isegi

⁸¹ *Gasper v. Louisiana Stadium and Expo. Dist.*, 418 F. Supp. 716 (E.D. La. 1976). Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/418/716/1602631/>, 10. aprill 2018.

⁸² *Pollak et al. v. Public Utilities Commission of the District of Columbia*. U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit. Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/191/450/91278/>, 21. märts 2018.

⁸³ *Ibid.*

õigust asutusest välja saada ükskõik mis ajal. Neid argumente silmas pidades on vastuoluline tunnustada õigust sunniviisiliselt mitte kuulata, kiites samal ajal heaks sunniviisilise suitsu sissehingamise. Kohus keeldus puhta õhu hingamise õigust tõstmast põhiseadusliku õiguse tasandile.⁸⁴ Kohtuasjas *Tanner vs Armco Steel Corp*⁸⁵ teatas kohus, et 14. paranduse ega muu põhiseaduse sättega ei tagata seaduslikult jõustatavat õigust tervisele keskkonnale.

Vangistuse olemusega on kooskõlas, et teatud tegevused on kas keelatud või olulisel määral piiratud. Riigil on õigus vangistusega kaasnevate piirangute kogumit muuta ning kinnipeetav ei saa nõuda, et piirangud ei muutuks vangistuse kestel rangemaks. Samamoodi ka suitsetamisega vanglas. Vanglate tubakavabaks muutmise tegevuskava ja VSKE muudatuse peamiseks eesmärkideks on tervise kaitse, vabanemine sõltuvusest ning riiklike ressursside säästmine ja julgeoleku tagamine.⁸⁶ Eeltoodu on üheks argumentiks, miks sõltumata suitsetajate pooldajate ning kinnipeetavate vastupidisest seisukohast, on suitsetamise keeld vajalik. Samuti teiste maade kohtupraktika toetab põhimõtet, et suitsetamise õigus ei ole põhiseadusest tulenev põhiõigus ning ei ole olulisem kui õigus tervisele keskkonnale.

1.2.2. Piiratud põhiõigus

PS § 19 sätestab, et: "Igaühel on õigus vabale eneseteostusele."⁸⁷ Antud normis puudub konkreetiseeritud õiguse sisu. Antud paragrahvi kui üldist vabadusõigust on tunnustanud ka Riigikogu üldkogu.⁸⁸ Rait Maruste seisukohalt puudub antud sätel igasugune väärtusõpetuslik mõõde. Seega sätestatakse vabadus teha ja tegemata jätta, mida iganes inimene soovib, sõltumata sellest kas see on endale hea või halb. Samas tuleb arvestada, et siiski mõned teod võivad riivata teiste inimeste õigusi ja vabadusi ning olla keelatud või isegi karistatavad.⁸⁹

Suitsetamist, laiemalt ka tubakatoodete tarvitamist, ei ole põhiõigusena *expressis verbis* põhiseaduses sätestatud. Riigikohus on olnud seisukohal, et "PS § 19 lõikest 1 tuleneb üldine vabaduspõhiõigus, mille riive vastavust PS-le ei ole vaja kontrollida, kui vaidlusalune säte riivab

⁸⁴ John M. Barth. (1986). *The Public Smoking Controversy: Constitutional Protection v. Common Courtesy*. Journal of Contemporary Health Law & Policy. Volume 2, Issue 1. Article 16. Published by Scholarly Repository @ Campbell University School of Law, 1989, lk 224.

⁸⁵ *Tanner v. Armco Steel Corporation*. (1972). US District Court for the Southern District of Texas. Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/340/532/1445551/>, 21. märts 2018.

⁸⁶ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk 5.

⁸⁷ Põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

⁸⁸ RKÜKo 3-4-7-01, p. 13.

⁸⁹ Maruste, Rait. (2004). Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Kirjastus Juura, lk 347.

mõnd spetsiifilist põhiõigust".⁹⁰ Autori arvates suitsetamine ei ole kaitstud mingi spetsiifilise sättega ning selle õiguse paigutamine näiteks eraelu kaitse alla oleks liiga suhteline, sest eraelu rõhuasetus on Eesti kohtupraktikas olnud teine. Seega on asjakohaseks põhiõiguseks PS § 19. Antud paragrahv garanteerib iga inimesele vaba eneseteostuse õiguse eeldusega, et tuntakse austust kolmandate isikute õiguste suhtes ning jälgitakse põhiseaduslikku korda.⁹¹

Tulenevalt § 19 lg 2 formuleeringust antud sätte on väga suure ulatusega kehtivusalaga. Riigikohus on selle kohta ka märkinud, et igaüks peab oma õiguste ja vabaduste ning kohustuste täitmisel austama teiste inimeste õigusi ja vabadusi, samuti ka ja arvestama nendega ning käituda, järgides seadust.⁹² See asjaolu, et vastavalt § 19 sisule, et igaüks peab oma õiguste ja vabaduste kasutamisel järgima seadust, viitab sellele, et seadusandjale on suunatud volitus piirata üldist vabaduspõhiõigust seadusega. Antud juhul tegu on lihtsa piiriklausliga, kuna see piiriklausel ei nimeta legitiimseid eesmärke.⁹³

Õiguskirjanduses on pakutud ühe võimalusena § 19 lg 1 piiramisel võtta toeks § 10 sätted, et näha igaühe kohustusena järgida vaba eneseteostuse käigus õigusakte. PS § 19 lg 1 on lihtsa piiriklausliga põhiõigus ning samale seisukohale on asunud ka Riigikogu üldkogu⁹⁴ ja Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtukolleegium⁹⁵. Riigikohtu tsiviilkolleegium on selle õigusega selgesõnaliselt märkinud: "PS § 19 lg 1 on lihtsa seadusreservatsiooniga põhiõigus, millest tulenevalt võib seda piirata mis tahes põhjusel, mis ei ole PS-ga otseselt keelatud."⁹⁶

Riigikohtu kriminaalkolleegium on arvamisel, et ühiskonnas ei või olla piiramatuid põhiõigusi. Põhiline on see asjaolu, et põhiõiguse piiramatute teostamine ei takistaks teise põhiõiguse teostamist. Sellise olukorra puhul, kus konkureerivad erinevad põhiõigused, tekibki vajadus piirata põhiõigusi.⁹⁷

⁹⁰ RKPJKo 3-4-1-3-09, p 16.

⁹¹ RKKKo 3-1-1-67-09, p 13.3.

⁹² RKTCo 3-2-1-43-09, p 15.

⁹³ § 19, p 11. Põhiõigused ja Vabadused. II peatükk. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. <http://www.pohiseadus.ee/index.php?sid=1&ptid=16&p=11>, 08.01.2018.

⁹⁴ RKÜKo 3-4-1-7-01, p 14.

⁹⁵ RKPJKo 3-4-1-16-08, p 28.

⁹⁶ RKTCo 3-2-1-152-09, p 11.

⁹⁷ RKKKo 3-1-1-80-97, p I.

Saksa riigiõigusteadlane ja õigusfilosoof Robert Alexy kohaselt see asjaolu, et riiklik abinõu kujutab endast põhiõiguste riivet, ei tähenda kohe põhiseaduse rikkumist. Rikkumisega saab käsitleda põhiõiguste riivet juhul, kui see on formaalselt või materiaalselt põhiseadusvastane. Põhiõiguste riive formaalse ja materiaalse põhiseaduspärasuse mõõdupuuks tuleb võtta piiriklauslitest. Piiriklausleid, teisisõnu seadusreservatsioonid võib jaotada erineval viisil. R. Alexy seisukohalt eksisteerivad üldised ja erilised piiriklauslid. Üldised piiriklauslid käsitlevad kõiki põhiõigusi, aga erilised piiriklauslid on kohaldatavad ainult konkreetsele põhiõigusele, millega seoses need on esitatud. Ühtlasi R. Alexy on selgitanud, et "Eesti Vabariigi põhiseadus sisaldab nelja üldist piiriklauslit: PS § 3 lõige 1 esimene lause, PS § 11, PS § 13 lõige 2 ja PS § 19 lõige 2. Teoreetiliselt ja praktiliselt omab kõige suuremat tähtsust PS § 11".⁹⁸ Vastavalt PS §-le 11 saab õigusi ja vabadusi piirata ainult tingimusel, kui neid piiratakse ainult kooskõlas põhiseadusega; piirangud on demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ning kui need ei moonuta piiratud õiguste ja vabaduste olemust.⁹⁹

1.2.3. Riive eesmärk ja selle legitiimsus

Legitiimsuse eesmärgi olemus tõstatab kaks küsimust: esiteks, mis regulatsiooni/poliitika kehtestamise puhul üldse on eesmärgiks; teiseks, millised eesmärgid on õiguspärased ja millised mitte. Autor käsitleb igat probleemi eraldi. Kai Mölleri arvamusest tulenevalt regulatsioonide puhul on veidi eksitav rääkida eesmärkidest või ootustest. Eesmärk või ootus on mõtteseisund ning seega regulatsioonidel ei saa olla eesmärke või ootuseid. Võiks arvata, et sellisel juhul loevad siis oluliste otsustajate, näiteks parlamendiliikmete ja avalike teenistujate eesmärgid või ootused. Eksitav oleks aga seegi, sest kohtud, muidugi täiesti õigustatult, ei uuri oluliste otsustajate mõtteseisundeid. Loeb see, kas regulatsioon või otsus on objektiivselt põhjendatav, mitte see, kas regulatsiooni või otsuse vastu võtnud inimese eesmärgid olid õiged. Sellest tulenevalt võib üsna kindlalt eeldada, et sündmuste puhul, mis tipnesid *Smith ja Grady vs Ühendkuningriik* protsessiga, väljendas poliitikakujundajate otsus – keelata homoseksuaalidel sõjaväes teenimine – lihtsalt nende endi subjektiivset homofobiat. Selline psühholoogiline taust aga ei omanud tähtsust küsimuses, kas antud regulatsioon rikkus õigust eraelule Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikli 8 valguses.¹⁰⁰

⁹⁸ Alexy, R. (2001). Põhiõigused Eesti põhiseaduses. *Juridica*, eriväljaanne, lk 35.

⁹⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

¹⁰⁰ Möller, Kai. (2012). *Proportionality: Challenging the critics*. International Journal of Constitutional Law, Volume 10, Issue 3. Oxford University Press and New York University School of Law, lk. 711-712.

Psühholoogilise aspekti asemel peaks regulatsioonide eesmärkide hindamisel arvesse võtma teisi tegureid. Kui regulatsioon on vastuolus mõne õigusega, tuleb selle õiguspärasuse hindamisel uurida, kas esineb mõni põhjus, mis võiks antud vastuolu õigustada, sest pole välistatud, et antud põhjused võivad regulatsiooniga ratsionaalsel tasandil seotud olla. Näiteks võib tuua demonratsioonikeelu, mis on kehtestatud põhjusel, et vastu demonratsioonid võivad kaasa tuua vägivalda laine. Sellisel juhul võib keelu põhjuseks olla vajadus kaitsta nende inimeste õigust turvalisusele, kes võivad demonratsiooniga kaasnevas vägivaldas viga saada. Nende inimeste õigus turvalisusele on antud juhul kehtestatud regulatsiooni (demonratsioonikeelu) eesmärgiks. Põhimõtteliselt võiks õiguspäraseks eesmärgiks olla ka mõne täiesti kõrvalise huvi kaitse – näiteks kodanike huvi saada oma lapsed võimalikult heasse kooli - kindlasti on tegemist eesmärgiga, mille poole riik võiks ja peakski püüdlema. Küll aga ei saa seda konkreetsel juhul pidada asjakohaseks eesmärgiks, sest ilmselgelt ei saa antud huvi olla demonratsioonikeelu põhjuseks - see lihtsalt ei haaku antud teemaga ja seega ei läbiks sobivuse testi järgmisel astmel. Seega on antud huvi välistamine demonratsioonikeelu eesmärgina lihtsalt intellektuaalne tuletus.¹⁰¹

Eesmärkide õiguspõhisuse üle arutlemisel ilmselgelt on enamike regulatsioonide eesmärgid õiguspõhised, eriti kui eesmärgiks on seatud inimese füüsiline või psühholoogiline heaolu, vara, vabadus või teised autonoomsed huvid. Alati ei pruugi see siiski tõe vastata. Näiteks on Matthias Kumm autori arvates õigesti välja toonud, et moraalitsevad ja patroniseerivad eesmärgid peaksid olema välistatud ning seega mitte minema arvesse legitiimsete eesmärkidena. M. Kumm'i käsitluses oleks kohtuasjas *Smith ja Grady vs Ühendkuningriik* tulnud kõrvale heita kõik eesmärgid, mis taunisid homoseksuaalsust (selliseid eesmärke Euroopa Inimõiguste Kohtus ei võetudki arvesse). Antud proportsionaalsuse hindamise staadiumis on vajalik iga eesmärgi puhul otsustada selle õiguspõhisuse üle eraldi ning selleks on tarvis moraalset argumenti.¹⁰²

Eesti Vabariigi vanglates suitsetamise keelu rakendamisel on omad eesmärgid, mis on objektiivselt põhjendatavad. VSKE § 64¹ p 31¹⁰³ kohaselt on kinnipeetavale vanglas keelatud suitsetatavad tubakatooted ja esemed, millest ja mille abil on võimalik suitsetatavaid tubakatooteid kokku panna või neid suitsetada. Seega on sigaretid keelatud esemete loetelus ja

¹⁰¹ Möller, Kai. (2012). *Proportionality: Challenging the critics*. International Journal of Constitutional Law, Volume 10, Issue 3. Oxford University Press and New York University School of Law, lk 712.

¹⁰² *Ibid.*, lk 712.

¹⁰³ Vangla sisekorraeskiri, RTL 2000, 134, 2139.

keelatud esemeid ei saa vangla kinnipeetavale võimaldada. Samuti iga vangla muutis oma vangla kodukordades suitsetamise regulatsiooni. Näiteks enne suitsetamiskeelu jõustumist muudeti Tallinna Vangla Kodukorras¹⁰⁴ suitsetamise regulatsiooni. Kodukorra punktiga 2.3. alusel on alates 01.10.2017 Tallinna Vangla territooriumil suitsetamine keelatud. Kodukorra regulatsioon, mis võimaldas kinnipeetaval sigarette soetada ja tarbida, tunnistati kehtetuks.¹⁰⁵ Seega tänase seisuga vangistust reguleerivad õigusaktidest ei tulene kinnisesse vanglasse paigutatud kinni peetavale isikule subjektiivset õigust nõuda tubakatoodete, sealhulgas sigarettide väljastamist ja suitsetamise võimaldamist. 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskirjast tulenevalt piirangu eesmärkideks on: tervise kaitse, mis eeldab tervist toetava elu- ja töökeskkonna loomist); vangla julgeoleku tagamine ning riiklike ressursside säästmine (kulud tervishoiuteenustele) ja vabanemine sõltuvusest.¹⁰⁶ Samuti ka Austraalia korrektsioonisüsteem pidas tubakasuitsu keelustamise üheks legitiimseks eesmärgiks vajadust kaitsta vanglateenistujate tervist.¹⁰⁷

1.2.4. Riive proportsionaalsus

Käesoleva magistritöö problemaatikat silmas pidades põhiseaduse ümber toimuva arutelu peamiste teemade hulgas on konstitutsiooniliste õiguste ja proportsionaalsuse suhe. Eesti Vabariigi põhiseadus pakub proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamiseks hea tekstilise toetava punkti.¹⁰⁸ PS §-st 11 tulenevalt põhiõigused on piiratavad. Käesoleva paragrahvi teine lause omakorda toetab proportsionaalsuspõhimõtte kohaldamist.¹⁰⁹ Robert Alexy esimene tees ütleb, et konstitutsiooniliste õiguste ja proportsionaalsuse analüüsi korral on nende kahe aspekti vahel olemas tarvilik side. Teine tees väidab, et põhiseaduslikke õigusi ja proportsionaalsust ei seo miski. Teise teesi kohaselt sõltub konstitutsiooniliste õiguste sidumine proportsionaalsusega sellest, kas positiivne õigus seda ütleb – see tähendab, kas põhiseaduse koostajad on proportsionaalsuse konstitutsiooniliste õigustega siduda otsustanud. Seepärast võiks

¹⁰⁴ Kinnitatud Tallinna Vangla direktori 31.01.2013 käskkirjaga nr 20. Tallinna Vangla kodukord. Kättesaadav: http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tallinna_vangla_kodukord.pdf, 11. aprill 2018.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk. 1

¹⁰⁷ Mackay, Anita. (2014). Stubbing Out Smoking in Prisons. Bans are an ineffective mechanism. Sage Journals. Kättesaadav: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1037969X1403900207>, 15. aprill 2018.

¹⁰⁸ Kalmo, Hent. (2013). Põhiseadus ja proportsionaalsus - kas pilvitu kooselu? *Juridica* II, lk 80.

¹⁰⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

põhiseaduslikud õigused ja proportsionaalsus olla vaid tingimuslikult või potentsiaalselt seotud. Esimest teesi võib nimetada ka tarvilikkuse teesiks, teist teesi aga tingimuslikkuse teesiks.¹¹⁰

R. Alexy on selgitanud, et printsiipide defineerimine optimeerimisnõuetena tähendab kohe printsiipide ja proportsionaalsuse sidumist. Proportsionaalsuse printsiip, mis on viimaste aastakümnete jooksul teoorias saanud aina enam rahvusvahelist tunnustamist ja mille kohta on põhiseaduslikkuse järelevalve käigus tekkinud aina enam praktikat, koosneb kolmest alamprintsiibist: sobivusest, vajalikkusest ja proportsionaalsusest kitsamas mõttes. Kõik kolm alamprintsiipi väljendavad optimeerimise ideed. Printsiibid kui optimeerimisnõuded peavad olema optimeeritud nii selle suhtes, mis on faktiliselt võimalik, kuid ka selle suhtes, mis on juriidiliselt lubatud. Sobivuse ja vajalikkuse printsiibid viitavad optimeerimisele faktiliste võimaluste suhtes. Proportsionaalsus kitsamas mõttes tegeleb optimeerimisega juriidiliste võimaluste suhtes.¹¹¹

Kõik põhiseadusega seotu erilise tähelepanu keskmesse tõuseb. Uusi seadusi lisandub pea iga nädal ning kõik peavad põhiseadusega haakuma. "Tõlgendused, mis pälvivad käesolevas seoses suurimat tähelepanu on seotud kontrollimisega, kas üks või teine õigusakt, eeskätt seadus, on põhiseadusega kooskõlas ehk konstitusioonikonformne või mitte."¹¹² Ka Eestis on põhiseaduse tõlgendamise probleemid muutunud aktuaalseteks kõigepealt just sellise seadega ülesannete lahendamisel. Põhiseadusega vastuolus olemist saab tuvastada üksnes selle suhtes, mida põhiseaduses on kas otseselt või kaudselt puudutatud. Siinkohal ei saa ka väita, et see oleks põhiseadusega vastuolus, kuna põhiseaduses seda ei ole käsitletud.¹¹³ Selleks, et mõista absoluutse suitsetamise keelu konstitusioonikonformsust, oluline on aru saada selle rakendamise proportsionaalsuses, kontrollida selle kohaldamise igat aspekti.

Samuti Eesti õiguskirjanduses on väga palju arutatud proportsionaalsuse põhimõtet. Madis Ernitsa arvamusel proportsionaalsuse põhimõtte püsiv rakendamine praktikas on Riigikohtu suuremaks saavutuseks.¹¹⁴ Riigikohus on märkinud: "Proportsionaalsuse põhimõttele vastavust kontrollib kolleegium järjestikuliselt kolmel astmel - kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust

¹¹⁰ Alexy, Robert. (2014). *Constitutional Rights and Proportionality*. Revus Journal for Constitutional Theory and Philosophy of Law, lk 51.

¹¹¹ *Ibid.*, lk 52.

¹¹² Mereste, Uno. (2001). Õigusloome radadel. Õiguslaseid artikleid. Juura, Õigusteabe AS, Tallinn, lk 95.

¹¹³ *Ibid.*, lk 96.

¹¹⁴ Ernits, Madis. (2011). Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli kirjastus, lk 174.

ja vajadusel ka proportsionaalsust kitsamas tähenduses ehk mõõdukust. Ilmselgelt ebasobiva abinõu korral on proportsionaalsuse kontrollimine järgmistel astmetel tarbetu."¹¹⁵

Robert Alexy seisukohalt esimene alamprintsiiip – sobivuse printsiiip ennetab meetmete rakendamist, mis takistavad vähemalt ühe printsiiibi realiseerimist ilma, et edendataks mõnd printsiiipi või eesmärki, mille täitmiseks meede vastu võetud on.¹¹⁶ "Kui meede on M ja see on vastu võetud selleks, et toetada printsiiipi P_1 ja ei ole selle eesmärgi täitmiseks sobilik, kuid takistab P_2 realiseerimist, siis ei ole P_1 ega P_2 suhtes kulused, kui M on kõrvale jäetud. Seega on võimalik, et P_1 ja P_2 võidakse realiseerida paremini, kui on faktiliselt võimalik juhul, kui M ära jäetakse. P_1 ja P_2 koos üksiku süsteemi elementidega, kirjutavad ette M kasutamise."¹¹⁷ Sellise skeemiga R. Alexy näitab, et sobivuse printsiiip ei ole midagi muud, kui Pareto-optimaalse¹¹⁸ jaotuse idee väljendus. Seega üht positsiooni on sellisel juhul võimalik parendada ilma teist kahjustamata. Näide sobivuse põhimõtte rikkumisest leidub näiteks Saksamaa liidupõhiseaduskohtu otsuses seoses seadusega, mis nõudis seda, et üldise jahiloo taotlemiseks peavad laskmiseksami läbima ka need inimesed, kes vaid kotkaste küttimeise luba taotleavad. Kohus väitis, et kotkaküttidelt laskmiseksami läbimise nõudmine ei ole sobiv meede nende tegevuste kohaseks teostamiseks nii nagu seadusandja soovinud on. Seega ei olnud ühtki selget põhjust piiramaks kotkaküti üldist tegutsemisvabadust, mille näeb ette põhiseaduse säte. Sel põhjusel kuulutati vastav regulatsioon ebasobivaks ja seetõttu ka põhiseadusvastaseks.¹¹⁹

Ühtlasi Riigikohus on märkinud: "Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist. Sobivuse nõude sisuks on kaitsta isikut avaliku võimu tarbetu sekkumise eest."¹²⁰ Juhtumid, kus seadused on põhiseadusvastased seetõttu, et need ei ole sobivad, on harvad. Tavapäraselt toetab seadusandja rakendatud meede vähemasti mingil määral eesmärki,

¹¹⁵ RKPJKo 3-4-1-1-02, p 15.

¹¹⁶ Alexy, Robert. (2014). *Constitutional Rights and Proportionality*. Revus Journal for Constitutional Theory and Philosophy of Law, lk 52.

¹¹⁷ *Ibid.*, lk 53.

¹¹⁸ "majandusteaduse mõiste, mis kirjeldab niisugust ressursside jaotust, mille korral ei ole võimalik kellegi olukorda parandada ilma kellegi teise olukorda halvendamata. Nimetus tuleneb itaalia majandusteadlase Vilfredo Pareto nimest. Mõistet kasutatakse ressursside jaotamise ja heaoluga tegelevates teadusharudes nagu mikroökoonoomika." Kättesaadav: https://et.wikipedia.org/wiki/Pareto-efektiivne_jaotus, 4. mai 2018.

¹¹⁹ Alexy, Robert. (2014). *Constitutional Rights and Proportionality*. Revus Journal for Constitutional Theory and Philosophy of Law, lk 53.

¹²⁰ RKPJKo 3-4-1-1-02, p 15.

mille täitmiseks see loodud on. See on ka piisav selleks, et täita sobivuse põhimõte. Sel põhjusel on sobivuse printsiibi praktiline tähtsus küllaltki madal.¹²¹

Robert Alexy seisukohalt proportsionaalsuse printsiibi teise alamprintsiibi, vajalikkuse põhimõtte, puhul on olukord aga täiesti teistsugune. "Selle põhimõtte täitmiseks on tarvis, et kahest P_1 toetavast meetmest, mis on laias plaanis võrdselt sobivad, tuleb valida selline meede, mis P_2 vähem häiriks. Kui on olemas vähem intensiivse riivega ja võrdselt sobiv meede, mis teise positsiooni suhtes kulusid ei suurenda, siis tuleb rakendada meedet, mis P_1 ja P_2 koos arvestades oleks vähem intensiivse riivega."¹²² See on taas Pareto-optimaalsuse idee rakendamine. Näiteks selle põhimõtte rakendamise kohta on Liiduföderaalkohtu otsus maiustuste kohta, spetsiifiliselt riisist koosnevate lihavõttejänkude ja jõuluvanade kohta. Tarbijate kaitsmiseks selle eest, riisimaiustusi ekslikult šokolaaditoodeteks peetaks, keelati riisimaiustused ära. Kohus leidis, et tarbijate õiguste kaitsmine on võimalik võrdselt efektiivse, kuid vähem äärmusliku meetmega, nimelt on tooteid võimalik spetsiaalselt märgistada. Sel põhjusel oli säärane keeld vajalikkuse põhimõtte rikkumine ja seega ebaproportsionaalne meede.¹²³

Nii nagu sobivuse põhimõte, tegeleb ka vajalikkuse põhimõte optimeerimisega faktiliste võimaluste suhtes. Optimeerimine faktiliste võimaluste suhtes on seotud välditavate kulude vältimisega, mis ei ole aga välditavad juhul, kui printsiibid kollideeruvad. Sel juhul muutub vajalikuks printsiipide vahel kaalumine. Kaalumine on allutatud proportsionaalsuse kolmandale alamprintsiibile, proportsionaalsusele kitsamas mõttes. See printsiip väljendab optimeerimist võimalike juriidiliste võimaluste suhtes. Printsiip on identne reeglina, mida võiks nimetada kaalumisreeglis.¹²⁴ PS § 11 teine lause räägib vajalikkusest demokraatlikus ühiskonnas, mis eeldab vajalikkust.¹²⁵ Riigikohus sõnastab vajalikkuse kitsamas tähenduses järgmiselt: "Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Arvestada tuleb ka seda, kui võrd koormavad erinevad abinõud kolmandaid isikuid, samuti erinevusi riigi kulutustes."¹²⁶ Eesti kohtupraktikas väga harva saab jälgida seda, et abinõu osutub ebavajalikuks. Õigusakti

¹²¹ Alexy, Robert. (2014). *Constitutional Rights and Proportionality*. Revus Journal for Constitutional Theory and Philosophy of Law, lk 53.

¹²² *Ibid.*, lk 53.

¹²³ *Ibid.*, lk 53-54.

¹²⁴ *Ibid.*, lk 54

¹²⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

¹²⁶ RKPJKo 3-4-1-1-02, p 15.

loomeprotsessi ajal kohtunikud peaksid vaatavama ka teisi alternatiivseid lahendusi ning teiste riikide praktikat.¹²⁷

Proportsionaalsuse põhimõtte kolmandaks astmeks on mõõdukus, mille tuvastamine eeltingimusena vajab kaalumist. Riigikohus on asunud seisukohale, et abinõu mõõdukuse otsustamiseks tuleb hinnata põhiõigusse sekkumise suurust ja intensiivsust ning samuti ka eesmärgi tähtsust.¹²⁸ Kaalumisel peab järgima reeglit: "mida intensiivsem on põhiõiguse riive, seda mõjuvamad peavad olema riivet õigustavad põhjused."¹²⁹ Õigustavate põhjuste hindamisel tuleb ka vaadata eesmärkide mittetäitmise tagajärgi. Seega põhjuste mõju ja tähtsus saavad näidata, kus astmel on riive intensiivsus (kõrgemal või madalamal). Näiteks juhul, kui riive intensiivsus on kõrgemal astmel kui põhjuste kaalukus kogumis, siis riive on põhiseadusvastane ja ebaproportsionaalne. Madala astme puhul tulemus oleks vastupidine - õigusakt on põhiseaduspärane.¹³⁰

Robert Alexy kohaselt tuleneb normi kui põhimõtte laadist, et põhimõtete pörkumise korral tuleb rakendada tasakaalustavat strateegiat. Seega pole tasakaalustav lähenemisviis mugavuse või praktilisuse küsimus, vaid joon, mis on tingimata seotud põhimõtete kui optimeerimisvajaduste laadiga. Põhimõtted on optimeerimisvajadused õiguslikult ja tegelikult võimalikus. Sobivuse ja vajaduse põhimõtted on seotud tegelikult võimalikuga, samas kui proportsionaalsuse põhimõtte kitsamas mõttes on seotud seaduslikult võimalikuga. Sobivuse põhimõtte tähendab seda, et ühe põhimõtte sekkumine peab panustama teise põhimõtte elluviimisele. Võiks näiteks vaagida, kas teatud andmete kogumine on õigustatud edendamaks avalikku korda ning samal ajal võiks oletada, et nii andmekaitse kui avalik kord on põhimõtted (s.t. mõlemat peab optimeerima). Sel juhul vajab sobivuse põhimõtte seda, et sekkumine andmekaitse põhimõttesse panustab avaliku korra põhimõtte elluviimisesse.¹³¹ Vajalikkuse põhimõtte nõuab seda, et ei oleks olemas teisi vähem piiravaid vahendeid, mille abil saavutatakse sama tulemus. Kui kogudes vähem andmeid, saavutatakse samas väärtuses avalikku korda, siis rikutakse vajaduse põhimõtet; see on samuti empiiriline küsimus. Lõpuks, proportsionaalsuse põhimõtte kitsamas mõttes vajab konkreetsetel

¹²⁷ Ernits, Madis. (2011). Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli kirjastus, lk 176.

¹²⁸ RKPJKo 3-4-1-1-02, p 15.

¹²⁹ RKPJKo 3-4-1-2-01, p 17.

¹³⁰ § 11, p 17. Põhiõigused ja Vabadused. II peatükk. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kättesaadav: <http://www.pohiseadus.ee/ptk-2/> 08.01.2018

¹³¹ Möller, Kai. (2007). *Balancing and the Structure of Constitutional Rights*. International Journal of Constitutional Law, Vol. 5, Issue 3, lk 454. Kättesaadav: <https://academic.oup.com/icon/article/5/3/453/647392>, 3. mai 2018.

juhtudel konkureerivate põhimõtete kaalukuse võrdlemist; siin vajatakse normatiivseid põhjendusi. Tasakaalustades kahte konkureerivat põhimõtet, määratletakse piirid, mis on õiguslikult võimalik. ¹³²

Oluline samm Alexy väites on see, et põhiseaduslikud õigused on hübriidid, nii reeglid kui põhimõtted. Need ei saa olla lihtsalt reeglid, sest kui põhiseaduslikud õigused saaksid tegutseda reeglitena, peaks nende sisu kehtestama tasakaalustamata. Seda saab teha kahel viisil. Esmalt säilitada, et sekkumine põhiseaduslikesse õigustesse on alati keelatud; seega põhiseaduslik õigus sõnavabadusele on reegel, mis keelab sekkumise mõtteavaldustesse. See ei saa olla tõene, sest mõnel juhul võib riik neisse vahele segada – teatud juhtudel näiteks vihakõnedesse. Teine võimalus on määratleda seda õigust kitsamalt; reegel võiks olla mitte mingit sekkumist mõtteavaldustesse, välja arvatud vihakõne juhul. ¹³³ Autor peab tähelepanuväärseks asjaolu, et Alexy kohaselt tõlgendus peab tulenema kirjalikust tekstist ja lahknema sellest ainult juhul, kui seda õigustavad erilised põhjused. Alexy eelistab segamudelit: reeglite ja põhimõtete mudelit. Seega kui seadusandja teeb seaduse, mis sekkub õigusesse, et parandada avalikku korda, sõltub see, kas see on õigustatud, sellest, kas andmete kaitse põhimõte või vastupõhimõte, mille tuvastab seadusandja, on ülemuslik konkreetsete juhtumite suhtes. ¹³⁴

Vanglas suitsetamise keelu proportsionaalsust on analüüsinud ka välisriikide kohtud ning leidnud, et piirang on õiguspärane. Nagu varem autor on maininud tegi USA Ülemkohus märkimisväärse järelduse, mille kohaselt ei eksisteeri kinnipeetavatel põhiseaduslikku õigust suitsetada vanglates, vaid tegemist on privilegeeringuga, mida saab piirata ning mille piiramist tuleb hinnata.

Olukorras, kus ka rahvusvahelises kohtupraktikas on peetud suitsetamise keeldu õiguspäraseks ja proportsionaalseks meetmeks, ei saa järeldada, et kinnipeetavate õigused võiksid saada olulisel määral või pöördumatult kahjustada. Magistritöö autor käsitleb jooksvalt proportsionaalsuse printsiipe ehk sobivust, vajalikkust ja proportsionaalsust kitsamas mõttes läbi teiste teemade arutamisel, mis puudutab Eesti vanglates ja mitte ainult vanglates suitsetamise absoluutse keelu eesmärke.

¹³² Möller, Kai. (2007). *Balancing and the Structure of Constitutional Rights*. International Journal of Constitutional Law, Vol. 5, Issue 3, lk 454. Kättesaadav: <https://academic.oup.com/icon/article/5/3/453/647392>, 3. mai 2018

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

1.2.5. Põhiseaduslik järelevalve ja suitsetamise keeld

Põhiseaduslikkuse kohtuliku järelevalve süsteem on loodud Eestis 1992. aastal.¹³⁵ Põhiseaduslikkuse järelevalve all mõeldakse õigusnormide põhiseaduslikkuse kontrolli. Võrreldes varem Lääne-Euroopas ja hiljuti Kesk- ning Ida-Euroopa riikides moodustatud konstitutsioonikohtutega erineb Eesti põhiseaduslikkuse järelevalve esiteks selle poolest, et Eestis puudub selleks eraldi eksisteeriv konstitutsioonikohus.¹³⁶ Vastavalt PS-le konstitutsioonikohtu ülesannet täidab Riigikohus kui maa kõrgeim kohus¹³⁷, selleks on loodud eraldi põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium. Vastavalt põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (edaspidi PSJKS) §-le 3 Riigikohtu koosseisus on põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, mis koosneb Riigikohtu liikmetest, keda valitakse Riigikohtu üldkogu poolt tsiviil-, kriminaal- ja halduskolleegiumist - igäühest vähemalt üks liige.¹³⁸ Võib julgelt väita, et selline koosseis garanteerib otsese seose teiste kolleegiumidega. See asjaolu võimaldab integreerida erinevatest valdkondadest spetsialistide teadmisi ja kogemusi.¹³⁹ Kui aga kohtuasja otsustamisel on kolleegiumis vähemalt üks kohtunik jäänud eriarvamusele, võidakse asi anda Riigikohtu üldkogule. Riigikohtu esimees on ameti poolest (*ex officio*) põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi esimees.¹⁴⁰

Euroopas liigub areng selles suunas, et põhiseaduslikkuse järelevalve reeglina toimub järelkontrolli vormis. Põhiliselt on eelkontrolli teostavad ainult mõned riigid, näiteks Prantsusmaa. Eesti eripäraks on see et järelevalve toimub peamiselt normikontrolli vormis nii eel- kui ka järelkontrolli kujul.¹⁴¹ Suitsetamise piirangu kehtestamisel on justiitsministeerium eelnevalt saatnud kooskõlastusringile vangla sisekorra eekirja muutmise seaduse eelnõu. Kooskõlastajateks olid sotsiaalministeerium, õiguskantsler ja siseministeerium. Seega, arvestas justiitsministeerium, piirangute kehtestamisel kooskõlastajate arvamusega.

¹³⁵ Madise, Ülle. (2012). Põhiseaduslikkuse järelevalve. *Estonica Entsüklopeedia Eestist*. Kättesaadav: http://www.estonica.org/et/Riik/Kohtus%C3%BCsteem/P%C3%B5hiseaduslikkuse_j%C3%A4relevalve/, 05. mai 2018.

¹³⁶ Schneider, Heinrich. (2005). Taasiseseisvunud Eesti riigi- ja õigusteooria probleeme. Uurimistöde kogumik. Tallinn, lk 426.

¹³⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus, § 149. RT 1992, 26, 349.

¹³⁸ Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. RT I 2002, 29, 174.

¹³⁹ Schneider, Heinrich. (2005). Taasiseseisvunud Eesti riigi- ja õigusteooria probleeme. Uurimistöde kogumik. Tallinn, lk 427.

¹⁴⁰ *Ibid.*, lk 426.

¹⁴¹ *Ibid.*

Põhiseaduse alusel õigus teha ettepanek põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamiseks on Eesti Vabariigi Presidendil¹⁴², õiguskantsleril¹⁴³, kohaliku omavalitsuse volikogul¹⁴⁴, Riigikogul¹⁴⁵ ja kohtutel.

Antud teema raames autor soovib mainida, et vaatamata vanglas suitsetamiskeelu lühikese kestusega, järelevalve kolleegium on jõudnud läbi vaadata kohtuasja, mis on seotud suitsetamiskeeluga. Nagu eelpool on juba mainitud justiitsminister võttis möödunud aastal 6. oktoobril vastu määruse¹⁴⁶, millega muutis VSKE sätteid, lisades kõik suitsetatavad tubakatooted vanglas keelatud asjade loetellu. Samuti tunnistas kehtetuks vanglas suitsetamist reguleerinud sätted. Vastavalt 1. oktoobril 2017 jõustunud määrusele andsid vanglate juhid välja käskkirju. Vastavalt käskkirjadele iga vangla muutis vangla kodukorda ning keelas suitsetamise vangla territooriumil. Peale seda paljud kinnipeetavad esitasid seepeale halduskohtule kaebuse, milles soovisid tunnistada põhiseadusvastaseks ja kehtetuks vangla sisekorraeeskirja värskelt muudetud punktid. Samuti kinnipeetavad taotlesid esialgse õiguskaitse korras vastava punkti kehtivuse peatamist.

Esialgse õiguskaitse kohaldamise eesmärgiks on vältida kaebaja olukorra halvendamist kohtumenetluse ajal ja tagada kohtuotsuse täitmine. Riigikohtu halduskolleegium mainis: "Riigikohtu senise praktika kohaselt kohaldatakse esialgset õiguskaitset siis, kui on kahjuliku tagajärje oht, kaebus ei ole perspektiivitu ning haldusakti tagasitäitmine ei ole võimalik või tagajärgede kõrvaldamine pole mõistlik."¹⁴⁷ Esialgse õiguskaitse vajadus esineb juhul, kui esinevad HKMS § 249 lg 1 lausetes 1 ja 2 nimetatud alused.¹⁴⁸ Isik peab vajama esialgse õiguskaitse abinõu kohaldamist selleks, et oma õigusi tagada või kahjulikke mõjutusi pareerida. Kui esialgse õiguskaitse kohaldamata jätmisega kaebaja jaoks pöördumatuid tagajärgi ei kaasne, on tegemist esialgse õiguskaitse vajaduse puudumisega. Riigikohus on oma lahendis väljendanud seisukohta: "Igasugune riive, mis annab aluse halduskohtusse kaebuse esitamiseks, ei õigusta esialgse õiguskaitse kohaldamist avaliku huvi või kolmandate isikute õigusi kahjustaval

¹⁴² Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus, § 5. RT I 2002, 29, 174.

¹⁴³ *Ibid.*, § 6. RT I 2002, 29, 174.

¹⁴⁴ *Ibid.*, § 7. RT I 2002, 29, 174.

¹⁴⁵ *Ibid.*, § 7¹. RT I 2002, 29, 174.

¹⁴⁶ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määrus. RT I, 11.10.2016, 5.

¹⁴⁷ RKHKm 3-3-1-76-04, p 6.

¹⁴⁸ Halduskohtumenetluse seadustik. RT I, 23.02.2011, 3.

viisil."¹⁴⁹ Autori arvates siin on ilmselge, et kinnipeetavate eesmärgiks on saavutada uuesti olukord, mis võimaldab nendel vanglas karistuse kandmise ajal suitsetada ja osta sigarette.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium otsustas 20.11.2017. a määrusega asjas nr 5-17-40 jätta Tartu Halduskohtu taotluse läbi vaatamata. Riigikohus leidis, et Tartu Halduskohtu taotlus VSKE § 8² lg-te 2, 2¹ ja 3 ning § 64¹ p-de 3 ja 3¹ põhiseaduspärasuse kontrollimiseks ei ole lubatav. Põhjuseks on toodud asjaolu, et Tartu Halduskohtu ei ole 08.11.2017. a määruse tegemisel lõplikult otsustanud asjakohase õigusküsimuse üle.¹⁵⁰ Tartu Halduskohtu vaatles ainult seda, kas on põhjendatud kohaldada esialgset õiguskaitset ja peatada Viru Vangla direktori 24.04.2017. a käskkirja nr 1-1/55 kehtivus. Riigikohus leidis, et halduskohtu pigem pidi otsustama, kas kõnealune käskkiri tühistada või mitte. Samuti juhtis Riigikohus tähelepanu, et kehtiva õigustloova akti kehtetuks tunnistamise pädevus on siiski Riigikohtul, mistõttu VSKE sätted jäävad muutmata. Põhiliseks põhjuseks on see asjaolu, et halduskohtu peaks hindama piirangu mõju konkreetsele isikule (kaebajale) ega kontrollinud, kas isiku suhtes määruses viidatud põhjendused ka reaalselt kohalduvad.¹⁵¹ Autor juhib tähelepanu sellele, et Riigikohus vaatles küsimust ainult küsimuses, kas halduskohtu saab esialgse õiguskaitse antud määrusega algselt järelevalve menetluse või mitte. Seega õiguslik olukord suitsetamise keelu suhtes ei ole muutunud.

1.2.6. Vanglatöötajate ja vanglat külastavate isikute tervise kaitse eesmärk

Inimese õigus tervisele toob endaga kaasa suure hulga kompleksseid ja omavahel seostatavaid probleeme, sest tervis ja heaolu on olemuslikult seotud kõigi eluetappide ja -aspektidega. Spetsiifilised tervisele seotud õigused on leitavad rahvusvaheliste inimõiguste alastest dokumentidest. Põhimõtteliselt on kõik inimõigused teineteisest sõltuvad ja omavahel seotud, seega on inimõiguste realiseerimine kui ka nende rikkumine või unarusse jätmine tähtis mitmete inimõiguste aspektist, mitte vaid ühe isoleeritud õiguse mõttes. Säärane sidusus saab ilmseks siis, kui võtta arvesse, et inimlik heaolu nõuab kõigi inimvajaduste, nii füsioloogiliste vajaduste, kui ka sotsiaalsete ja psühholoogiliste vajaduste, rahuldamist. Inimõigused on seotud riikide kohustustega panustada mainitud vajaduste rahuldamise ja gruppide ning indiviidide võimalusse väärikalt elada. Teise maailmasõja järel kinnitas ÜRO põhikiri liikmesriikide kohustusi

¹⁴⁹ RKKHo 3-3-1-87-16.

¹⁵⁰ RKPJKm 5-17-40.

¹⁵¹ TrtRngKo 3-17-2008.

inimõiguste suhtes.¹⁵² Inimõigus tervisele on eksplitsiitselt mainitud 1948. aasta ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 25, mis ütleb: "Igaühel on õigus elatustasemele, mis tagab tema ja ta perekonna tervise ja heaolu toidu, riietuse, eluaseme, arstiabi ja elementaarsete sotsiaalteenuste osas [...]"¹⁵³.

Tervise lai ja visionäärlik definitsioon on kirja pandud Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) põhikirjas: "[...] Tervis on täieliku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisund, mitte üksnes haiguse või puuete puudumine."¹⁵⁴ Selline terviklik nägemus tervisest rõhutab seda, et suur osa tervist mõjutavast poliitikast ei ole loodud tavapärasest tervishoiusektoris, kuid ometi mõjutab tervislikku seisundit määravaid sotsiaalseid tegureid. WHO jaoks on oluline inimõiguse printsiipide rakendamine oma töösse ja nii keskendub WHO kolmele peamisele valdkonnale: valitsuste toetamine inimõigustel põhineva lähenemise ülevõtmisel ja toetamisel tervisearengus, WHO võimekuse tõstmine inimõigustel põhineva lähenemise integreerimiseks WHO töösse, rahvusvahelises õiguses ja arenguprotsessides edendada inimese õigust tervisele. WHO on vastu võtnud seisukoha tervise- ja inimõiguste valdkondades, et muuta inimõigused oma töös oluliseks osaks, et tagada inimõiguste rolli suurem tähtsustamine riiklikes rahvatervise süsteemides.¹⁵⁵

Uuringud on näidanud, et tubaka tarvitamine on peamine surmade põhjustaja terve maailmas.¹⁵⁶ Tänapäeval töandjal on tubakaennetuses tähtis roll¹⁵⁷, mistõttu Eesti vanglad kui töandjad samuti peaksid kaitsma oma töötajate tervist ja töövõimet nagu kõik teised organisatsioonid. Statistika näitab, et "[...] Eesti töötajatest (sh mittesuitsetavatest) on kümnendik sunnitud tubakasuitsuga kokku puutuma töökohal"¹⁵⁸. Vanglas kui väga spetsiifilises organisatsioonis tööheaolu loomine ja tervist väärtustava maine kujundamine läbi tubakavaba keskkonna loomise on väga tähtsal kohal.

Vanglateenistuse ligi 1500 teenistuskohast tuhatkond on vanglaametniku ametikohad, ülejäänud muud ameti- ja töökohad. Vanglateenistujatest on vanglaametnikke ligi 60%, neist umbes 80%

¹⁵² Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz, lk 150.

¹⁵³ Artikkel 25. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. (1948). Kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon>, 14. märts 2018.

¹⁵⁴ Maailma Terviseorganisatsiooni põhikirja. RT II 2005, 4, 11.

¹⁵⁵ Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz, lk 150.

¹⁵⁶ WHO. (2009). Report on the global tobacco epidemic, 2009: implementing smoke-free environments.

¹⁵⁷ Tervise Arengu Instituut. (2016). *Tubakavaba töökoht - abiks töandjale*. Tallinn, lk 4.

¹⁵⁸ *Ibid.*

töötab valvuri või vanemvalvuri ametikohal.¹⁵⁹ Seisuga 13.03.2018 Eesti vanglates on 1497 töötajaid¹⁶⁰, kes oma tööülesannete täitmiseks peavad viibima vangla territooriumil. Personal, kes töötab suitsetamisvaba poliitikata vanglates, on avatud passiivse suitsetamise kõrgele tasemele. Näiteks 2015 aastal kuues Suurbritannia vanglas läbi viidud õhukvaliteedi uuringud näitasid, et töötajad kulutasid vähemalt ühe kuuendiku oma ajast Maailma Terviseorganisatsiooni tasemetest lubatud kõrgemat passiivset tubakasuitsu sisse hingates.¹⁶¹ Üks Iiri uurimus näitas, et 44%-l mittersuitsetajatest vanglatöötajatest on CO tase sissehingatavas õhus võrdne nendega, kes on väikesed kuni keskmised suitsetajad.¹⁶²

Õiguskantsler on samuti märkinud, et tervis on väga oluliseks väärtuseks, mis eeldab enamiku teiste põhiõiguste kasutamist, et inimene saaks elada täisväärtusliku ja inimväärselt elu.¹⁶³

Õigus tervise kaitsele on põhiseadusest tulenev õigus.¹⁶⁴ PS § 28 lg 1 järgi riigil on kohustus kaitsta määratlemata hulga inimeste vaimset ja füüsilist tervist ennetavate meetmete abil. Sellised meetmed aitavad hoida inimeste elu ja töökeskkonda tervislikuna ja ohutuna (näiteks välisõhu kvaliteet). Põhiliseks eesmärgiks on inimeste haigestumiste vältimine. Tervisliku ja ohutu keskkonna tagamiseks võetavad meetmed peavad kajastuma õigusaktides. Tuleb eriti suure tähelepanu pöörata riikliku järelevalve tõhususele, et tagada juba kehtestatud nõuete järgimist ja täitmist.¹⁶⁵

PS § 29 lõige 3¹⁶⁶ sätestab, et töötingimused on riigi kontrolli all. Õiguskantsler oli ka seisukohal, et riik peab, isegi on kohustatud integreerima õigust tervise kaitsele täiel määral ka

¹⁵⁹ Liivak, H., Pärt, K., Nigul, I., Põdra, A., Saarna, L., (2016). Vanglatöö üldkorraldus. Tallinn, lk 46.

¹⁶⁰ Justiitsministeerium. <http://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vanglateenistuse-ametikohtade-arv>, 12. märts 2018

¹⁶¹ Bowcott, O., Travis, A.. 2017. Supreme court to consider appeal to enforce smoking ban in UK jails. The Guardian. 8 March 2016. <https://www.theguardian.com/society/2016/mar/08/prison-smoking-ban-overturned-by-court-of-appeal>, 12. jaanuar 2018.

¹⁶² Collinson, L., Wilson, N., Edwards, R., Thomson, G., Thornley, S. *New Zeland's smokefree prison policy appears to be working well: one year on*. Kättesaadav: <https://www.nzma.org.nz/journal/read-the-journal/all-issues/2010-2019/2012/vol-125-no-1357/letter-collinson>, 08. detsember 2017.

¹⁶³ Õiguskantsleri vastus Riigikogu liikme kirjalikule küsimusele. (2008). Kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_vastus_riigikogu_liikme_kirjalikule_kusimusele_suitsetamine_kasiinodes.pdf, 15. detsember 2017.

¹⁶⁴ Eesti Vabariigi põhiseadus, § 28. RT 1992, 26, 349.

¹⁶⁵ Madise, Ü. (peatoimetaja), Aaviksoo, B., Kalmo, H., Mälksoo, L., Narits, R., Pruks, P. (2012). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn, Kirjastus Juura, lk 365.

¹⁶⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus, RT 1992, 26, 349.

töösektoris, eriti seal kus isikul endal on madalam võimalus tervise säilimist soodustavat keskkonda mõjutada.¹⁶⁷

WHO tubaka tarbimise leviku vähendamise raamkonventsioon, mis on loodud eesmärgiga vähendada pidevalt ja oluliselt tubaka tarbimise levikut ja tubakasuitsuga kokkupuudet, paneb Eesti Vabariigile täiendavad kohustused rohkem tegeleda inimeste kaitsega tubakast tingitud ohudega.¹⁶⁸ Seetõttu 04.05.2005 võeti vastu tubakaseadus (edaspidi TubS)¹⁶⁹, mis on mõeldud inimese tervise kaitse tagamisele, kuid antud seadus eraldi ei reguleeri vanglates suitsetamise.

Vangla on väga spetsiifiline kinnine keskkond, kust suitsust eemal viibimine ei olnud varem võimalik. Justiitsministeeriumi taasühiskonnastamise talituse nõunik Helen Tõnise oma artiklis on märkinud, et näiteks Ameerika Ühendriikides 2005. aastal tehtud uuring on näidanud, et nikotiinitase vanglas kinnipeetavate magamisalas 3–4 korda kõrgem kui enamiku suitsetajate kodudes. Samuti arkiklist nähtub, et Šotimaal uuringu tulemusel ametnikud puutusid passiivse tubaka suitsuga kokku terve vangla territooriumil (kambrates, koridorides jne). Uuringud fikseerisid seda, et ametniku nõudvate tööülesannete täitmisel nikotiini kontsentratsioon õhus oli suurem, kui WHO suunised ette näevad.¹⁷⁰ Seega enne suitsetamise absoluutse keelu rakendamist vanglas olevad ametnikud olid väga ohustatud, kuna tööülesannete täitmiseks pidid paratamatult kokku puutama passiivse suitsetamisega samal ajal, kui avalikes kohtades suitsetamise on olnud juba aastaid oluliselt piiratud.

Määruse¹⁷¹ muudatusega üritatakse vähendada tubakasuitsust tulenevaid tervisekahjustusi vanglas viibivatele isikutele, sealhulgas ka vanglat külastavatele isikutele. Suitsetamise absoluutne keeld aitab riigil tagada tubakavaba töökeskkonda. Mittesuitsetajatel, kaasa arvatud vanglapersonalil ja kinnipeetavatel, on õigus tervisele ja õigus elule, millele võib mõjuda passiivne suitsetamine. Teistes avalikes kohtades on kehtestatud suitsetamisreeglid kindlustamaks seda, et inimesed saaksid töötada kahjuta, mida põhjustab passiivne suitsetamine.

¹⁶⁷ Õiguskantsleri vastus Riigikogu liikme kirjalikule küsimusele. (2008). Kättesaadav:

http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_vastus_riigikogu_liikme_kirjalikule_kusimusele_suitsetamine_kasiinodes.pdf, 15. detsember 2017.

¹⁶⁸ Maailma Terviseorganisatsiooni (WHO) tubaka tarbimise leviku vähendamise raamkonventsioon. RT II 2005, 15, 46.

¹⁶⁹ Tubakaseadus. RT I 2005, 29, 210.

¹⁷⁰ Tõnise, Helen. (2017). Kinniste asutuste täielik suitsetamiskeeld Anglo-Ameerika õigussüsteemis. Juridica X, lk 720.

¹⁷¹ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määrus. RT I, 11.10.2016, 5.

Helen Tõnise samuti mainis oma artiklis, et vangla ei ole üksnes kinnipidamisasutus, vaid vangla on samuti ka koht, kus inimesed elavad ja töötavad. Seetõttu nii ametnikel kui ka kinnipeetavatel on samaväärne õigus olla kaitstud tubakasuitsu eest oma kodus ja töökohal võrdselt väljaspoolt vanglat olevate inimestega.¹⁷² Nii kinnipeetavate suitsetamise kui ka passiivse suitsetamise suur tõenäosus näitas, kui suur sekkumisvajadus tegelikult on, et vähendada ametnike ja kinnipeetavate tahte vastast tervise kahjustamist.

Autor soovib lisada, et vanglates töötab palju naisi, mistõttu pole välistatud, et naisametnikud peavad täitma oma tööülesandeid ka raseduse ajal. Tervise Arengu Instituudi andmeil passiivne suitsetamine osutub väga ohtlikuks nii tulevasele emale kui ka sündimata lapsele. Uuringud on näidanud, et passiivse suitsetamise põhjusel saab loode läbi platsenta vereringe mürgiseid ühendeid (nagu nikotiin, vingugaas jne).¹⁷³ Samuti ka kinnipeetavate seas on ka rasedaid naisi, kes on samuti ohustatud passiivse suitsetamise pärast.

1.2.7. Kinnipeetavate tervise kaitse eesmärk

Vangistuse täideviimisel ei saa kinnipeetav näiteks valida kohta jalutuskäikudeks värskes õhus, kuna see on rangelt reguleeritud erinevate vanglate eeskirjadega. Näiteks Tartu Vangla Kodukorra seletuskirjas on täpsustatud, et "[...] ilma seinteta suitsetamisala ei paku piisavalt kaitset õhus leviva tubakasuitsu eest ka väliruumis, mistõttu on sunnitud tubakasuitsuga reostatud keskkonnas viibima ka teised kinnipeetavad, [...]. Samuti ei ole hoonetega piirnevates jalutus-alades võimalik tagada, et tubakasuits siseruumidesse ei jõuaks."¹⁷⁴

Distsipliinirikumised näitavad seda, et vanglal ei ole alati võimalik vältida siseruumides suitsetamist. Näiteks Tartu Vanglas 2016. aastal, kui suitsetamine oli lubatud ainult jalutamise ajal, oli fikseeritud 559 suitsetamisega seotud rikkumist.¹⁷⁵ Samuti autor soovib lisada, et tuleb

¹⁷² Tõnise, Helen. (2017). Kinniste asutuste täielik suitsetmiskeeld Anglo-Ameerika õigussüsteemis. *Juridica X*, lk 719.

¹⁷³ Tubaka mõju rasedatele ja lastele. Tervise Arengu Instituut, lk 1. Kättesaadav: <https://www.tartu.ee/sites/default/files/uploads/Sotsiaalabi-ja-tervishoid/Terviseedendus/Tubaka%20m%C3%B5ju%20rasedatele%20ja%20lastele.%20TAI%202016.pdf>, 06. mai 2018.

¹⁷⁴ Tartu Vangla Kodukorra Seletuskiri. Kättesaadav: http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumentid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_alates_01_10.2017.pdf, 02. veebruar 2018.

¹⁷⁵ Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus, lk 19.

arvestada sjaoluga, et vanglates ei ole võimalik fikseerida absoluutselt kõiki distsipliinirikumisi, kuna mõned nendest jäävad ametnike poolt märkamatuks (näiteks öisel ajal kambris suitsetamine või kinnipeetavate elusektsiooni tualettruumis).

Kõigil suitsetajatel, kellele on vangla "kodu" on õigus oma eraelu kaitsele. See on võtmeerinevus vanglates suitsetamise keelamise ja teiste avalike kohtade vahel. Näiteks kui keelati suitsetamine pubides ja ööklubides, võisid inimesed siiski minna välja suitsetama, kuid kinnipeetavatest suitsetajatel pole sellist valikut. Nad mitte ainult ei või lahkuda vanglast, vaid neil pole ka valikut, millal nad võivad lahkuda kambrist. Mõned suitsetajad vaidlustanud kohtus selle, et olles, eriti ebapiisava toetuseta, sunnitud loobuma suitsetamisest, on nad allutatud julmale ebainimlikule või alandavale kohtlemisele.¹⁷⁶

Nagu juba eelpool on mainitud inimõigused ei ole absoluutsed. Näiteks Victoria osariigi ja Austraalia pealinna territooriumi seadusandlus tagab, et õigused alluvad piirangutele juhul, kui need on mõistlikud ja silmanähtavalt õigustatud vabas ja demokraatlikus ühiskonnas.¹⁷⁷ Selles kontekstis võib näiteks väielda, kas suitsetamise piiramine teatud vangla aladel on mõistlik suitsetajate õiguste piirang, samas kui üleüldine keeld ei ole seda.

Euroopa Inimõiguste Kohus on arutanud hagnosisid, mida on esitanud mittersuitsetajad, kes puutuvad kokku passiivse sigaretisuitsu kõrge tasemega. Kahes Rumeenia kohtuasjas, milles mõlemas oli kostjatel eelnev haiguslik seisund (kõrge vererõhk ja krooniline kopsuhaigus), pidid mittersuitsetajad jagama 9 kuu jooksul kongi suitsetajatega. Ühel juhul jagas kostja kambrit 110 – 120 kaaslasega, kellest umbes 90% suitsetasid. Mõlemas kohtuasjas leidis kohus, et kostjad allutati piinamisele või ebainimlikule või alandavale kohtlemisele või karistamisele, rikkudes Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni Artiklit 3.¹⁷⁸ EIK asjas *Toma Barbu vs. Rumeenia* on pidanud võimalikuks lugeda Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni art 3 rikkumiseks mittersuitsetava kinnipeetava paigutamisel ühte kambrisse suitsetava kinnipeetavaga.¹⁷⁹ Põhiõiguste kataloogi sisustamisel kasutatakse EIK tõlgendusi, millest lähtub ka Riigikohus. Ka Riigikohus on asunud seisukohale, et "[...] isiku hoidmine vastu

¹⁷⁶ Mackay, Anita. (2015) The human rights implications of smoking bans in prisons: some International cases. Kättesaadav: <http://asiapacific.anu.edu.au/regarding-rights/2015/08/14/the-human-rights-implications-of-smoking-bans-in-prisons-some-international-cases/> , 28.02.2018.

¹⁷⁷ *Ibid.*

¹⁷⁸ EIÕK 30.07.2013 otsus asjas nr 19730/10: *Toma Barbu vs. Rumeenia*, p 61.

¹⁷⁹ *Ibid.*

tema tahtmist ruumis, kus suitsetatakse, on käsitatav tervise õigusvastase kahjustamisena ja see toob kaasa õiguse nõuda kahju hüvitamist".¹⁸⁰

Üks näide sellest, kuidas isik oli paigutatud ühte kambrisse koos suitsetajatega, kus ta astma haigena pidi viibima 9 kuu vältel. *Asjas Ostrovar vs Moldaavia (2005)* kohus leidis, et seoses halva tervises seisundiga ja 23-tunnise kambris koos suitsetajatega viibimisega, kohus leidis, et riik on rikkunud kinnipeetava õigust tervisele ega täitnud oma kohustust kaitsta kinnipeetava tervist, rikkudes eelpool nimetatud konventsiooni Artiklit 3.¹⁸¹

Asjas Kochetkov vs. Eesti (2009) kinnipeetava väitel olid kambrid täis sigaretisuitsu ja valitses hapnikupuudus, kuna kambris oli halb ventilatsioon ning tualetid on eraldamata. Kohus tuvastas Artikli 3 rikkumist.¹⁸²

Ühendkuningriigis esitas hagi mittesuitsetaja, kes pidi jagama suitsetajaga kambri nädala esimeses pooles. Kostja soovis tugineda õigustele eraelu puutumatusel ja diskrimineerimisvabadusele, mida kaitsevad Euroopa Konventsiooni Artiklid 8 ja 14 (need on osa Ühendkuningriigi seadusandlusest vastavalt Inimõiguste Aktile aastast 1998). Ent ta hagi ebaõnnestus, sest kohus otsustas, et kokkupuude ei olnud intensiivne, pikemaajaline ja toimiv, et küündida inimõiguste rikkumiseni.¹⁸³

Toodud näited osutavad, et passiivse suitsetamise kogus, millega isik kokku puutub, ja kokkupuute kestus, samuti toime konkreetsele inimesele (nagu eelneva haigusliku seisundi halvenemine) on olnud ülemerekohtutele tähtsad kaalutlused.

Euroopa Komisjoni otsus inimõiguste kohta kohtuasjas *Wdckel vs. Saksamaa* sätestab suunised liikmesriikide tegevuskohustuste ulatuste suhtes kaitsta mittesuitsetajaid passiivse suitsetamise ohtude eest.¹⁸⁴ Sel juhul tunnistas Euroopa Komisjon vastuvõetamatuks ühe Saksamaa kodaniku hagi määruse kohta, mis nõudis, et Saksamaa seadusandlus seadustaks kaugemale ulatuvad

¹⁸⁰ RKKHo 3-3-1-6-14, p 13.

¹⁸¹ EIÕK 13.09.2005 otsus asjas nr 35207/03: *Ostrovar vs Moldaavia*.

¹⁸² EIÕK 02.07.20019 otsus asjas nr 41653/05 : *Kochetkov vs. Eesti*.

¹⁸³ Mackay, Anita. (2015) The human rights implications of smoking bans in prisons: some International cases. Kättesaadav: <http://asiapacific.anu.edu.au/regarding-rights/2015/08/14/the-human-rights-implications-of-smoking-bans-in-prisons-some-international-cases/> , 28.02.2018

¹⁸⁴ *Wdckel v. Germany*, App. No. 32165/96. (1998). Kättesaadav: <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc>, 15.aprill 2018.

keelud avaliku suitsetamise kohta kooskõlas Euroopa Konventsiooni artiklitele 2 ja 8. Märkides, et Saksamaa valitsus on juba alustanud avalikkuse teavitamise kampaaniat suitsetamise ohtudest tervisele, kehtestanud piirangud tubakareklaamile ja keelanud suitsetamise kindlates avalikes kohtades, otsustas Euroopa Komisjon, et ei ole rikutud hageja õigust elule ja vajadust austada era- ja perekonnaelu. See otsus kehtestab, et artiklid 2 ja 8 jõustavad teatud tegevuskohustused liikmesriikidele kaitsta mitteduitsetajate õigusi riikliku haridussüsteemi ja seadusandluse kaudu. Komisjon andis lõpptulemusena siiski järele Saksamaale, mis on olnud tubakatööstuse vankumatu ja järjekindel liitlane, rõhutades, et nende kohustuste rakendamine kuulub riikide valitsuste kaalutlusruumi.¹⁸⁵

Kohtuasi *Keenan Ühendkuningriigi vastu*, mis käsitles vanglaametnike tegevuskohustusi vaimuhaige kinnipeetava enesetapu sooritamise vältimisel¹⁸⁶, võib samuti olla tulevikus kasulik pretsedent EIÕK tubakakontrolli alastes kohtuasjades. Keenani kohtuasjas kinnitas EIÕK, et Euroopa Konventsiooni artikkel 2 nõuab, et valitsusasutused võtaksid ette mõistlikke samme kaitsmaks üksikisikuid vahetu ohu eest elule, kui nad teavad või peaksid teadma niisuguse ohu olemasolust. Märkides, et Keenani kohtuasjas ei mõjutanud kinnipeetava osa endalt elu võtmises vanglaametnike kohustusi, otsustas EIÕK, et ametnikud olid täitnud oma kohustusi, paigutades hageja valve all haiglasse, kui ta näitas enesetapukalduvusi. Samal ajal kui suitsetamise või passiivsest suitsetamise mõjust eluohtlike haiguste saamise oht võib olla vähem vahetu kui enesetapu risk Keenani kohtuasjas, pole see valitsusasutustele mitte vähem ilmne. Nikotiinimürgitus muudab suitsetajad, nagu vahistatuidki, eriti haavatavaks tubakaga seotud haiguste ja surma suhtes. Nagu Keenani kohtuasjaski peaks sellist kõrgendatud haavatavust tõlgendatama nii, nagu ametiasutustele kehtestataks vastav kohustus, et võetaks kasutusele mõistlikud ettevaatusabinõud oma kodanike kaitseks. Sellised ettevaatusabinõud peaksid sisaldama vähemalt teabe avaliku levitamise terviseohtude kohta tubaka kasutamise korral – kehtestamiskuulutused.¹⁸⁷

Jätakuvalt esitatakse EIÕK-le palju tubakaga seotud inimõigustega seostatud hagiid. Teades EIÕK soovimatust minevikus võtta ennetav hoiak tubakakontrolli suhtes, on edu tõenäoliselt

¹⁸⁵ Melissa E. Crow. (2004). *Smokescreens and State Responsibility: Using Human Rights Strategies To Promote Global Tobacco Control*. 29 Yale Journal of International Law, lk 236.

¹⁸⁶ ECHR 03.04.2001 judgment Application No. 27229/95: *Keenan v. United Kingdom*. Kättesaadav: https://www.eschr-net.org/sites/default/files/Decision_1.pdf, 15. aprill 2018

¹⁸⁷ Melissa E. Crow. (2004). *Smokescreens and State Responsibility: Using Human Rights Strategies To Promote Global Tobacco Control*. 29 Yale Journal of International Law, lk 237.

parimal juhul järk-järguline.¹⁸⁸ Autor valis kohtuasju eesmärgiga rõhutada kahju inimestele, mis tuleneb hetkeolukorra säilitamisest konkreetsetes riikides. Selliste kohtuasjade tulemused on tähtsad, sest inimõigusasutused maailma teistes piirkondades annaksid neile tõenäoliselt olulisel määral kaalutlusruumi.

Samuti kohtud on rahvusvahelisel tasandil arutanud rida inimõiguste alaseid hagisid, mille on esitanud suitsetajad, kes soovivad vaidlustada suitsetamiskeelde. Rohkem on esitanud hagisid inimesed, keda peetakse kinni range režiimiga psühhiaatriaiglates kui vanglates, seega kahele nendest kohtuasjadest on viidatud allpool.

Kanadas hages härra McNeill suitsetamiskeeldu põhjusel, et suitsetajana allutati ta julmale ja ebatavalisele kohtlemisele ehk karistusele Kanada Õiguste ja Vabaduste Harta lõike 12 alusel, ning nii tubakasõltuvus kui võõrutusnähud, mille all ta kannatas, moodustasid "füüsilise puude" Harta lõike 15 tähenduses. Selle hagi toetuseks esitas ta tõendid, et ta kannatab ärrituvuse, ärevuse, depressiooni ja paanikahoogude all.¹⁸⁹ Esimese hagi suhtes märkis Ontario Ülemkohus, et suitsetamise võõrutusnähud olid ajutised ja piiratud ja et puudub vajadus meditsiiniliseks vahelesegamiseks. Samuti hindasid nad, et suitsetamiskeeld ei olnud mõeldud olema "karistus", seega Harta lõiget 12 ei rikutud. Puude hagi suhtes tõdes kohus, et on kohatu võrrelda tubakasõltuvust või võõrutusnähte inimestega, kellel on puue, kes on süstemaatiliselt halvemas olukorras, ühiskonnast kõrvale jäetud ja marginaliseerunud.¹⁹⁰ Seega oli hagi antud kooslus samuti edutu. Ühendkuningriigis esitati kaks diskriminatsioonihagi põhjusel, et inimesed kinnise režiimiga psühhiaatriaiglates allutati suitsetamiskeeldudele, samas kui kinnipeetavaid ei allutatud. Mõlemal juhul tõdesid kohtud, nende kahe keskkonna eesmärkides on erinevused – haiglatel on ravieesmärk ja nende personaliks on arstid-professionaalid, seega on tähelepanu keskpunktis haigete tervis viisil, mis puudub vanglates. Seega ei soovinud kohtud võrrelda neid kahte tegevuspaika diskrimineerimishagi eesmärgil ning need hagi olid edutud.¹⁹¹

¹⁸⁸ *Ibid.*, lk 240.

¹⁸⁹ Ontario Supreme Court *McNeill v. Ontario (Ministry of Solicitor General and Correctional Services)*. (1998). Kättesaadav: https://habitationssansfumeec.ca/wp-content/uploads/2017/07/mcneill_v_ontario_1998.pdf, 15. aprill 2018.

¹⁹⁰ *Ibid.*

¹⁹¹ Mackay, Anita. (2015) The human rights implications of smoking bans in prisons: some International cases. Kättesaadav: <http://asiapacific.anu.edu.au/regarding-rights/2015/08/14/the-human-rights-implications-of-smoking-bans-in-prisons-some-international-cases/>, 28.02.2018

Samuti nagu neis kahes hagis tehti otsused hagides, mis põhinesid kaitsel omavolilise sekkumise vastu eraellu Euroopa Konventsiooni artikkel 8 põhjal, mis põhinesid väitlusel, et haigetele on psühhiaatriaiahaigla nende kodu. Kohtud märkisid, et inimestel haiglates on piiratum eraviisilisus kui inimestel eramajades kogukonnas, ning see on tingitud vajadusest säilitada ohutus ja turvalisus.¹⁹² Seega oli ka see hagi edutu. Samuti siin võib ka paralleeli tuua Eesti vanglatega, kus kinnipeetavad on ka väga piiratud oma tegemistes julgeoleku kaalutlustel selleks, et tagada turvalisust ja ohutust kõigile vanglas viibivatele isikutele.

Antud valikuliste kohtuasjade lühiülevaade võib viia nii mõnedki järelduseni, et suitsetajate jaoks pole mingit inimõiguslikku alust, et hageda suitsetamiskeeldu vanglates, samas kui mittesuitsetajate hagid oma kokkupuutumuse kohta passiivse suitsetamisega vanglates toetavad keeldude rakendamist, näidates vajalikkust suitsetamisvastaste õigusaktide vanglates rakendamist.

Ühendkuningriigis esitas mittesuitsetaja, kes pidi jagama kambrit suitsetajaga ühe nädala jooksul, hagi. Kostja soovis tugineda õigustele eraelu puutumatusle ja diskrimineerimisvabadusele, mida kaitsesid Euroopa Konventsiooni Artiklid 8 ja 14¹⁹³. Ent ta hagi ebaõnnestus, sest kohus otsustas, et kokkupuude ei olnud intensiivne, pikemaajaline ja toimiv, et küündida inimõiguste rikkumiseni. Toodud näited osutavad, et passiivse suitsetamise kogus, millega isik kokku puutub, ja kokkupuute kestus, samuti toime konkreetsele inimesele (nagu eelneva haigusliku seisundi halvenemine) on olnud ülemerekohtutele tähtsad kaalutlused.¹⁹⁴ Autor nõustub sellega, et riive ei olnud intensiivne, kuid saab järeldada, et vanglateenistus peab rohkem tähelepanu pöörama just sellele, et vältida selliseid konflikte suitsetavate ja mittesuitsetavate kinnipeetavate vahel. Autor on veendunud, et antud olukorda on suhteliselt raske kontrollida, kus enamus kinnipeetavatest on suitsetajad. Parim lahendus selleks, et vältida konflikti, kus saab passiivse suitsetamise ohvriks, on täielik suitsetamise keeld vanglates.

Kohtuasjas *McKinney Andersoni vastu* (1991) algatas kinnipeetav, kes oli paigutatud kambrisse koos kirgliku suitsetajaga, kodanikuõigusi puudutava hagi vanglaametnike vastu, mis käsitles Kaheksandas paranduses olevat õigust mitte kohaldada julma ja tavatut karistust kokkupuutel

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ need on osa Ühendkuningriigi seadusandlusest vastavalt Inimõiguste Aktile aastast 1998.

¹⁹⁴ *Ibid.*

passiivse suitsetamisega. USA Nevada osariigi ringkonnakohus tegi vanglaametnike suhtes kohtuotsuse; kinnipeetav esitas apellatsioon. USA 9. ringkonna apellatsioonikohus tühistas selle osaliselt, otsustades, et isegi kui kinnipeetav ei näita, et tal on tõsised vahetud haigusnähud, mille on põhjustanud kokkupuude passiivse suitsetamisega, on sunnitud kokkupuude sellise suitsetamisega sellest hoolimata julm ja tavatu karistus, kui see sellisel tasemel ja olukorras osutub ülemääraseks ohuks kaaskinnipeetava tervisele.¹⁹⁵ Kohus märkis: "[...] meie ühiskonna hoiakud on arenenud punktini, kus soovimatu kokkupuude keskkonnas leviva tubakasuitsuga võib küündida ühiskonnas väljaarenenud moraalinormide rikkumiseni."¹⁹⁶

Samuti toob autor ühe näitena kohtuasja, kus otsustas Ülemkohus häältega seitse kahe vastu kohtuasjas *Helling Andersoni vastu* (1993)¹⁹⁷, et "[...] me ei saa praegusel hetkel otsustada, et McKinneyl on võimatu eelvangistuses viibimise ajal tõestada Kaheksanda paranduse rikkumist, mis põhineb kokkupuutel passiivse suitsetamisega"¹⁹⁸. Samuti lükkas kohus tagasi hagejate keskse teesi, et ainult tahtlik ükskõiksus kaaskinnipeetavate praeguste tõsiste terviseprobleemide suhtes võimaldab kohtuprotsessi Kaheksanda paranduse põhjal. Ülemkohus kinnitas, et Apellatsioonikohtu otsus, et McKinney väidab hagi aluseks Kaheksanda paranduse, kinnitades, et hagejad on tahtliku ükskõiksusega pannud teda keskkonnas leviva tubakasuitsu tasemega hädaohtu, mis osutub ülemääraseks tõsise kahjustuse ohuks tema tulevasele tervisele.¹⁹⁹

Kohtuasjas *Alvarado Litscheri jt. vastu* (2001)²⁰⁰ esitas mittesuitsetajast kaaskinnipeetav Wisconsinis, kellel oli tõsine krooniline astma, kodanikuõigustega seotud hagi, mis väitis, et osariigi vanglaamet, vangivalvur ja tervishoiuteenistuse juht rikkusid tema Kaheksanda paranduse õigusi, tegutsedes tahtliku ükskõiksusega tema kaebuste suhtes kokkupuute kohta passiivse suitsetamisega. Alvarado väidab, et kaaskinnipeetavad kambris suitsetasid vangla poliitikat rikkudes, sest valvurid ei olnud sageli oma postil, et tagada suitsetamiskeeldu. Samuti väitis ta, et kuna suitsetamine on lubatud vangla üldalal, ei ole tal võimalust osaleda programmides, mis aitavad kaasa tema tingimisi vabastamise võimalustele. Ringkonnakohus

¹⁹⁵ *McKinney v. Anderson*. (1991). United States Court of Appeals, 9th Circuit. Kättesaadav: <https://www.ravellaw.com/opinions/c9ec1bc639965e4d1dd0102b08c4c663>, 08. aprill 2018.

¹⁹⁶ *Ibid.*

¹⁹⁷ *Helling v. McKinney*. (1993). United States Supreme Court. Kättesaadav: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/25/case.html>, 08. aprill 2018.

¹⁹⁸ *Ibid.*

¹⁹⁹ *Helling v. McKinney*. (1993). United States Supreme Court. Kättesaadav: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/25/case.html>, 08. aprill 2018.

²⁰⁰ *Alvarado v. Litscher*. (2001). United States Court of Appeals, 7th Circuit. Kättesaadav: <http://caselaw.findlaw.com/us-7th-circuit/1332553.html>, 8. aprill 2018.

keeldus kostja vabastamise sildisest 5. ringkonna apellatsioonikohus kinnitas selle, otsustades, et Alvarado kaebus sedastas Kaheksanda paranduse nõude, kui ta väitis, et vanglaametnike tahtliku ükskõiksuse tõttu oli ta jäetud keskkonnas leviva tubakasuitsu kätte, mis süvendas tema kroonilist astmat, seeläbi ohustades tema praegust tervist. Samuti esitas ta kohtuasja *Helling McKinney vastu* põhjal siduva hagi oma tulevase tervise suhtes.²⁰¹

Protsessis *Atkinson Taylor jt vastu* (2003)²⁰² algatas Atkinson kohtuasja, väites, et kostja vanglaametnikud kohaldasid talle kokkupuutega passiivse suitsetamisega julma ja tavatu karistuse. Vanglaametnike lihtmenetluse esildise lükkas USA Delaware'i osariigi ringkonnakohus tagasi. Vanglaametnikud kaebasid oma esildisest keeldumise edasi. USA 3. ringkonna apellatsioonikohus kinnitas keeldumise kostjate lihtmenetluse esildisest, mis puudutas kokkupuudet kaaskinnipeetava passiivse suitsetamisega, väiteid kättemaksu ja ülemäärase jõu kasutamise kohta, mis see võimaldas Atkinsoni hagidel liikuda edasi.²⁰³

Tundub, et kohtuvõim tunnistab üha rohkem vajadust kaitsta avalikkust, eriti kõige haavatavamaid meie ühiskonna liikmeid tõsise ohu eest nende tervisele, milleks on kokkupuude passiivse suitsetamisega. Selline tava jätkub tõenäoliselt kogu 21. sajandi jooksul, sest näiteks Ameerika ühiskond nõuab valjult kõikehõlmavaid seadusi ja põhimõtteid, mis aitaksid üheskoos luua suitsuvaba ühiskonda. Autor on arvamusel, et Eesti korrektsioonisüsteem liigub õigel teel, oluliselt jätkuvalt piirates suitsetamist, et tulevikus vältida selliseid kohtuvaidlusi.

Vanglates suitsetamise keelamine on suunatud kõigile, nii kinnipeetavate kui ka vanglateenistujate tervise kaitsele, samuti vangla julgeoleku ja korra tagamisele.²⁰⁴ Eeltoodu toetab põhimõtet, et tervist toetava töö - ja elukeskkonna loomine kaalub üles võimaluse tarvitada tervist kahjustavaid tubakatooteid. Reeglina suitsetajad on arvamusel, et mitteduitsetamine kahjustab tervist rohkem kui seda teeb regulaarne suitsetamine, mistõttu kannatab suitsetamiskeelu pärast. Samas kui kinnipeetavatel siiski on või tekivad suitsetamise võimaluse puudumisest mingisugused tervisekaebused, on neil alati võimalik pöörduda vangla meditsiiniosakonna töötajate poole vajalike ravi- või leevendusmeetmete saamiseks. Autori arvates suitsetamisega harjunud inimese jaoks on suitsetamise võimaluse ära võtmine ilmselt

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Atkinson v. Taylor* (2003). United States Court of Appeals, 3rd Circuit. Kättesaadav: <http://caselaw.findlaw.com/us-3rd-circuit/1361801.html>, 08. aprill 2018

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk 1.

ebameeldiv ja see võib põhjustada mõningaid vaevusi. Samas ei ole tegemist pöördumatute kahjulike tagajärgedega ning need vaevused ei ole tervist kahjustavad. Üldteada on, et suitsetamine kahjustab tervist ja suitsetamisest loobumisega kaasnevad ajutised ebameeldivused. Samuti tuleb arvestada, et pikemas perspektiivis toob suitsetamisest loobumine inimesele kasu. Suitsetamine on küll ühiskonnas aktsepteeritud ning vabaduses viibivatele inimestele lubatud tegevus, samas ei ole see tegevus eluks vajalik. Seega, kuigi suitsetamise võimaluse puudumisest tekkinud ebameeldivuste hilisem heastamine ei ole ilmselt võimalik, ei ole tegemist kinnipeetavale kuidagi kahjuliku tagajärjega. Samale seisukohale on asunud ka Tartu Ringkonnakohus: "[...] vanglas suitsetamise võimaluse tagamisega seonduvaid vastanduvaid huvisid ning leidnud, et sellises olukorras esineb väga oluline avalik huvi, mis seisneb vanglajulgeoleku tagamises, samuti suitsetajate endi, nende kaaskinnipeetavate ja vanglaametnike tervise kaitses, ning need asjaolud kogumis hinnates kaaluvad üles kinnipeetava vabaduse suitsetada."²⁰⁵

Vangla sisekorra eeskirja sätted, millest 1. oktoobrist 2017.aastast kehtiv vanglas suitsetamise keeld tuleneb, võeti vastu juba justiitsministri 6. oktoobri 2016.a määrusega nr 21. Autori arvates piirangu kehtestamist on pärast seda mitmeid kordi kajastatud ajakirjanduses ning vanglad on sellest korduvalt ja erinevatel viisidel teavitanud kinnipeetavaid nagu see selgub Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määruse seletuskirjast²⁰⁶. Kuigi paljude kinnipeetavate karistusaeg algas juba enne 1. oktoobrit 2017 aastat oli kinnipeetavatel piisavalt aega tulevikus kehtima hakkava suitsetamise keeluga harjumiseks ning oma harjumuste ümber kujundamiseks. Seda enam, et vanglatel on olnud kogu aeg kohustus tagada suitsetamisest loobuda soovivatele kinnipeetavatele vajalik nõustamine ning loobumise lihtsustamiseks toimis motivatsiooniprogramm, millega iga kinnipeetav võis liituda. 2015 aastal igas vanglas piisavale arvule ametnikele on läbi viidud tubakast loobumise nõustamise koolitus.²⁰⁷

Samuti Ringkonnakohus mainis oma otsuses, et suitsetamise keelustamisega ei kaasne pöördumatu tagajärje oht, sest "[...] ringkonnakohus ei pea mitteduitsetamist kohtumenetluse ajal pöördumatuks tagajärjeks. Kohus mõönab, et isik ei saa küll vahepealsel ajal suitsetada, kuid ta

²⁰⁵ TrtRngKo 3-17-2008; TrtRngKo 3-17-2115.

²⁰⁶ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk 11.

²⁰⁷ *Ibid.*

võib pärast seda kui keeld tühistatakse soovi korral uuesti suitsetama hakata. Ringkonnakohus samuti nõustus vanglate seisukohaga, et kinnipeetavatele tekitatud ebanugavused seoses suitsetamiskeeguga on minimaalsed.²⁰⁸

Riigikohtu halduskolleegium leidis, et "[...] ainuüksi suitsetava kinnipeetavaga ühte kambrisse paigutamine ei riku kaebaja kui mittesuitsetava kinnipeetava õigusi. Tema õigusi saab rikkuda see, kui vangla ei suuda tagada kambrites suitsetamiskeelu järgimist"²⁰⁹. Ühtlasi kolleegium jagab ka ringkonnakohtu seisukohta, et ei piisa ainult suitsetamiskeelu kehtestamisest. Üksnes kõige tähtsam on see, et peab tagama sellest keelust kinnipidamise, et oleks absoluutselt välistatud suitsetamine neis ruumides, kus teised isikud on sunnitud viibima enda tahte vastaselt. Kolleegium samuti leidis, et vangla ei saa vabandada enda kohustuste täitmata jätmist, põhjendades sellega, et kinnipeetavad rikuvad suitsetamiskeeldu.²¹⁰

Autori arvates see asjaolu, et vanglatel tuleb paigutada suitsetavad ja mittesuitsetavad kinnipeetavad erinevatesse kambritesse, oluliselt raskendab ja koormab vanglateenistuse tööd. Samas on väga tähtis kontrollida seda, et sellist olukorda ei juhtuks, kus inimest hoitakse vastu tema tahtmist ruumis, mis on tubakasuitsu täis. Kinnipeetav sellisel juhul võib nõuda vanglalt kahju hüvitamist, kuna tegemist võib olla tervise õigusvastase kahjustamisega.

Tallinna halduskohus oma otsuses on märkinud, et kinnipeetava mittesuitsetaja staatuses olemine iseenesest ei välista kinnipeetava poolt selleks mitte ettenähtud ajal ja kohas suitsetamist. Kinnipeetav võib olla paigutatud mittesuitsetajate kambrisse, kuid ei saaks seda siiski kinnipeetava suhtes distsiplinaarkaristuse kohaldamisel jätta tähelepanuta.²¹¹ Arvestades eeltoodut on väga keeruline jälgida kinnipeetavate staatust, kes on "mittesuitsetaja" ja "suitsetaja". Autori arvates vanglateenistus arvestas kinnipeetava staatusega, kuid see nõudis pidevat kontrolli, et suitsetamine oleks täielikult välistatud.

Riigikohus on selgitanud, et "[...] passiivse suitsetamise mõju on kumulatiivne ega pruugi igapähe avalduda, on üldjuhul keerukas või isegi võimatu tõendada sellest tekkinud tervisekahju.

²⁰⁸ TrtRngKo 3-17-2008, p 14.

²⁰⁹ RKHKo 3-3-1-6-14, p 13.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ TalHaldKo 3-11-2345.

Sellises olukorras tuleb tervisekahju eeldada.²¹² Seega Riigikohus on kinnitanud seda, et riigil on kohustus tagada suisuvaba keskkond, et vältida passiivse suitsetamise kahjulikkust, mis kohtu arvamusel võib alandada väärikust.

Käesoleva magistritöö sissejuhatuses on mainitud, et õiguskantsler Ülle Madise oli arvamisel, et suitsetamise absoluutne keeld on vastuolus VangS § 4¹ lg 1, mille järgi kinnipeetavat koheldakse viisil, mis austab tema inimväärikust ning kindlustab, et karistuse kandmine ei põhjusta talle rohkem kannatusi või ebameeldivusi kui need, mis paratamatult kaasnevad vanglas kinnipidamisega.²¹³ Riigikohus on märkinud, et kinnipidamistingimustega kaasneb inimväärikust alandav kohtlemine, kui isiku kohtlemine tema kinnipidamise käigus ületab teatava raskusastme.²¹⁴ Mõningased kannatused ja ebameeldivused kaasnevad isiku kinnipidamisega siiski paratamatult. Autori arvates need ei tingi iseenesest isiku inimväärikuse alandamist, kuna kinnipidamisega kaasnevad mõõdukad kannatused ja ebameeldivused ei ole käsitatavad inimväärikuse rikkumisena. Inimväärikust alandava karistamise või kohtlemisega kaasnevad isikule lisapiirangud ja -kannatused, mis ei ole otseselt vajalikud kinnipidamisrežiimi järgimiseks ehk mis ületavad kannatuste vältimatu taseme. Carolin Toomingas mainis oma artiklis, et kannatuste vältimatu tase on subjektiivne ehk üksikisiku, indiviidi vaatepunktist lähtuv. Võib juhtuda nii, et olukord, mis ühe kinnipeetava jaoks on inimväärikust alandav, kuid teise kinnipeetava jaoks ei pruugi seda olla. Iga juhtumit peab eraldi hindama, lähtuvalt konkreetsest juhtumist ja asjaoludest, et arusaada, kas kannatused ületavad kinnipidamisega kaasnevate kannatuste vältimatu taseme või mitte.²¹⁵ Autor soovib siin veel kord rõhutada seda, et suitsetamise absoluutse keeluga oleks võimalik vältida selliseid olukordi, kus kinnipeetav peab kannatama passiivse suitsetamise pärast.

1.2.7.1 Kinnipeetava vabanemise sõltuvusest eesmärk

Tubakas on kergesti sõltuvust tekitav aine. Maailma Terviseorganisatsiooni andmetel on tubakas sageduselt teine surma põhjus nii arenenud riikides kui ka arenguriikides. Tubakas tapab ühe kahest tubakasõltlasest ning maailma mastaabis sureb üks kümnest täiskasvanust tubaka tagajärjel, kusjuures surmajuhtumeid on igal aastal 4.9 miljonit. Eelnevat arvesse võttes tuleb

²¹² RKKHo 3-3-1-30-14.

²¹³ Vangistusseadus, RT I 2000, 58, 376.

²¹⁴ RKPJKo 3-4-1-50-14, p 33.

²¹⁵ Toomingas, Carolin. (2014). Inimväärikust alandava kohtlemise kriteeriumid ning nende rakendamine kinnipidamistingimuste hindamisel. *Juridica*, lk 174

välja tuua, et tubakas on sageduselt teine enneaegse surma riskifaktor kõrge vererõhu järel. Eeldades, et suitsetajate arv ei muutu, põhjustab tubakas aastaks 2020 hinnanguliselt 10 miljonit surma aastas.²¹⁶

Suitsetajate suhtarv vanglas on ligi kolm korda kõrgem võrreldes vabaduses viibivate isikutega. Kinnipeetavad peavad suitsetamist osaks vangla subkultuurist. Põhjust võib olla ka mitu, üks levinuim nendest on vangla rutiin.²¹⁷ Sellest tulenevalt võib-olla vanglateskeskkonnas suitsetamisest pea võimatu loobuda ka siis, kui kinnipeetav seda ise tegelikult soovib. Vastavalt Kodukorrale regulaarne kinnipeetavatest suitsetaja sai enne absoluutse keelu rakendamist Eesti vanglates suitsetada iga päev lubatud kolm sigaretti, seega kulus tal kuus tubakatoodetele umbes 15,5 eurot (ühe paki hind 3,4 eurot keskmiselt). Samas vanglas sõltuvusest vabanedes on kinnipeetaval võimalik varem tubakatoodete soetamisele kulunud vahendeid kasutada kasuliku eesmärgiga. Näiteks kinnipeetavad võiksid rohkem raha kulutada poeteenuse kasutamiseks, pikaajalisteks kokkusaamisteks, vajadusel ka väljaviimisteks, kõnekaartidele, mis täidavad ka taasühiskonnastamise eesmärki.²¹⁸ Autori arvates on see üheks põhjuseks miks justiitsministeerium leidis, et suitsetamise täielik keeld on vajalik meede vanglas sõltuvusest vabanemiseks ning vastab vangla täideviimise eesmärkidele. Antud asjaolu puhul väljendub positiivne mõju otseses rahalises ökonoomias.

Vanglates suitsetamise piiramise eesmärke tuleb eelistada suitsetamisele, kuna tegemist on isiku ennast kahjustava tegevusega. Sarnasele seisukohale on jõudnud ka õiguskantsler oma avamuses.²¹⁹ Arvestades neid põhieesmärke, milleks on ametnike ja kinnipeetavate tervise kaitse, põhiõiguste vastuoluliste huvide korral tuleks eelistada olulisemat õigushüve.

Suitsetamise piirangu kehtestamisel arvestab vangla sellega, et vanglas viibivad suitsetavad kinnipeetavad vajavad nõustamist ja ravi. Kinnipeetav omal soovil võib saada vangla poolt

²¹⁶ Report on tobacco smoking in prison. (2008). Directorate - General for Health and Consumers, lk 5 Kättesaadav: <http://www.ohrn.nhs.uk/resource/policy/TobaccoSmoking.pdf> , 18.04.2018.

²¹⁷ Coyle, Andrew. (2005). Understanding prisons. Key issues in policy and practice. Open University Press. England, lk, 104.

²¹⁸ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk 16.

²¹⁹ Õiguskantsleri seisukoht. Kättesaadav: http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_margukiri_suitsetamise_regulatsioon_vanglas.pdf , p 39. 02.02.2018.

nõustamist ja tuge sotsiaaprogrammide, individuaalse või grupinõustamise, raamatute laenutamise näol. Samuti võimalik on ka nikotiinasendusravi, mille vajadust otsustab vangla.²²⁰

Taastühiskonnastamise talituse nõuniku Helen Tõnise artiklist nähtub, et näiteks enne motivatsiooniprogramme suitsetas 70% Tartu vangla kinnipeetavatest ning 2017. aasta septembri lõpul ehk vahetult enne keelu jõustumist - 48%²²¹, mis viitab kinnipeetavate valmisolekule oma harjumuste muutmiseks enda tervise kaitseks.

Samuti autor soovib esile tuua Ameerika Ühendriikide praktikat, mille käigus inimesed läbivad sotsiaalprogramme suitsuvabakeskkonnas. New York on esimene osariik, mis pakub kõikidele sõltuvusravi klientidele võimalust lõpetada suitsetamine vastavalt uuele juhisele, et mille järgi peavad kõik uimastite või alkoholisõltuvusega seotud programmid toetama klientide suitsetamisest loobumist. Vastavalt plaanile on kõik ravikeskused suitsuvabad ja ka personalil on kohustus seda reeglit järgida. Nikotiinisõltuvuse ravi ja ka sõltuvust leevendavaid ravimeid pakutakse kõikidele patsientidele. Neid, kes ei soovi suitsetamisest loobuda, ravitakse ka edaspidi teiste sõltuvuste suhtes, kuid neil pole lubatud ravikeskustes suitsetada.²²²

Märkimisväärseks takistuseks on taastuvatele sõltlastele, kes kipuvad olema pühendunud suitsetajad. Pikka aega püsis üldine arusaam, et uimastite või alkoholi sõltuvusega rinda pistvatel patsientidel on raske suitsetamist lõpetada, eriti selliste narkootikumide puhul nagu heroiin või kokaiin, mis võib olla otsene oht tervisele. Arvati, et tubakasõltuvuse ravimine paneb patsiendile paranemisel liiga suure surve, märkis seletuskirjas sõltuvuste ameti volinik Karen M. Carpenter-Palumbo, kuid tubakasõltuvuse ravi koos teiste sõltuvuste raviga viib tegelikult kõrgemale paranemise määrale. Viidatud uuring vaatles ravil olnud alkohoolikuid, kellest 30% surid alkoholi põhjustatud haigusesse, kuid 50% surid tubaka tarvitamisest tekkinud haigustesse.²²³ Võimalik, et selline praktika võiks toetada suitsetamiskeelu rakendamist ka Eesti vanglates just resotsialiseeriva tegevuse raames.

²²⁰ Tartu Vangla Kodukorra Seletuskiri. Kättesaadav:

http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumentid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_alates_01_10.2017.pdf, 02. veebruar 2018.

²²¹ Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus. Lk 18.

²²² Kaufman, Leslie. (2007). *Smoking Ban Is Proposed in Drug Centers*. The New York Times. Kättesaadav: <https://www.nytimes.com/?action=click&contentCollection=undefined®ion=TopBar&module=HomePage-Title&pgtype=sectionfront>, 1. mai 2018.

²²³ *Ibid.*

Hiljutises penoloogilises kirjanduses paljastub autorite erinev lähenemine tänapäevaste Euroopa vanglate jätkuvalt totalitaarsetele aspektidele. Mõned rõhutavad totalitarismi vähenemist kinnipeetavate õiguste parema tunnustamise, neile pakutavate rohkemate tegevuste, avavanglate tekkimise ja väliteenuste pakkumise läbi. Teised leiavad, et vanglate kui kontrolliasutuste iseloom ei ole muutunud – vangla eesmärk on jätkuvalt kaitsta ühiskonda kurjategijate eest, selle asemel, et toetada nende huvisid. Kinnipeetavad on jätkuvalt vanglaasutustest täielikult sõltuvad ja seega ollakse kinnipeetavaid kontrollivate asutuste alamaiks.²²⁴ Eesti korrektsioonisüsteemis vangistuse täideviimise eesmärgid (õiguskuulekale käitumisele suunamine, õiguskorra kaitsmine)²²⁵ mängivad väga olulist rolli ning autor on veendunud, et suitsetamise absoluutne keeld ei tohiks olla nende eesmärkidega vastuolus, pigem riik hoolitseb kinnipeetavate tervise kaitses, mis eeldab soodustavate tingimuste loomist resotsialireerumiseks.

Mõiste resotsialiseerimine tähendab konstruktiivse või terve tegevuse taastamist või sellesse naasmist. Kui ennetus ja teovõimetus on klassikalistel põhjustel põhiliselt filosoofiliselt õigustatud, on resotsialiseerimine peamiselt positivistlik mõiste. Näiteks rehabiliteeriv eesmärk vaatleb kuritegevust kui "väärat mõtlemist" ja kurjategijaid pigem programmeerimist kui ravi vajavaid. Ehkki resotsialiseerimise eesmärk ühtib ennetuse omaga, taotleb resotsialiseerimine seda eesmärki saavutada õigusrikkujate hoiakute muutmisega nii, et nad võtaksid omaks selle, et nende käitumine oli vale. Selle karistuse õigustust raskendab asjaolu, et sellega taotletakse süüdimõistetud kurjategijate naasmist seisundisse, mida enamik neist ei ole kunagi kogenud - funktsioneerimiskõlblikku seisundisse ühiskonnas.²²⁶ Autori arvates ennekõike enda muutmist ja selles tähenduses kasutatult tähendab see enda muutmist seadusekuulekaks inimeseks. Võib vaielda, et inimeste resotsialiseerimise püüe nende vangisoleku ajal sarnaneb alkohoolikute kuivalejätamisega. Sellest tulenevalt tehakse enamik selliseid jõupingutusi kogukonna raamides (tingimisi vabastamine, lühiajaline väljasõit). Lähtudes eeltoodust suitsetamise täielik keeld ei tohiks olla kinnipeetavate resotsialiseerimisele takistuseks.

²²⁴ Dirk van Zyl Smit, Sonja Snacken. Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights. Oxford University press, lk 42.

²²⁵ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376, § 6 lg 1.

²²⁶ Stohr, Mary; Walsh, Anthony; Hemmens Craig. (2009). Corrections. A Text/Reader. SAGE Publications, United States of America, lk 12.

2. VANGLATES TÄIELIKU SUITSETAMISKEELU KEHTESTAMINE

2003. aastal töötas Maailma Terviseassamblee välja WHO tubakatoodete tarbimise leviku vähendamise raamkonventsiooni (edaspidi WHO FCTC).²²⁷ See sõnastab, et kõiki isikuid tuleb kaitsta nende keskkonnas oleva tubakasuitsu eest, mis praktikas hõlmab kinnipeetavaid ja vanglatöötajaid, nagu on täpsustatud artikli 8 rakendussuunistes, et tähelepanu tuleks pöörata töökohtadele, mis on samas ka üksikisikute kodud või eluruumid, näiteks vanglad, vaimse tervise asutused või hooldekodud. Neid kohti tuleks lugeda teisaste isikute töökohtadeks, kes vajavad kaitset tubakasuitsuga kokkupuutumise eest. Artikli 8 kohaldamist vanglates käsitleb selle jaoks eraldi loodud dokument.²²⁸

Erinevalt varasematest uimastisõltuvusele suunatud lepingutest rõhutab WHO FCTC nii nõudlust uimasti järele kui ka varude vähendamise strateegiaid. Alates 27. veebruarist 2005 on WHO FCTC rahvusvaheline õigusakt.²²⁹ WHO FCTC on esimene leping, mille läbirääkimised toimusid Maailma Terviseorganisatsiooni egiidi all. WHO FCTC on tõenduspõhine leping, mis kindlustab kõigi inimeste õiguse kõrgemaile tervisestandardile. Konventsiooni jõustumise kuupäevast alates on lepingu osapooled lepingu sätetega õiguslikult seotud. 2007. aasta alguses avaldas komisjon roheline raamatu "Suund Euroopa vabastamisele tubakasuitsust: poliitikavalikud ELi tasandil" ning see algatas laialdase nõupidamise leidmaks parimat viisi passiivse suitsetamisega võitlemiseks. Euroopa Liidus tunnistatakse passiivset suitsetamist väga olulise terviseriskina. Komisjon pühendas ennast siseruumide õhukvaliteedi parandamisele juba Euroopa keskkonna ja tervise edenduskavas julgustades suitsetamise piiramist kõigis töökohtades. Hoolimata sellest, et Euroopa Liidu liikmesriikides on selged suunitlused

²²⁷ WHO Framework Convention on Tobacco Control. (2003). World Health Organization, lk 6. Kättesaadav: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf;jsessionid=AEC6EF7C5C126434ED917345E8186467?sequence=1>, 05. mai 2018.

²²⁸ Enggist, S., Moller, L., Gauden, G., Udesen, C. (2014) *Prisons and health*. World Health Organization Regional office for Europe, lk 139.

²²⁹ Konventsioon jõustus 27. veebruaril 2005 – 90 päeva pärast seda, kui 40 riiki olid kas lepinguga ühinenud, selle ratifitseerinud, vastu võtnud või heaks kiitnud.

suitsuvabade keskkondade arvu suurendamisele (tulenevalt muu hulgas ka Euroopa Liidu ja rahvusvahelistest õiguslikest nõuetest), on suitsetamiskeelud riikide tasemel veel ebäühtlased, eriti kinnipidamisasutustes. Kuigi pea kõikides liikmesriikides on hetkel olemas mingis vormis määrad, mille eesmärgiks on vähendada kokkupuudet keskkonnas leiduva tubakasuitsuga ning selle kahjulikku mõju tervisele, varieeruvad nende reguleerimisala ja iseloom suuresti ning see hõlmab eriti vanglaid.²³⁰

Täielikud suitsetamispiirangud kinnipidamisasutustes on maailmas väga levinud. Näiteks Ameerika Ühendriikides on suitsetamine keelatud 20 osariigi vanglates ja kõigis föderaalvanglates üle riigi.²³¹ Ülejäänud osariikide vanglates (v.a. föderaalvanglates) on kehtestatud osalised suitsetamise piirangud. Täielik suitsetamiskeeld on kehtestatud Kanada föderaalvanglates ja Uus-Meremaal. Euroopas on suitsetamine täielikult keelatud näiteks Mani saare vanglas. Samuti Ühendkuningriik planeerib etapiliselt muuta oma vanglad täielikult suitsuvabaks.²³²

Vanglad koondavad inimesi, kes tarbivad tihti tubakat ja kelle puhul saab täheldada olulist sõltuvust. Sageli on neil madalam sotsiaalmajanduslik seisund, nad kasutavad mitmesuguseid psühhoaktiivseid aineid ja kannatavad vaimse tervise probleemide all. Ilmselge, et sellistel inimestel on raskusi suitsetamise lõpetamisega ka väljaspool kinnipidamisasutusi. Üldjuhul maailma vanglates suitsetamise kõrge levimuse määra üheks peamiseks põhjuseks on sekkumise puudumine, eriti kinnipeetavate puhul. Kuid viimasel ajal on näha, et riiklike tubakastrateegiaid rakendatakse vanglates sagedamini.²³³ Eesti korrektsioonisüsteem, võttes eeskujuks teiste riikide tubakavastaseid strateegiaid ka jõudis üksmeelele, milline neist oleks parim viis suitsetamise leviku vähendamiseks. Nagu enamiku kõigi suitsetajate puhul, on ka kinnipeetavad huvitatud tubakatarbimise peatamisest. Kuna suitsetamise spontaanne lõpetamine on haruldane, on siiski vaja poliitikat, mis käsitleks suletud olude tingimusi ja seal elavate ja töötavate inimeste keerukaid vajadusi. Olgugi, et vanglaid peetakse kohtadeks, kus on tervishoiduteenused võrdse kättesaadavusega, ei ole tõhusate ennetusmeetmete olemasolu ja suitsetamisest loobumise programmide kättesaadavaks tegemine veel kinnipeetavate hulgas saavutanud maksimaalset

²³⁰ Report on tobacco smoking in prison. (2008). Directorate - General for Health and Consumers. Kättesaadav: <http://www.ohrn.nhs.uk/resource/policy/TobaccoSmoking.pdf> , 18.04.2018.

²³¹ kinnipeetaval on keelatud omada ja osta sigarette juba alates aastast 2006.

²³² Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk 1.

²³³ Enggist, S., Moller, L., Gauden, G., Udesen, C. (2014) *Prisons and health*. World Health Organization Regional office for Europe, lk 139.

võimalikku informeeritust. Enamikes kohtades on suitsetamisest loobumine endiselt iga indiviidi enda üksiküritus ning keskkondlikult mitte toetatav otsus ja protsess. Võimalik, et suitsetamisest loobumise programmidele kinnipeetavate poolt antakse madalam tähtsus kui teistele tervishoiuküsimustele või muudele võõrutusprogrammidele. Tihti ei pakuta ka väga hea tervishoiuteenuste kättesaadavuse puhul intravenoossetele uimastikasutajatele OST (opiodide võõrutusteraapia) ja kahjude vähendamise kõrvale programme, mis aitaks neil vähendada tubakakasutust, mis tuleneb tihti tervishoiutöötajate puudusest, kes sellise probleemiga tegeleks ja kellel oleks vastav väljaõpe.²³⁴ Tubakatoode suitsetamine näib teiste maade vanglates kasutatavate ainete kõrval olevat kõige vähem tähelepanu pälviv terviserisk. Veelgi enam, isegi kui vastavad suitsetamisevastased meetmed on kättesaadavad, ei tundu kinnipeetavad nende vastu huvi üles näitavat.

2.1. Eesti vanglates suitsetamiskeelu kehtestamine

2.1.1. Suitsetamise keelu õiguslik regulatsioon

Hetkel Euroopas ei ole peale Eesti veel riike, kus kinnipidamisasutustes oleks suitsetamine täiesti keelatud nii ametnikele kui ka kinnipeetavatele.²³⁵ Suitsetamise keelu rakendamisest autor räägib lähemalt alljärgnevas peatükis.

Nagu sissejuhatuses on juba mainitud, et alates 2008. aastast Eesti vanglates on prioriteedis tervislikud eluviisid.²³⁶ Juba 2010. aastal jõustusid justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ § 8² muudatused, mille kohaselt muudeti vangla siseruumid tubakasuitsuvabaks ja tubakatooteid hakati hoidma spetsiaalsetes sigaretipakkide jaoks eraldatud kappides, mistõttu vangla siseruumid pidid olema juba suitsuvabad. Vanglateenistuse distsiplinaarmenetluste arv ja kohtupraktika, mis on seotud tubaka kasutamisega, on näidanud, et jätkuvalt tekib vajadus kaitsta nii kinnipeetavate kui ka teenistujate tervist passiivsest suitsetamisest, tagada vanglas julgeolek ja kord ning kergendada töökorraldust. Samuti 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskirjast

²³⁴ *Ibid.*, lk 139.

²³⁵ Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus, lk 19.

²³⁶ Tubakapoliitika roheline raamat. (2014). Sotsiaalministeerium, lk 16.

nähtub, et vangla keskkond vajab muutmist täielikult suitsuvabaks.²³⁷ Kahjuks ülemineku periood osalise suitsetamiskeelu rakendamisel ei taganud Eesti vanglates täielikult suitsuvaba keskkonda.

Justiitsministri määrusega muudeti Eesti vanglates suitsetamise korda. Kõik suitsetatavad tubakatooted lisati keelatud asjade nimekirja.²³⁸ Muudatusega keelati alates 01.10.2017 vangla territooriumil suitsetamine kinnipeetavatele, ametnikele ja teistele vanglate territooriumil viibivatele isikutele. Vanglas suitsetamise keelamise põhieesmärkideks on: tervise kaitse ehk tervist toetava elu- ja töökeskkonna loomine; vangla julgeoleku tagamine; riiklike ressursside säästmine (kulud tervishoiuteenustele, kulud läbiotsimistele jne) ning vabanemine sõltuvusest.²³⁹ Seega vangla sisekorraeskirjaga lisati kõik suitsetatavad tubakatooted keelatud asjade nimekirja. Samuti vangla kodukorda lisati säte, mis keelab vangla territooriumil suitsetamine.²⁴⁰ Eestis on hetkel kolm tegutsevat vanglat: Tallinna Vangla, Tartu Vangla ja Viru Vangla. Autor täpsustab, et igas vanglas eksisteerib oma kodukord, mille eesmärgiks on täpsustada VangS, VSKE ja teiste vangistust reguleerivate õigusaktidega sätestatud ning vangistusega seotud otsuste täideviimise kõikehaaravat korda ja korraldust igas vanglas. Täpsustused hõlmavad eelnimetatud õigusaktidega täpsemalt reguleerimata sätteid.²⁴¹

Tubakaseadus (edaspidi TubS) § 29²⁴² eraldi loetleb kohad, kus suitsetamine on keelatud. Samas antud paragrahvist ei nähtu, et vangla oleks selles paragrahvis loetletud. Vastavalt TubS §-le 30 lg-le 1 otsustab TubS §-s 29 nimetatud juhtudel ruumis või piiratud maa-alal suitsetamise lubamise vastavalt ruumi või piiratud maa-ala valdaja enda äranägemisel. Samuti otsustamisel tuleb arvestada TubS § 30 lg 3, mis sätestab nõudeid suitsetamisruumile ning sama seaduse § 31, mis reguleerib suitsetamist toitlustus ettevõttes. Vastavalt TubS §-le 30 lg-le 2 p 1 on riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuse ruumides suitsetamine lubatud üksnes suitsetamisruumis või suitsetamisalal.²⁴³ Vanglate suitsetamiskeelu arutamisel on tähtis täpsustada, et VangS § 105 lg 1 järgi on vangla Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus.²⁴⁴ Seetõttu TubS § 30 lg

²³⁷ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk. 1

²³⁸ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määrus. RT I, 11.10.2016, 5

²³⁹ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskiri, lk. 1

²⁴⁰ Kinnitatud Tallinna Vangla direktori 31.01.2013 käskkirjaga nr 20. Tallinna Vangla Kodukord. Lk. 4.

²⁴¹ Tartu Vangla Kodukorra muutmise seletuskiri, lk 2. Kättesaadav:

http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumentid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_alates_01_10.2017.pdf, 2. veebruar 2018.

²⁴² Tubakaseadus. RT I 2005, 29, 210.

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376.

2 p 1 mõttes vangla ruumid on riigiasutuse ruumid. Seega vastavalt TubS-s sätestatule vangla valdaja ise otsustab kas lubada või mitte lubada vanglas suitsetamine. Samuti Tubakaseaduse eelnõu seletuskirjas on välja toodud, et ruumide või maa-ala valdajal ei ole kohustust suitsetamisruumi ja/või -ala eraldamiseks.²⁴⁵ Arvestades eeltoodut kehtiv tubakaseadus ei näe ette vangla kohustust TubS § 30 lg-s 2 nimetatud kohas oleks suitsetamisruum või -ala. Seega autor on seisukohal, et suitsetamispiirang ei ole käsitletav seadusvastase tegevusena.

Riigikohus käsitles formaalset põhiseaduspärasuse kontrolli korda järgmiselt: "PS § 3 lõike 1 esimese lause kohaselt teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Seadus on formaalselt põhiseadusega kooskõlas, kui selle vastuvõtmisel on järgitud pädevus-, menetlus- ja vorminõudeid, samuti parlamendireservatsiooni, õiguskindluse ja õigusselguse põhimõtteid."²⁴⁶

Vabariigi Valitsuse seadus näeb ette täidesaatva riigivõimu asutused, mis jagunevad valitsusasutusteks ja valitsusasutuste hallatavateks riigiasutusteks.²⁴⁷ Täidesaatvat riigivõimu teostades annavad valitsusasutused haldusakte, sealhulgas ka määrusi, mis mõjutavad kolmandate isikute õigusi ja kohustusi²⁴⁸, samuti ka kinnipeetavate õigusi ja kohustusi. Vastavalt PS §-le 94 määruste andmise õigus antud ministrile.²⁴⁹ Riive formaalse põhiseaduspärasuse kontrollimise käigus hindas autor seadusandja pädevust suitsetamise keelu regulatsiooni andmiseks, samuti ka õigusaktile kehtestatud vorminõuetele vastavust ning menetlusreeglite järgimist. VSKE § 8¹ lõige 2 ja 3 on justiitsministri poolt vastu võetud määrusega ning autoril pole põhjust arvata, et normi kehtestamisel oleks eiratud vorminõudeid või menetlusreegleid. Autori arvates nimetatud säte on lakooniline ja ka piisavalt õigusselge. VSKE § 8¹ lõige 2 ja 3 sätestab väga üheselt, millist õiguslikku regulatsiooni rakendatakse suitsetamise keelamisel. Autor jõudis järeldusele, et formaalse põhiseaduspärasuse nõuded on täidetud, kuna justiitsministri määrus vastab pädevus-, menetlus- ja vorminõuetele ning määratuse põhimõtetele.²⁵⁰

²⁴⁵ Tubakaseaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d6b66ff2-6194-461b-8dde-c4e8a88e2ddc/Tubakaseaduse%20muutmise%20seadus>, 27. aprill 2018.

²⁴⁶ RKPJKo nr 3-4-1-3-16, p 106 .

²⁴⁷ Vabariigi Valitsuse seadus. RT I 1995, 94, 1628, § 38.

²⁴⁸ Anepaio, T., Hussar, A.,; Jaanimägi, K; Kaugia, S., Land, K., Olle, V., Roosma, P. (2003). Sissejuhatus õigusteadusesse. Juura, lk 81.

²⁴⁹ Põhiseadus. RT 1992, 26, 349.

²⁵⁰ RKPJKo 3-4-1-5-05, p 8.

2.1.2. Tubakas kui keelatud ese vanglas

Vanglad on teistsuguste reeglite, arusaamadega elu- ja töökeskkond. Liisi Mets kirjutas vangla kohta : "Jättes kõrvale sotsiaalkeskkonna survega tagatud ja taunitavad kinni peetavate vahelised käitumisjuhised, on elu vanglas ulatuslikult reguleeritud eri tasandi õigusnormidega, mis ulatuvad rahvusvahelistest kokkulepetest haldustasandil antud üksik aktideni."²⁵¹ Üheks põhjuseks, miks vanglates rakendati suitsetamiskeelu on ka see, et vaba tubaka kasutamine oluliselt ohustab vangla julgeolekut.

Põhiseaduse § 32 kohaselt on igäühe omand puutumatu ja võrdselt kaitstud. Igäühel on õigus oma omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada.²⁵² Kitsendused sätestab seadus. Kinnipeetavate isiklike asjade omamist kambris on piiratud ning seal ei tohi olla esemeid, mis vastavad VangS § 15 lg-s 2 sätestatud tingimustele²⁵³. Käesolev lõik sisaldab omandiõigusesse sekkumise aluseid vanglas. Kuna vangistuse eripära tõttu on kinnipeetava omandiõiguse ulatuslikud piirangud vaieldamatud vajalikud, ei anna õigusaktid kinnipeetavale lubatud asja mõistet ega loetelu, vaid lähtutakse põhimõttest, et kinnipeetav võib omada asju, mille omamine ei ole talle keelatud.²⁵⁴

Vangistusseaduse § 15 sätestab kinnipeetava isiklike asjade toimimise üldised reeglid, mida haldustasandil täpsustavad VSKE 12.-13. peatükid. VangS § 15 lõige 2 sisaldab kooskõlas PS § 32 lg-ga 1-2 omandiõigusesse sekkumise aluseid vanglas. Kooskõlas seadusereservatsiooni põhimõttega tuleb ka vangistuse puhul seadusega ära näidata õiguse piirangud.²⁵⁵ Autori arvates vangistuse täideviimise eripära põhjusel on kinnipeetava omandiõiguse ulatuslikud piirangud vanglas vajalikud ja põhjendatud. VangS eraldi ei määratle kinnipeetavale vanglas lubatud asjade loetelu, ainult lähtub põhimõttest, et kinnipeetav võib vanglas omada asju, mille omamine ei ole vastavalt § 15 lg-le 2 keelatud.²⁵⁶ Riigikohtu kolleegium rõhutas oma otsuses, et eseme ohtlikkuse hindamisel ning VSKE § 64¹ p-s 1 märgitud keelatud esemena käsitamisel on vanglal ulatuslik hindamisruum²⁵⁷.

²⁵¹ Mets, Liisi. (2015). Vangla kodukord ja selle vaidlustamise viisid. *Juridica X*, lk 679

²⁵² Põhiseadus. RT 1992, 26, 349

²⁵³ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376.

²⁵⁴ Veel 2006. aastal kehtinud vangla sisekorraeeskirja järgi sai vaadata kinnipeetavale lubatud esemete loetelu. Seoses sellega, et loetelu tuli pidevalt täiendada ja muuta ning kinnipeetavat pidevalt pöördusid selles asjas kohtu poole, 2007. aastal sisekorraeeskirja muudeti selliselt, et lubatud esemete loetelu tunnistati kehtetuks.

²⁵⁵ Madise, Lauri., Pikamäe, Priit., Sootak, Jaan. (2014). Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, lk 62.

²⁵⁶ *Ibid.*

²⁵⁷ RKHK 3-3-1-24-10, p 12.

Vangla julgeolekut ohustavate asjadena VangS § 15 lg 2 p 3 mõttes tuleb mõista asju, mis suurendavad vangla julgeolekuriske või raskendavad oluliselt vanglarežiimi. Vangla julgeoleku all tuleb mõelda kinnipeetavate, vangla töötajate ning vanglat külastavate isikute elule ja tervisele ning vangla inventarile. VangS § 15 lg 2 p 4 järgi asjad, mis seavad kahtluse alla VangS §-s 6 sätestatud vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamise, ei ole kooskõlas vangistuse täideviimise eesmärkidega²⁵⁸. Autori hinnangul ei aita ka tubakatoodete, kui keelatud esemete näol kaasa vanglas selliste tingimuste loomisele, mis on vajalikud kinnipeetava taasühiskonnastamiseks või uute kuritegude toimepanemise vältimiseks.

Autor juhib tähelepanu asjaolule, et VangS § 15 lõige 3 sisaldab volitusnormi kehtestada kinnipeetavale keelatud asjade loetelu.²⁵⁹ Nimetatud loetelu on esitatud VSKE §-s 64¹, tegemist on mitteammendava loeteluga nendest keelatud asjadest. Keelatud asjade vastavus lg 2 p-des 1-3 sätestatud alustele on ilmne ja ei vaja eraldi kindlaks tegemist.²⁶⁰

Vastavalt VangS § 4¹ kui seadus ei sätesta konkreetset piirangut, võib vangla või Justiitsministeerium kohaldada vaid selliseid piiranguid, mis on vajalikud vangla julgeoleku kaalutlustel. Samuti sama seaduse § 66 lg 1 sätestab, et kinnipeetavate järelevalve korraldatakse viisil, mis tagab käesoleva seaduse ja vangla sisekorraeskirjade täitmise ja üldise julgeoleku vanglas.²⁶¹ Autor on veendunud, et lähtuvalt eeltoodust vanglal on õigus suitsetamise piirangu kehtestamiseks, kui määratud piirangud on seotud vangla julgeoleku tagamise vajadusega, mis omakorda näitab piirangu vajalikkust.

Samuti autor peab vajalikuks eraldi mainida e-sigareti lubatavust vanglas, kuna e-sigaret on tänapäeval väga populaarne abivahend suitsetamisest loobumiseks ning ei ole välistatud, et mõni kinnipeetav soovib e-sigareti saada abivahendina. Tervise Arengu Instituudi andmeil elektrooniline sigaret on elektrooniline seadeldis, mis on varustatud vahetatavate kapslitega, mis sisaldavad erinevaid keemilisi ning suitsetatavaid segusid.²⁶² Autor on seisukohal, et e-sigareti

²⁵⁸ Madise, Lauri., Pikamäe, Priit., Sootak, Jaan. (2014). Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura, lk 63.

²⁵⁹ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376.

²⁶⁰ RKHK 3-3-1-102-08, p-d 11, 15, 19.

²⁶¹ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376.

²⁶² Tervise Arengu Instituut. (2016). *Tubakavaba töökoht - abiks tööandjale*. Tallinn, lk 11-12.

sisaldust on väga raske kontrollida vangla tingimustes, mistõttu selle omamine/kasutamine vanglas ei taga julgeolekut.

VSKE§ 64¹ lg 3¹ kohaselt kinnipeetaval ei ole õigust enda juures hoida tubakatooteid ega suitsetamistarbeid.²⁶³ Tubakaseaduse § 3 lõike 1 alusel on tubakatoode kas täielikult või osaliselt tubakast valmistatud toode suitsetamiseks.²⁶⁴ Elektrooniline sigaret pihustab vedelat suitsu, mis on saadud tubakast.²⁶⁵ Sellest lähtuvalt kuulub ka elektrooniline sigaret tubakatoodete hulka, mis automaatselt välistab selle vanglas lubatavust.

Vaatamata sellele, et e-sigarettide kasutamine on vanglas on keelatud, kuna see on tubakatoode, suitsetamisest loobumise vahend ta siiski ei ole. Tervise Arengu Instituudi informatsiooni kohaselt e-sigareti kasutamisel suitsetaja nikotiinisõltuvusest ei vabane ning nikotiini kahjulik mõju inimse organismile säilib, kuna e-sigareti tarvikud sisaldavad nikotiini. WHO on samuti ka välja toonud, et "selline nikotiini manustamise viis võib põhjustada tõsisemaid toksikoloogilisi, füsioloogilisi ja sõltuvust tekitavaid mõjusid".²⁶⁶ Kokkuvõtvalt võib öelda, et e-sigareti kasutamine vanglas ohustab vangla julgeolekut, kuna selle sisaldus ka vajab pidevat kontrolli. Samuti tuleb märkida, et e-sigareti tarvikute ostmine/vahetamine vangla tingimustes on raskelt kontrollitav tegevus ning samuti võib ohustada vangla julgeolekut.

VangS § 67 sätestab, et julgeoleku tagamiseks vanglas on kinnipeetav kohustatud täitma vangistust reguleerivaid õigusakte.²⁶⁷ Autori arvates, et tubakatoodete enda juures hoidmist peetakse raskeks distsiplinaarsüüteks, kuna sellise rikkumisega ohustatakse vangla üldist julgeolekut ja vanglas viibivate isikute tervist. Ilmselge, et tubakatooteid toimetatakse eluseksiooni või kambrisse peamiselt kahel eesmärgil: nende vahendamiseks ja tarvitamiseks..

Autori arvamusel tubakatoodete tarvitamine ei ole üksnes iga inimese subjektiivne õigus, vaid toob kaasa ka kohustuse arvestada teiste ruumis viibivate isikute heaoluga. Siseruumides leviv tubakasuits vähendab oluliselt elukeskkonna väärtust ning selle mõju tervisele on ilmselge kahjulik. Sellest lähtuvalt näitab kinnipeetav toime pandud teoga ehk suitsetamisega mitte

²⁶³ Vangla sisekorraeeskiri. RTL 2000, 134, 2139.

²⁶⁴ Tubakaseadus. RT I 2005, 29, 210.

²⁶⁵ Tervise Arengu Instituut. (2016). *Tubakavaba töökoht - abiks tööandjale*. Tallinn, lk 12.

²⁶⁶ *Ibid.*, lk 11-12.

²⁶⁷ Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376, § 67 lg 1.

üksnes eiravat suhtumist vangistust reguleerivatesse õigusaktidesse, vaid ka hoolimatust teiste inimeste õiguste ja heaolu suhtes, kes paratamatult peavad viibima vangla territooriumil. Eeltoodud aspekte arvesse võttes on tubakatoodete käitlemine kui distsipliinirikumine raske iseloomuga ja nii eri- kui üldpreventiivse meetmena on rikkumise eest karistamine vajalik. Samuti tuleb märkida, et tubakatoodete valdamine selleks mitte ettenähtud kohas on vangla üldist julgeolekut ohustav rikkumine, kuna on oht, et kinnipeetav suitsetab ajal ja kohas, kus tal puudub selleks õigus. Autor leiab, et siseruumis suitsetamisega kahjustatakse aga lisaks enda tervisele ka kaaskinnipeetavate ja vanglateenistuse ametnike tervist. Veel on oht, et sigarette vahendatakse ja antakse üle teistele kinnipeetavatele. Analoogne tegevus võib tekitada kinnipeetavate vahel keelatud võlasuhteid ja subkultuuriliste ilmingute²⁶⁸ levimist, mis samuti ohustavad vangla üldist julgeolekut. Lisaks on VSKE § 64¹ p-i 3²⁶⁹ kohaselt kinnipeetavale vanglas keelatud süütamisvahendid. Seega on oht, et tubakatoodete selleks mitte ettenähtud kohas valdamisel püüavad kinnipeetavad leida sigarettide süütamiseks alternatiivseid lahendusi. Näiteks sigareti süütamine elektrikirni hõõgniidi või vooluvõrgu abil, mille rakendamine võib põhjustada tulekahju. Tulekahju tekitamine eluhoones seab ohtu eelkõige kinnipeetava enda ja kambrikaaslase elu ning tervise, aga samuti teiste vanglas viibivate isikute elu ja tervise. Ühtlasi võimalik, et tekitatakse kahju ka vangla varale ja kinnipeetavate isiklikele asjadele. Lähtudes eeltoodust autor on jõudnud järeldusele, et samalaadsete rikkumiste puhul tegemist on raske distsipliinirikumisega, mis ohustab vangla julgeolekut.

Eesti kohtupraktika näitab, et vanglad suhtuvad tubakatoodetega seotud distsipliinirikumistesse väga tõsiselt ja üldjuhul karistatakse selliste rikkumiste eest kartserisse paigutamise²⁷⁰, kuna muud karistuse liigid ei ole ilmselgelt vastavuses analoogsete vangla julgeolekut ohustavate rikkumistega. Näiteks Tartu Halduskohtu otsuses vangla esindaja on ka täpsustanud, et suitsetamise korralduse reeglite eiramine on käsitletav vanglas raske distsipliinirikumisena, kuna sellega ohustatakse vangla julgeolekut.²⁷¹ Samuti Tartu halduskohus asus seisukohale, et on otstarbekas karistada kinnipeetavat reaalse kartserikaristusega selle eest, et kaebaja peitis jope

²⁶⁸ Tartu Vangla Kodukorra muutmise seletuskiri, lk 7. Kättesaadav:

http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_alates_01_10.2017.pdf, 2. veebruar 2018.

²⁶⁹ Vangla sisekorraeeskiri. RTL 2000, 134, 2139.

²⁷⁰ VangS § 63 lg 1 sätestab, et kinnipeetavale võib kohaldada VangS, vangla sisekorraeeskirjade või muude õigusaktide nõuete süülise rikkumise eest distsiplinaarkaristusi, milleks on: noomitus; isikliku raadio, televiisori või muu vajaliku elektriseadme kasutamise keelamine kuni 45 päevaks; ühe lühi- või pikaajalise kokkusaamise keelamine; töölt eemaldamine kuni üheks kuuks; kartserisse paigutamine kuni 45 ööpäevaks. Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376

²⁷¹ TrtHaldKo 3-16-1209.

voodri sisse sigareti, et seda omada enda juures selleks keelatud ajal ja kohas (mitte jalutuskäigu ajal).²⁷² Autori arvates sigareti jope voodri sisse peitmine näitab rikkumise toimepanemise planeeritavust ehk otsest tahtlust rikkuda vangla korda, mis on vangistuse täideviimise eesmärkidega vastuolus.

Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium samuti leidis, et "[...] kinnipeetava raske distsipliinirikumine karistuse kandmise ajal ei sisenda ringkonnakohtule veendumust, et kinnipeetav on teinud vanglakaristusest vastavad järeldused ja käitub vabaduses õiguskaualekalt."²⁷³ Millest võib järeldada, et taolised distsipliinirikumised ei toeta vangistuse täideviimise eesmärkide saavutamist, mistõttu siin võib mitte nõustuda õiguskantsleri Ülle Madise seisukohaga, et suitsetamise keeld vangla territooriumil ei täida vangistuse täideviimise eesmärki.

Näiteks Justiitsministeeriumi andmeil Viru Vangla tubakatoodete ja süütamisvahenditega seotud distsipliinirikumisi 2017.aasta III kvartalis oli 77, kuid juba IV kvartalis 33.²⁷⁴ Autori arvates peale keelu jõustumist vabaneb haldusressurss inspektor-kontaktisikute²⁷⁵ tööajana, kuna peale keelu rakendamist distsiplinaarrikumiste arv (suitsetamisega ning tubaka omamisega selleks selleks mitte ettenähtud kohtades) tunduvalt langeb, mis omakorda näitab keelu vajalikkust.

2.1.3. Julgeoleku tagamine vanglas ja riiklike ressursside säästmine

Vangla juhtkond on kohustatud tagama kinnipeetava kinnipidamise ning julgeoleku ja korra vanglas. Kuna vabadusekaotus seisnebki süüdimõistetult vabaduse võtmises, siis peab vangla juhtkond kindlustama kinnipeetava hoidmise vanglas karistusajal. Samas peab vanglateenistus säilitama ka julgeoleku ja korra vangla sees²⁷⁶, mis tähendab, et vangla juhtkond on kohustatud ära hoidma igasugused vanglasisesed korratused nii ühe kinnipeetava poolt (uute kuritegude toimepanemine, enesetapp või – vigastamine jne) kui ka mitmete kinnipeetavate osavõtul. Käesoleva magistr töö autor on arvamisel, et õiguskorra kaitsemine vanglas on eelduseks vangistuse täideviimise eesmärgi saavutamisel. Seetõttu autor analüüsib, kuidas suitsetamise täielik keeld aitab vanglateenistusel tagada julgeolekut ning säästa riiklike ressurse.

²⁷² TrtHaldK 3-13-901.

²⁷³ TlnRngK 1-15-8924.

²⁷⁴ Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus, lk 19.

²⁷⁵ Distsiplinaar karistuse määramise pädevus vanglas on inspektor-kontaktisikul.

²⁷⁶ Vangla sisekorraeskiri. RTL 2000, 134, 2139, § 5.

Tavaliselt kõige rohkem sõna vangla seostub vägivallaga.²⁷⁷ Kinnipidamisasutustes vanglakaristust kandmisest tulenevalt ohvriks langemine üks spetsiifilisemaid situatsioone, mis erineb paljuski tavakodanikke hõlmavatest olukordadest. Oma keerukust ja spetsiifilisust iseloomustab ka asjaolu, et paljud kinnipeetavad ei pea vägivalla juhtumitest vajalikuks teatada. See asjaolu aga ei võimalda registreeritud kuritegudele tuginedes saada objektiivseid tulemusi ning raskendab järeltööst tegemist. Üks märkimisväärsemad asju vanglate puhul on see, et sinna on pandud kokku karistust kandma väga erinevad inimesed. Üldlevinud on arvamused, et kurjategijad reeglina peaksid olema agressiivsed, mõnesid neist peetakse koguni ebainimlikeks ning loomult kurjadeks. Tegelikult ei saa kurjategijaid nii lihtsalt stereotüüpidesse asetada, kuna ei ole olemas tüüpilist kurjategijat, teda lihtsalt ei eksisteeri. Vanglas on väga erinevad isiksused, kes esindavad läbilõiget kogu ühiskonnast.²⁷⁸

Nii nagu vaeste ja vähemusgruppide esindajate arv on suurem ohvrite hulgas, on nad ülekaalus ka vanglas.²⁷⁹ Kinnipeetavad pannakse kokku teiste kinnipeetavatega, kes näiteks ise ei ole vägivaldsed, kuid peavad õppima elama koos nendega küllaltki pika aja jooksul. Oht langeda kuriteo ohvriks on vanglas palju suurem kui väljaspool seda. Autori arvates ei ole vaja erilist kujutlusvõimet, et mõista, millist mõju selline keskkond kinnipeetavatele avaldab. Loomulikult ei rünnata kõiki kinnipeetavaid, kuid niisuguses keskkonnas elamine nõuab oma osa, mistõttu vanglateenistus peaks tagama julgeolekut ning ennetama igasuguseid rikkumisi vanglas.

Vangla põhieesmärgiks on mitte ainult resotsialiseerimine, vaid ka julgeoleku tagamine vanglas. Tubakatooted on ka üheks põhjuseks, miks mõned kinnipeetavad saavad sattuda ohvriks (kuriteo toimepanemine, verbaalne või füüsiline vägivald). Autori arvates kinnipeetavad, kes ei ole kõige usaldusväärsemad ühiskonna esindajad, võivad näiteks kuritarvitada vangla poe teenuse saamise võimalust, kasutades kaaskinnipeetavaid, kellel on näiteks rohkem raha vangla arvel või võimalik, et kinnipeetavat sunnitakse ostma sigarette. Tartu Vanglas kodukorra seletuskirjas on toonitatud, et "[...] sigaretid on jätkuvalt subkultuuri maksevahend, mis, et tasutakse sigarettidega teenuste eest ja kuna sigarette on võimalik vangla poest osta, on neid lihtne

²⁷⁷ Joycelyn M. Pollock. (2004). Prisons and prison life: Costs and Consequences. Oxford University press, p 108.

²⁷⁸ Charles W. Colsoni teostest Crime And the Responsible Community „Toward an Understanding on Imprisonment and Rehabilitation“ toim. John Stott ja Nick Miller. Grand Rapids, Eerdmans 1980, lk 165-166.

²⁷⁹ Daniel W. Van Ness. (1998). Eessõna: Charles W. Colson ; sissejuhatus eestikeelsele väljaandele: James W. Hilborn. Kuritegu ja selle ohvrid. EELK Kriminaaltöö Keskus, lk 35.

kasutada käibe vahendina."²⁸⁰ Selline kinnipeetavate käitumine tekitab vanglale lisakoormust kontrollimiseks, et sigaretid ega muud suitsetamistarbed ei satuks siseruumidesse.

Suitsetamise absoluutne keeld annab hea võimaluse vanglale tagada tõhusam korra kaitse ning maksimaalselt piirama tubakatoodete tarvitamisest tingitud kahjusid. Vastavalt muudatusele suitsetamine on nüüd kõigile keelatud kogu vangla territooriumil, mistõttu vanglateenistuse töökoormus on selles osas langes. Peale 1. oktoobrist 2018 enam ei ole vajadust väljastada kinnipeetavale jalutuskäigu ajaks sigarette, mis paiknesid spetsiaalselt ehitatud suitsukappides. Seoses sellega, et suitsetamine on täielikult keelatud, enam ei teki vajadust põhjalikult läbiotsida kinnipeetavaid (võimalik ka täielik läbiotsimine) peale jalutuskäike ning täiendavalt jälgida kinnipeetavaid jalutuskäigu ajal, mis omakorda oluliselt vähendab vangla ressursse. Eelmises lõigus autor mainis, et kinnipeetavad võivad otsida igasuguseid lahendusi, et ebaseaduslikult kambrisse toodud sigareti süütamiseks teha isevalmistatud või ümberehitatud elektriseadeldisi, mis võivad põhjustada tulekahju süttimise vanglas. Suitsetamise keeld aitab vältida tulekahjusid ning ebaseadusliku käitlemist vanglas, mis võib oluliselt ohustada vangla julgeolekut.²⁸¹

Samuti on oluline asjaolu, miks täielik suitsetamise keeld on vajalik meede, et kinnipeetavad päris palju esitavad märgukirju peale jalutuskäiku, et nende sigaretid on kadunud ning esitavad kahjunõudeid, mis omakorda tekitab ametnikele lisatööd. Näiteks Tallinna halduskohus on oma otsuses näidanud, kuidas vanglateenistuse töö on raskendatud seoses sigarettide jagamisega enne jalutamist: "[...] salvestiselt on näha, et kaebaja avas paki selle enda keha ligi hoides ja pärast avamist liikus ta parem käsi kohe koos sellest varjatult võetud sigaretipakiga hoopis veidi paremale, [...], ja alles seejärel liigub kaebaja parem käsi (suures osas on tegemist randmeliigutusega) teadlikult juhitud juba koos sigaretipakiga vasakule vasaku käe varruka suunas ja kaebaja peidab sellesse käes olnud sigaretipaki."²⁸² Kokkuvõtvalt luges kohus tõendatuks, et kinnipeetava sigaretipakk ei olnud kadunud, vaid ta ise ebaseaduslikult võttis selle jalutuskäigule kaasa. Kusjuures antud juhtum algas sellega, et kinnipeetav peale juhtunut ise kaebas valvuri töö peale ning hiljem kontrollimise käigus selgus, et hoopis kinnipeetav ise pani toime distsipliinirikumise. Selline kinnipeetavale lubamatu tegevus näitas, kuidas valvur ei märganud rikkumist.

²⁸⁰ Tartu Vangla Kodukorra Seletuskiri. Kättesaadav:

http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumentid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_alates_01_10.2017.pdf, 02. veebruar 2018.

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² TalHaldK 3-14-50142.

Keelatud esemeid avastatakse vanglas iga päev. Tegemist on tavapärase vanglateenistuse tööga, kui korralistel kui ka plaanivälistel läbiotsimistel avastatakse keelatud esemeid.²⁸³ Samuti ka peale täieliku suitsetamiskeelu rakendamist on esinenud erinevaid probleeme seoses tubakatoodete omastamisega vangla territooriumil. Näiteks tubakat on üritatud vangla territooriumile toimetada läbi kirjade ja maksikirjade saatmise. Mõned kinnipeetavad on jõudnud enne keelu varustada ja ära peita lahtist tubakat näiteks taskupeeglisse, pesupulbripaki ning jalanõude sisse.²⁸⁴

Kokkuvõtvalt võib väita, et osaline suitsetamiskeeld oluliselt tekitab kontrolliprobleeme ning täiendavalt koormab vanglateenistujaid. Olulisem on see asjaolu, et osalise piirangu ajal suitsetamine siseruumides ikkagi jätkus. Helen Tõnise oma artiklis lausus, et näiteks Kanadas Québecis pärast vanglates osalise suitsemiskeelu kasutusele võtmist rohkem kui 90% kinnipeetavatest jätkasid suitsetamist siseruumides, mistõttu osaline keeld ei täitnud oma eesmärki ning näitas oma ebaefektiivsust.²⁸⁵ See asjaolu ka näitab seda, et suitsetamise keeld on vajalik meede, mis omakorda kinnitab muudatuse proportsionaalsust.

2.2. Kinnipeetavate tubaka kasutamise olulisus vanglas

Suitsetamine on pikaajaline ja lahutamatu osa kultuurist ja sotsiaalne norm vanglates ning muudes kriminaalolustikes. Vanglates on kinnistunud kultuurid, mis kujundavad kinnipeetavate sotsiaalsete suhteid ning nende ja personali vahelise suhtlemise viise.²⁸⁶ Suitsetamisharjumused võivad vanglas muutuda nii positiivselt kui ka negatiivselt. Näiteks võib tubaka kättesaadavuse nappuse ja/või teiste faktorite tõttu näha ka suitsetamise koguse ja/või kordade arvulist langust. Vastupidiselt võib vangistus ka põhjustada suitsetamiskäitumise kasvu. Kinnipeetavad põhjendavad oma tugevamat soovi vanglas suitsetada tihti igavuse ja stressimaandusega. Näiteks 40% Poola kinnipeetavatest ütlesid uuringu käigus, et vanglates viibimisega seotud igavus soodustab suitsetamist. Kinnipeetavad näevad suitsetamist stressimaandajana, mis aitab neil

²⁸³ Liivak, H., Pärt, K., Nigul, I., Põdra, A., Saarna, L., (2016). Vanglatöö üldkorraldus. Tallinn, lk 71.

²⁸⁴ Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus, lk 19.

²⁸⁵ Tõnise, Helen. (2017). Kinniste asutuste täielik suitsetamiskeeld Anglo-Ameerika õigussüsteemis. *Juridica X*, lk 721.

²⁸⁶ Robert P. Weiss, Nigel South. (1998). *Comparing Prison Systems: Toward a Comparative and International Penology*. Published: Australia Gordon and Breach Publishers, Lk. 91.

toime tulla stressirikaste olukordadega, nagu üleviimised teise vanglasse, kohtuskäigud ja vanglakülastused. Autori arvates igavuse tapmine kui põhiõigustesse mitte kuuluv osa kaalub üle õiguse tervisele. Perekondliku toetuse puudumine ning sõprade ja pere järgi igatsemine on tuvastatud olema üks lisapõhjustest, miks kinnipeetavad võivad vanglas viibimise ajal tunda vajadust suitsetada. Veelgi enam, tüdimus, pikaajaline kambrites viibimine, kiusamine ja stress on samuti põhjused miks suitsetamisest loobumine vanglas ei pruugi edukas olla. Õigusrikkujatel on peale suitsetamise tihti ka muid keerulisi probleeme nagu sõltuvus muudest ainetest. Sotsiaalsed ja inimestevahelised raskused võivad mõjutada ka nende motivatsiooni ja võimet suitsetamisest loobuda.²⁸⁷ Õpiraskused ja kinnipeetavate madala haridustaseme kõrge määr võivad mõjutada nende võimekust kandideerida erinevates programmides osalemiseks, mis omakorda nõuab toimetulekut keeruliste terviseetemaliste teabematerjalidega, mis tihti ei sobi vanglateskeskkonda. Kinnipeetavate siirduslik elu võib pakkuda omakorda täiendavaid väljakutseid seoses nende kaasamise ja püsivusega suitsetamisvastastes programmides ning raskendatud on ka tugi- ja nõustamisteenuste jätkumine. Vanglast vabanemise periood on ümberharjumiseks eriti keeruline ja stressirikas aeg. Vanglates pakutavate programmide ühendamine suitsetamise vähendamise programmidega võib pakkuda vabastamisjärgset tuge ning seega ka vähendada relapsi määrasid. Teisest küljest on Ühendkuningriigi vanglates läbiviidud kvalitatiivsed uuringud näidanud, et paljud kinnipeetavad soovivad vanglakaristuse ajal midagi saavutada ja vaatavad suitsetamisest loobumist kui suurt saavutust. Kinnipeetavad on kirjeldanud vanglas viibimist kui võimalust kasutada suitsetamise lõpetamisega seotud tugiteenuseid ning nikotiini asendusteraapiat.²⁸⁸

Vanglates suitsetamisest loobumise vastane ja negatiivne suhtumine võib põhineda veendumusel, et suitsetamisest loobumine, eriti kui seda üritatakse saavutada suitsetamise piiramisega, lisab juurde kinnipeetavate juba niigi suurele stressikoormale. Suitsetamisest loobumise soodustamise üks osa peaks olema kinnipeetavate stressi ja igavuse leevendamine. Kuna on täheldatud, et füüsiline koormus on osadele kinnipeetavatele nikotiini aseaine, võiks üks osa suitsetamisvastastest tugiteenustest olla näiteks parema juurdepääsu pakkumine spordisaalidele või -üritustele. Olgugi, et vanglate esmane eesmärk ei ole kinnipidavate tervise eest hoolitsemine, on neil siiski see kohustus. Suitsetamise puhul peaks see hõlmama tugiteenuste pakkumist ja reklaamimist inimestele, kes soovivad seda lõpetada ning lisaks takistama mitteduitsetajatel saamast duitsetajateks ja kaitsema passiivse suitsu eest oma töötajaid,

²⁸⁷ Enggist, S., Moller, L., Gauden, G., Udesen, C. (2014) *Prisons and health*. World Health Organization Regional office for Europe, lk 139.

²⁸⁸ *Ibid.*

kinnipeetavaid ja külastajaid. Suitsetamisega tegelemine on keeruline keskkonnas kus see on juba sisse juurdunud ja loomulik sisekultuuri osa ning sotsiaalne norm ja olukordades kus see on laialdaselt kasutusel stressi ja igavuse peletajana ning kasutusel valuutana. Tunnustatud fakt on, et ebavõrdsuse adresseerimine õigusrikkujate hulgas läbi tubakavastaste kampaaniate annab tulemuseks nende ja nende pere ning kogukonna parema tervise.²⁸⁹ Autor on veendunud, et tubakavastane kampaania läbi parema tervise saavutamise mõjub kinnipeetavate resotsialiseerimisele positiivselt.

2.3. Suurbritannias suitsetamiskeelu kehtestamine

Samamoodi nagu ka paljud teised tööandjad, on paljud vanglad vastu võtnud töötajate ja külastajate suitsuvaba strateegia. Käesolevas peatükis autor soovib lähemalt rääkida Suurbritannias kehtestatud suitsetamiskeelust. Kuigi enamustes riikides eksisteerib konstitutsioon tänapäeval kindla dokumendina - põhiseadusena, eksisteerib ka riike, kus põhiseadust ei eksisteeri. Levinuim näide selle kohta on Suurbritannia.²⁹⁰ Vaatamata sellele, et Suurbritannias ei ole põhiseadust²⁹¹, tekivad Eestiga väga sarnased probleemid vanglasüsteemis seoses suitsetamiskeeluga.

Briti kõrgema astme kohus kaalus kaebust, mis puudutab suitsetamise keelu jõustamist vanglates. Kinnipeetavate õigus oma kambrites suitsetada on kõrgema astme kohtus vaidlustatud. Kaebuse esitajaks on Paul Black, Wymott'i vangla kinnipeetav, kelle kaebus baseerub Justiitsministeeriumi värskelt ilmunud arstlikul ekspertiisil vanglate õhukvaliteedi kohta. Ekspertiis hoiatas, et passiivne suitsetamine kahjustab kõiki, kes sellega kokku puutuvad. Black, kellel on südame-veresoonkonna haigus, kaotas apellatsioonistmes 2016. aasta märtsis. Valitsuse advokaadid väitsid, et suitsetamise keelustamine riigi poolt hallatavates vanglates võib kaasa tuua distsipliiniprobleeme ning ohustab kinnipeetavate ning vanglatöötajate turvalisust.

²⁸⁹ Enggist, S., Moller, L., Gauden, G., Udesen, C. (2014) *Prisons and health*. World Health Organization Regional office for Europe, lk 140.

²⁹⁰ Annus, Taavi. Riigiõigus. Tallinn 2001, lk 32.

²⁹¹ Suurbritannias ei ole oma põhiseadust, seda asendab Suurbritannias hulk seaduseid: 1215. aasta Magna Charta, 1689. aasta Bill of Rights ning 1911. ja 1949. aastal välja antud parlamendiseadused. Kättesaadav: <https://www.gov.uk/guidance/devolution-of-powers-to-scotland-wales-and-northern-ireland>, 14.03.2018.

Kohus otsustas, et riik, vastupidiselt erasektorile, omab riiklikku puutumatust terviseregulatsioonidest.²⁹²

Kõrgema astme kohus lubas Black'i kohtuasja menetlusse võtta ja istung toimus 2017 oktoobris. Professor John Britton'i, Nottinghami Ülikooli tubaka ja alkoholi instituudi teaduri poolt koostatud õhukvaliteedi raport, avaldati Justiitsministeeriumi poolt pärast eelmist istungit. Raport hoiatas, et isegi kõige vähimigi kokkupuude tubakasuitsuga võib suure tõenäosusega kaasa tuua tervisekahju.²⁹³ Seega passiivne tubakasuits kahjustab kõiki. Samas on südameveresoonekonna haigusega inimestel passiivse suitsu sissehingamisel haigestumise tõenäosus suurem isegi pelgalt lühiajalisel kokkupuutel.

2017 aasta veebruari- ja märtsikuu jooksul on Suurbritannia vanglates olnud mitmeid rahutusi ja korrariikumisi, eelkõige Birminghami vanglas. Ühiskasutatavates ruumides kehtib suitsetamise keeld, kuid rohkem kui 80% kinnipeetavatest suitsetas. Kinnipeetavatel on lubatud oma kambrites suitsetada ning seda ainult juhul, kui uks on suletud.²⁹⁴ Black leiab, et vanglaeeskirju rikutakse ning need tuleb õiguslikult täitmisele pöörata võttes aluseks 2006. aasta tervishoiuseaduse sätteid. Ta leiab, et kinnipeetavad suitsetavad korrapäraselt ühiskasutuses olevatel aladel.²⁹⁵ Autori arvates see on hea näide sellest, miks osaline suitsetamise keeld on ebaefektiivne ning ei täida oma eesmärke, vaid pigem tekitab konflikte ning kohtuvaidlusi.

Suurbritannia justiitsministeerium on selle peale öelnud, et soovib muuta vanglad järk-järgult suitsuvabaks ning julgustab kinnipeetavaid suitsetamisest loobuma, pakkudes nõustamist ning nikotiini asendusravi. Samas ei ole Justiitsministeerium välja öelnud suitsetamise keelu jõustumise kuupäeva. Vanglate Reformi Ühing on tungivalt soovitanud, et kinnipeetvatel võiks endiselt lubatud olla suitsetada vanglate õuealadel.²⁹⁶ Siin saab võrrelda Eestis suitsetamispiirangute kehtestamisega. Eesti vanglad on alustanud suitsetamise piiramisega juba 2010 aastal, piirates suitsetamist jalutuskäikude ajal ning täielikult keelates suitsetamist

²⁹² Owen Bowcott and Alan Travis. 2017. Supreme court to consider appeal to enforce smoking ban in UK jails. The Guardian. 20 March 2017. <https://www.theguardian.com/society/2017/mar/20/supreme-court-to-consider-appeal-to-enforce-smoking-ban-in-uk-jails>, 12. jaanuar 2018.

²⁹³ *Ibid.*

²⁹⁴ Service Custody and Service of Relevant Sentences Rules 2009/1096. Part 3 Treatment, Employment and Discipline of Detainees Smoking. In force from: October 31, 2009 to present. Kättesaadav: http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/1096/pdfs/uksi_20091096_en.pdf, 12. jaanuar 2018.

²⁹⁵ *Ibid.*

²⁹⁶ *Ibid.*

siseruumides ehk kambrites. Autor lisab, et Eesti vanglad on alustanud suitsetamisvastast poliitikat Eesti vanglates samamoodi osalise piirangu rakendamise ja nagu Suurbritannia, kuid tulevikus oli plaanis piirata täielikult suitsetamist kõigile korraga, et mittesuitsetavad kinnipeetavad ning vanglatöötajad oleksid passiivse suitsetamise eest kaitstud samamoodi nagu mittesuitsetajad, kes elavad vabaduses. Samuti on oluline, et määruse muudatusel oli piisavalt pikk jõustumisaeg, mis toetab meede mõõdukust. Piiranguga ei kahjustanud kinnipeetavate õigust rohkem kui, see on normi legitiimse eesmärgiga argumenteeritud.

Justiitsministeeriumi oma ekspertide koostatud raport kinnitab, et passiivse sigaretsuitsu tase paljudes vanglate ühiskasutuses olevates ruumides ületab Maailma Terviseorganisatsiooni poolt kehtestatud õhupuhtuse limiidid. Lisaks sellele selgub raportist, et sigaretsuitsu sissehingamise puhul ei ole ohutut taset ning inimesed, kes kannatavad südame-veresoonkonna haiguste all, on eriti ohustatud.²⁹⁷ Arvestades rahvatervise ohu ulatust, tundub olevat ilmne, et parlament kavatses tervishoiuseadusega piirata avalikes kohtades suitsetamist, hõlmates sellega ka vanglaid. Seda enam, et viimatinimetatutele on õigusaktis viidatud.

Lõppkokkuvõttes Ülemkohus lükkas apellatsiooni üksmeelselt tagasi.²⁹⁸ Ülemkohus otsustas, et parlament soovis kindlasti, et suitsetamiskeeld ei peaks kohustama Tema Majesteedi (*The Crown*) valitsust, sest see oleks muidu sõnaselgelt sätestatud seaduses. *Lady* (Leedi) Hall²⁹⁹ esitab ainsa mõjuva põhjenduse, millega kõik teised kohtunikud nõustuvad. Valitsuse väljaannetes, mis eelnesid seadusele, pole ühtki vihjet selle kohta, et suitsetamiskeeld kohustab valitsust. Keeld soovis kaitsta töötajaid ja külastajaid passiivse suitsetamise ohtude eest, kui usaldusväärsus vabatahtlike meetmete vastu ei osutunud tõhusaks, ja valitsuse ruumide väljajätmine jätkas paljud inimesed ilma seaduslikust kaitsest. Eksisteerivad tähelepanuväärsed erinevused seadusejärgse keskkonna tervisekaitse ametnike poolse suitsetamiskeelu kehtestamise ja valitsusruumides suitsetamise vabatahtliku keelu, mida saab kehtestada ainult tunduvalt vähem tõhusate üksikisikute algatatud menetlustega. Seetõttu, tõsiasi, et kui seadusandja tõepoolest pidas seaduses silmas kohustada valitsust, ütles see sõnaselgelt niimoodi ja võttis vastu

²⁹⁷ Brinckerhof, Parsons. (2015). *Report on Second-Hand Smoke in Prisons: final report*. National Offender Management Service. Kättesaadav:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/469654/SHS_in_Prisons_Final_Report_minus_Appendix.pdf, 1. mai 2018.

²⁹⁸ The Supreme Court. Judgment R (on the application of Black) (Appellant) v Secretary of State for Justice (Respondent). Michaelmas Term [2017] UKSC 81. On appeal from: [2016] EWCA Civ 125 Kättesaadav: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2016-0070-judgment.pdf>, 5. mai 2018.

²⁹⁹ Lady = aadlitiitel lordi, baroneti või rüütli abikaasa perekonnanime ees.

spetsiaalse sätte, on seoses suitsetamiskeeluga tema kavatsuse puudumise küsimuses lõplik.³⁰⁰ Märkimisväärse vastumeelsusega lükkas Ülemkohus seepärast apellatsiooni tagasi.

Autori arvates samuti Eesti korrektsioonisüsteemi mõistes käesolevad sätted väärivad tähelepanu mitte ainult sellepärast, et nad muudavad suitsetamise loata kohtades keelatuks, vaid ka sellepärast, et nad muudavad vastutavaks ka isiku või organisatsiooni, kes lubab suitsetada enda vastutusalasse kuuluval suitsuvabal territooriumil. Tundub, et Suurbritannias on jantlik olukord, kus seaduse sätted näivad olevat kohaldatavad eraõiguslikes vanglates, kuid mitte avalik-õiguslikes vanglates. Suurbritannia justiitsministeerium on korduvalt öelnud, et nende pikaajaline strateegia näeb ette vanglates täieliku suitsetamiskeelu kehtestamise ning nad on seda juba aastaid kinnitanud, kuid samas ei ole nad elluviimise ajakavava kindlaks määranud.

Eesti vanglad on ka pika aega olnud pühendunud suitsuvabade kinnipidamiskohtade loomisele ning see toimus nagu Suurbritannias järk-järgult pikema aja jooksul. Lõpptulemus peaks tagama selle, et töötajad ja kinnipeetavad ei puutu enam passiivse suitsetamise kahjulike mõjudega kokku, kuid ei ohusta vanglate ohutust ja turvalisust. Sama teed on hakanud liikuma Eesti, alustades suitsetamise piiramisega juba 2010. aastal. Autori arvates see on piisav aeg tulevikus kehtima hakkava suitsetamise keeluga harjumiseks ning kinnipeetavate ja ametnike harjumuste ümber kujundamiseks. Justiitsministri määrus oli allkirjastatud 2016 aastal ning jõustus 2017 aastal.³⁰¹ Tuleb arvestada sellega, et vanglatel on olnud kogu aeg kohustus tagada suitsetamisest loobuda soovivatele kinnipeetavatele vajalik nõustamine ning loobumise lihtsustamiseks toimus motivatsiooniprogramm, millega iga kinnipeetav vanglasse saabudes võis liituda. Seega autor on veendunud, et Eesti Vabariigis kehtestatud täielik suitsetamiskeeld vanglates on vajalik ja mõõdukas meede, kuna selle kehtestamisel on tagatud nõustamine ning minimaalne vajalik asendusravi. Piirangut mõõdukamaks aitavad muuta täiendavad aspektid, nagu kinnipeetavate pikaajaline teavitamine muudatustest ja suitsetamisest loobuvatele kinnipeetavatele teatavate soodustuste andmine. Suurbritannia kohtuvaidlused tõestavad seda, et isegi vanglates leidub inimesi, kes soovivad aktiivselt kaitsa oma tervist passiivse suitsetamise eest.

³⁰⁰ The Supreme Court. Judgment R (on the application of Black) (Appellant) v Secretary of State for Justice (Respondent). Michaelmas Term [2017] UKSC 81. On appeal from: [2016] EWCA Civ 125 Kättesaadav: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2016-0070-judgment.pdf>, 5. mai 2018.

³⁰¹ Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeeskiri” muutmise määrus. RT I, 11.10.2016, 5

2.4. Uus-Meremaal suitsetamiskeelu kehtestamine

Üldine suitsetamisvabade vanglate poliitika viidi Uus-Meremaal sisse 1. juulil 2011. aastal. Autori arvates kohe jääb mulje, et selline poliitika tundub olevat senini kõige edukam. Teated ladusast üleminekust – 67% varem suitsetanud vanglaelanikest täielikult suitsetamisvaba keskkonnaga oludeni – näivad olevat ületanud esialgse mure suitsetamisvabade vanglate loomise teostatavusest. Teadete järgi võtsid paljud kinnipeetavad üle kogu maa poliitika vastu koostööaltilt ja isegi innustunult.³⁰²

Autori valikuks osutus Uus-Meremaa just sellel põhjusel, et see on esimene maa maailmas, mis rakendas riigi tasandil üldise suitsetamisvaba poliitikat kogu personali, kinnipeetavate ja küllastajate suhtes vangla territooriumil, nii ruumides kui välialal. Tuleb märkida, et suitsetamisvabade vanglate juurutamisele ülemeremaades kaasnes korrapäraselt tubaka musta turu ilmumine. Algselt tõusis tubaka salakaubandus esimese kahe kuu jooksul, mis järgnesid Uus-Meremaa poliitika teostamisele, ning tubaka musta turu hind kahekordistus; vanglad täiustasid oma kontrollimeetodeid ja tõkestasid salakauba sissetoomise, ning seitsaadik pole teatatud edasistest tubakaga seotud probleemidest.³⁰³ Seega ei tohi välistada, et Eesti vanglates tekib olulisemaid probleeme salakauba sissetoomise takistamisega. Samas Eesti vanglates juba aastaid on tegeletud selle probleemiga. Pidevalt kontrollitakse nii vanglat küllastavaid isikuid kui ka ametnikke.

Ettevalmistuse suitsetamisvabaks poliitikaks moodustas aastane sissejuhatav ajavahemik. Selle aja jooksul anti kinnipeetavatele õppematerjalid, kus toodi välja suitsetamise terviseriskid koos nõuannetega, kuidas oleks parem sellest loobuda. Seejärel teatati kavandatud suitsetamisvabast poliitikast ja enne selle rakendamist alustasid 2000 kinnipeetavat nikotiini asendusravi (NAR). Üheksa kuud enne seda, kui poliitika jõustati, loodi üle kogu maa kuus vabatahtlikku suitsuvaba üksust, mida ootamatult toetasid kaaskinnipeetavad. Kuu aega enne seda, kui jõustus täielik suitsetamisvaba vangla poliitika, keelustati tubakamüük vanglates. Suitsetamist lõpetavad teenused, mis olid kättesaadavad kinnipeetavatele, koosnesid nii farmakoloogilisest kui ka käitumistoest. Siia kuulusid ligipääs riiklikule tasuta telefoniabi teenusele (Quitline), ligipääs

³⁰² Collinson, L., Wilson, N., Edwards, R., Thomson, G., Thornley, S. *New Zealand's smokefree prison policy appears to be working well: one year on*. Kättesaadav: <https://www.nzma.org.nz/journal/read-the-journal/all-issues/2010-2019/2012/vol-125-no-1357/letter-collinson>, 08. detsember 2017.

³⁰³ *Ibid.*

lõpetamist nõustavatele raamatutele ja abile tervishoiupersonalilt, kes oli välja õpetatud toetamiseks suitsetamise lõpetamist. Algselt muretseti kinnipeetavatele kättesaadava suitsetamise lõpetamise tugiteenuse taseme pärast enne poliitika rakendamist, osutati lisategevusi osana suitsetamise lõpetamise programmist, sealhulgas spordiüritusi, treeninguid, kultuuriüritusi ja kunstitunde.³⁰⁴

Tähtis tähelepanek, mida märkisid ära teised uurimused, on see, et poliitika, mis jõustas täieliku suitsetamisvaba keskkonna, kaldus silmitsi seisma vähemate probleemidega kui osalise poliitika. Uus-Meremaal juurutatud suitsetamisvaba vangla poliitika keelab suitsetamise kogu vangla territooriumil (nii siseruumides kui välialal), muutes sellega poliitika kergemini jõustatavaks. Uus-Meremaa suitsetamisvaba vangla poliitika eesmärgid on sarnased Eesti omadega: muuta vanglad nii tervislikemaks kui ohutumaks, eeskätt vähendades passiivset suitsetamist ja tulekahjuohtu.³⁰⁵

2.4.1. Tulemused

Uurimused siseruumide õhu kvaliteedi kohta enne ja pärast suitsetamisvaba poliitikat näitavad tähelepanuväärset nikotiini kontsentratsiooni vähenemist ümbritsevas õhus. Värske hindamine ühes Aucklandi vanglas näitas, et siseruumide õhusaaste tase on uue poliitika tulemusena vähenenud poole võrra. Suitsetamisvaba vangla poliitika tundub olevat vähendanud tulekahjude riski. Poliitika teostamise ühe kuu jooksul langes süütamisest põhjustatud vahejuhtumite arv. Kuu aega enne poliitika juurutamist juhtus 18 tulekahju ja süütamisest põhjustatud vahejuhtumit, võrrelduna ainult neljaga kuu aja jooksul pärast poliitika juurutamist, ning ainult üks veel järgneval kuul. See tulenes tõenäoliselt tulemasinate keelust, mis saatis tubaka keelustamist.³⁰⁶

Autori arvates vahetevahel on suitsetamisvaba vangla poliitikat seostatud mässude ja kinnipeetavate vahelise vägivalda suurenemisega. Sama oht esines ka Eestis enne täieliku suitsetamiskeelu rakendamist. Tõsiste kallaletungide arvust vanglates alates poliitika sisseviimisest pole senini Eesti meedias teatatud.

³⁰⁴ Collinson, L., Wilson, N., Edwards, R., Thomson, G., Thornley, S. *New Zealand's smokefree prison policy appears to be working well: one year on*. Kättesaadav: <https://www.nzma.org.nz/journal/read-the-journal/all-issues/2010-2019/2012/vol-125-no-1357/letter-collinson>, 08. detsember 2017.

³⁰⁵ *Ibid.*

³⁰⁶ *Ibid.*

Vanglad jäävad Uus-Meremaal suitsetamisvabaks vastavalt kohtuotsusele õigusliku vaidlustusjuhtumi kohta määruse suhtes, mis jõustab suitsetamiskeelu. Kinnipeetavad ei saa vanglas suitsetada. Seadusemuudatused, mis jõustusid märtsis 2013. aastal, teevad selgeks, et tubakatooted on keelatud kaup ja seega on seadusevastane tuua neid vanglasse.³⁰⁷ Samuti sarnaselt Eesti vanglate regulatsioonidega on õiguserikkumiseks suitsetada vanglas tubakat või ükskõik millist muud ainet. Need parandused on samuti suunatud kinnipeetavate probleemile, kes vaidlustavad karistusi, mis on neile määratud tubakatoodete omamise eest ja mis välistavad neile kompensatsiooni maksmise. Suitsetamisvabade vanglate loomine on alati tõsine väljakutse ja see on teostunud uskumatult hästi ja ilma suuremate vahejuhtumiteta.³⁰⁸ Praktika näitab, et see on esimene riiklik vanglateenistus, mis selle saavutas.

Alates suitsetamisvabade vanglate loomisest 1. juulil 2011 räägib Uus-Meremaa vanglapersonal paremast ja tervislikumast töökeskkonnast nii enda kui kinnipeetavate jaoks. Sõltumatu uurimus kinnitab, paljude kinnipeetavate jaoks on suitsetamisest loobumine toonud nende elus kaasa positiivse paranemise koos parema tervise ja rahaliste säästudega kulutustest tubakatoodetele. Keelule eelnes ulatuslik aastane kampaania, mida juhtis Korrektsiooniamet ja toetasid Tervishoiuministerium ning Loobumisabi Rühm, et julgustada kinnipeetavaid ja personali lõpetama suitsetamist. See andis kinnipeetavatele ja personalile võimaluse, toetuse ja motivatsiooni lõpetada suitsetamine või vähendada seda enne 1. juulit 2011. Paljud haarasid sellest võimalusest kinni ja loobusid peatselt suitsetamisest. Alates 2011. aasta juulist on kinnipeetavatel võimalik kulutada rohkem raha telefonikaartidele ja rohkendada oma kontakte perekonna ja sõpradega.³⁰⁹

2.4.2. Uus-Meremaa kohtuvaidlused

Täielik suitsetamise keeld tõi kaasa kaks edukat kohtulikku läbivaatamismenetlust Uus-Meremaal kurikuulsa elukutselise kriminaali Arthuri Taylor'i poolt. Autor kirjeldab Uus-

³⁰⁷ *Taylor v Manager of Auckland Prison*. (2012) NZHC 3591. Kättesaadav:

https://www.tobaccocontrol.org/litigation/decisions/nz-20121220-arthur-taylor-v.-dept.-of-corr_, 21. märts 2018.

³⁰⁸ Department of corrections. 2013. *Prisons in NZ will remain smokefree following court decision*. Kättesaadav: <http://www.scoop.co.nz/stories/PO1307/S00033/prisons-in-nz-will-remain-smokefree-following-court-decision.htm>, 12. jaanuar 2018.

³⁰⁹ *Ibid.*

Meremaa Kõrgema kohtu otsuseid, *Taylor vs Auckland'i vangla juht*³¹⁰ ja *Taylor vs Justiitsminister*³¹¹. Taylor taotles edukalt, et riik tegutses ebaseaduslikult ning võimupiire ületades, rakendades suitsetamise keeldu.

2010. aasta juunis andis Vanglate osakond teada, et alates 1. juulist 2011 rakendatakse kõigis Uus-Meremaa vanglates suitsetamise keeldu, mille eesmärgiks oli kinnipeetavate pikaajalise tervise parandamine ning tervislikuma töökeskkonna loomine.³¹² Keeld ei lubanud kinnipeetavatel enam suitsetada vanglas ning seda rakendati ka vahistatutele. Suunati vanglate juhid reeglid kehtestama Korrektsiooni Akti 33³¹³ peatüki alusel. Esimeses kõrgema kohtu otsuses leiti, et reegel oli väljaspool parlamendi võimupiire, selleks et oleks võimalik seda 33. peatüki alusel kehtestada. Teises otsuses hindas kohus hilisemate määruste kehtivust ning jõudis järeldusele, et need ei ole volitusnormiga hõlmatud ning on seetõttu kehtetud. Mõlemas otsuses leidis kohus, et teisesed õigusaktid on vastuolus Suitsuvaba keskkonna seaduse (*Smoke-free Environments Act*) peatükiga 6A³¹⁴.

Aucklandi vangla juht kehtestas 1. juunil 2011 Aucklandi vangl territooriumil suitsetamise keelu. Reegel pidi jõustuma 1. juulil 2011 ja koostati kooskõlas näidisreegliga, mille said kõik vanglajuhid Vanglate osakonna juhatajalt.³¹⁵ Samuti vanglateenistuse Käsiraamatus (*Prison Services Operation Manual*) klassifitseeriti tubakas ja tubakat sisaldavad tooted ümber keelatud esemeteks ja reegli jõustumise päeval eemaldati tubakas ja tubakat sisaldavad tooted lubatud asjade nimekirjast, mida kinnipeetavatel on võimalik osta. Sarnaselt on ka muudetud VSKE-s säte, mis loetleb vanglas keelatud esemeid, mille hulgas on tubakas ning süütamisvahendid.

³¹⁰ *Taylor v Auckland Prison* hc ak CIV 2011-404-006168. 20 December 2012. Kättesaadav: <https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/pdf/jdo/cf/alfresco/service/api/node/content/workspace/SpacesStore/55c47fd9-74f7-4991-a477-26194cdb3758/55c47fd9-74f7-4991-a477-26194cdb3758.pdf>, 16.03.2018

³¹¹ *Taylor v The Attorney-General & ORS.* (2013). NZHC 1659. 3 July 2013, lk 4. Kättesaadav: https://www.tobaccocontrol.org/files/live/litigation/1278/NZ_Taylor%20v.%20Attorney%20General%20%26%20O.pdf, 16.03.2018.

³¹² Collinson, L., Wilson, N., Edwards, R., Thomson, G., Thornley, S. *New Zealand's smokefree prison policy appears to be working well: one year on.* Kättesaadav: <https://www.nzma.org.nz/journal/read-the-journal/all-issues/2010-2019/2012/vol-125-no-1357/letter-collinson>, 08. detsember 2017.

³¹³ Corrections Act. Reprint as at 28 September 2017, p 201 (D). Kättesaadav: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0050/latest/whole.html#DLM295437>, 16.03.2018.

³¹⁴ Smoke-free Environments Act 1990. New Zealand, punkt 6A. Kättesaadav: http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/new_zealand_annex1_smokefree_environments_act_1990.pdf, 16.03.2018.

³¹⁵ "Korraldus Kinnipeetavatele – Aucklandi vangla suitsetamise poliitika". Vastavalt 2004. aasta Korrektsiooni Akti peatükile 33 kehtestan ma reegli, mis keelab vangidel suitsetada tubakat või mis tahes muid aineid, või omada tubakat või tubakalaadseid tooteid Aucklandi vangla territooriumil. Lisaks sellele on kinnipeetavatel keelatud suitsetada ka siis kui nad on Aucklandi vanglast ajutiselt eemal." Kättesaadav: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0050/latest/DLM295437.html>, 16.03.2018.

Arthur Taylor, kes on mittesuitsetav kinnipeetav Auckland'i vanglas, esitas kõrgemale kohtule kohtuliku järelvalve alustel hagi, paludes kohtul kontrollida Korrektsiooni akti alusel tehtud reegli kehtivust.³¹⁶ Taylor taotles reegli tühistamist ja kehtetuks muutmist. Esimeseks väiteks esitati argument, et vanglajuhil ei olnud võimu Korrektsiooni Akti alusel vanglaterritooriumil, sealhulgas kambrites, täielikku suitsetamise keeldu kehtestada.³¹⁷ Kohtunik Gilbert uuris 33. peatükki³¹⁸ ning teisi asjakohaseid seadusi õigusloome ulatuse ning eesmärgi vaatevinklist.³¹⁹

Seadusandliku konteksti analüüs keskendus Tubakavaba keskkonna seadusele. Seadus võeti vastu 1990. aastal vastuseks kasvavatele rahvatervise probleemidele ja selle eesmärgiks oli vähendada mittesuitsetajate tervise kahjustamist passiivse suitsuga kokku puutudes.³²⁰ Tubakavaba keskkonna seaduses on kehtestatud erinevad nõuded vangla eri osade kohta. Suitsetamine on piiratud vangla nendes osades, mis kuuluvad töökoha mõiste alla.³²¹ Tubakavaba keskkonna seadus ei piira suitsetamist Auckland'i vangla õues, sest see on avatud ning kuulub "avatud ala" mõiste alla. Kohtuotsuse tegemisel oli oluliseks ka parlamendi poolt heaks kiidetud artikkel 6A³²², kus käsitleti kambrites suitsetamist.³²³

³¹⁶ *Taylor v Auckland Prison* hc ak CIV 2001-404-006168. 20 December 2012. Kättesaadav: <https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/pdf/jdo/cf/alfresco/service/api/node/content/workspace/SpacesStore/55c47fd9-74f7-4991-a477-26194cdb3758/55c47fd9-74f7-4991-a477-26194cdb3758.pdf>, 16.03.2018

³¹⁷ Smoke-free Environments Act 1990. New Zealand, punkt 7. Kättesaadav: http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/new_zealand_annex1_smokefree_environments_act_1990.pdf, 16.03.2018

³¹⁸ Korrektsiooni Akt 33. peatükk sätestab: (1) Tegevjuht võib, vastavalt alajaotisele (6), lubada vanglajuhil kehtestada reegleid, mida vanglajuht peab asjakohaseks vangla haldamiseks ja vangide käitumise ja turvalisuse tagamiseks. Kättesaadav: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0050/latest/DLM295437.html>, 16.03.2018.

³¹⁹ *Taylor v Auckland Prison* hc ak CIV 2001-404-006168. 20 December 2012. Kättesaadav: <https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/pdf/jdo/cf/alfresco/service/api/node/content/workspace/SpacesStore/55c47fd9-74f7-4991-a477-26194cdb3758/55c47fd9-74f7-4991-a477-26194cdb3758.pdf>, 16.03.2018.

³²⁰ Smoke-free Environments Act 1990. New Zealand, punkt 3A (1) (a). Kättesaadav: http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/new_zealand_annex1_smokefree_environments_act_1990.pdf, 16.03.2018.

³²¹ *Ibid.*, punkt 5.

³²² 6.A Kinnipeetavate kambrites suitsetamine

(1) Juht peab tagama, et kinnipeetavate kambrites suitsetamise kohta on kehtestatud kirjalikud eeskirjad võttes arvesse töötajate ja kaasvangide tervise kaitset. Kättesaadav: http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/new_zealand_annex1_smokefree_environments_act_1990.pdf, 16.03.2018.

³²³ *Taylor v The Attorney-General & ORS.* (2013). NZHC 1659. 3 July 2013, lk 4. Kättesaadav: https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/litigation/1278/NZ_Taylor%20v.%20Attorney%20General%20%26%20O.pdf, 16.03.2018.

Kohtunik Gilbert leidis, et kõnealune suitsetamise keelu reegel on artikliga 6A vastuolus. Ta leidis, et vastavalt artiklile 6A on selge, et kinnipeetavatel on õigus oma kambrites suitsetada, vastavalt seadusega ettenähtud eeskirjade sisule.³²⁴ Seda reeglit on võimalik tõlgendada nii, et selle eesmärgiks on suitsetamist kontrollida ja mitte keelustada. Vastavalt artiklile 2 ei hõlma definitsioon "töökohad" kambreid ning kohtunik leidis, et parlamendi eesmärgiks ei olnud suitsetamist keelustada kambrites või vangla õuealadel. Samuti ei ole reegel hõlmatud akti peatükkide 5 ja 6 ulatuse ja eesmärkidega. Kohtuniku arvates kinnipeetavate suitsetamise täielik keelustamine ei täida seda eesmärki, et karistus oleks kantud turvaliselt, ohutult, inimlikul ja tulemuslikul viisil. Samuti märgiti kohtulahendis, et keeld on vastuolus juhivale põhimõttele, mille kohaselt tuleb karistust kanda sellisel viisil nagu see on vajalik avaliku korra, vanglatöötajate ja teiste kinnipeetavate ohutuse tagamiseks.³²⁵

Kohtunik Gilbert leidis, et vanglajuht tegutses oma ülemuselt saadud juhiste kohaselt. Vanglajuht koostas suitsetamise keelu reegli vastavalt saadud juhistele, ilma Aucklandi vangla tegelike asjaolude hindamist³²⁶, nagu seda nägi ette peatükk 33³²⁷.

Samuti riik argumenteeris, et ei oleks kohane vanglateskkonnas suitsetamist uuesti lubada ning see mõjuks kahjulikult nii kõikidele kinnipeetavatele kui ka töötajatele. Lisaks argumenteeriti, et Taylor'il ei olnud mingit õigustatud alust suitsetamiseks ning selle reegli kehtestamine ei mõjuta teda. Kohtunik Gilbert ei rahuldanud neid väiteid. Riigi esindajate arvates Taylor'i argumendid olid vettpidavad ning ainuüksi see, et reegel mõjutas teda vähem kui teisi kinnipeetavaid, ei anna alust hagi esitamise avalduse tagasilükkamiseks.³²⁸ Kohtunik Gilbert otsustas, et Aucklandi vanglaterritooriumil kehtestatud täielik suitsetamise keeld oli ebaseaduslik, kehtetu ja tühine.

³²⁴ Smoke-free Environments Act 1990. New Zealand, punkt 22. Kättesaadav: http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/new_zealand_annex1_smokefree_environments_act_1990.pdf, 16.03.2018.

³²⁵ *Taylor v The Attorney-General & ORS.* (2013). NZHC 1659. p. 31-32. Kättesaadav: https://www.tobaccocontrol.org/files/live/litigation/1278/NZ_Taylor%20v.%20Attorney%20General%20%26%20O.pdf, 16.03.2018.

³²⁶ *Ibid.*, p 31.

³²⁷ *Ibid.*, p 33.

³²⁸ *Ibid.*, p 37.

Taylor'i poolt esitatud teine hagi vaidlustas 2012. aasta Korrektsiooni Akti muutmise seaduse.³²⁹ 2013. aasta ellpool nimetatud akti muutmise seadus jõustus enne kui kohtumenetlus algas. Sellest tulenevalt on vastavalt Uus-Meremaa õigusele kinnipeetavatel keelatud tubakatooteid omada ning suitsetamine on Korrektsiooni Aktis määratletud distsiplinaarsüüteona. Isegi kui eeskirjad kuulutatakse ebaseaduslikuks, siis jääks suitsetamiskeeld endiselt jõusse, sellepärast et see on õigusaktides sätestatud.

2012. Korrektsiooni Akti muutmise seadus jõustus 2. novembril 2012 ja muutis 2005. aasta oma.³³⁰ See on märkimisväärne, sest vanglatöötajatel on õigus kambrites läbiotsimisi teha ja kinnipeetavaid läbi otsida juhul, kui on mõistlik arvata, et kinnipeetava valduses on keelatud ese. Kustutati tubaka asjade nimekirjast, mida ei ole lubatud distsiplinaarmenetluse algatamisega piirata. Seaduses on sätestatud, et Kindralkuberner võib kehtestada vanglate haldamist puudutavaid eeskirju, nagu näiteks selleks, et tagada vanglate hea haldamine ja näha ette vanglatöötajate volitused ja ülesanded. Kindralkuberner võib reguleerida kinnipidamisasutuste ohutust ning kontrollida privileegide andmist ja äravõtmist.³³¹

Riiklik prokuratuur argumenteeris, et eeskirjad, mis vähendavad tubaka vanglates kättesaadavust on kooskõlas Tubakavaba Keskkonna seaduse eesmärgiga vähendada suitsetamist. Kohtunik nõustus selles osas, et Tubakavaba Keskkonna seadus tunnustab, et kinnipeetavatel on õigus suitsetada ja see leiab kinnitust selles, et kambrid ei kuulu töökoha mõiste hulka.³³² Samuti nõustus kohtunik selles osas, et tubaka keelustamine on vastuolus vanglate üldiste eesmärkide ja juhtpõhimõtetega. Kohtuotsuses rõhutati kinnipeetavalt sunniviisilise nikotiini äravõtmise ebainimlikkust ning kinnipeetavate ilma jätmist muude kodanike jaoks seaduslikust ainest.³³³

Märkimisväärne on see asjaolu, et hoolimata kahest edukast hagist on suitsetamine ja tubakatooteid omamine kõikides Uus-Meremaa vanglates keelustatud. Samuti jätab keelu kehtestamise meetod ruumi kriitikale Eesti Vabariigis.

³²⁹ *Taylor v Attorney-General*. (2015). NZHC 1706. Kättesaadav:

<https://forms.justice.govt.nz/search/Documents/pdf/jdo/b6/alfresco/service/api/node/content/workspace/SpacesStore/9095f4d5-89cf-40fe-af3c-90d1d8920de5/9095f4d5-89cf-40fe-af3c-90d1d8920de5.pdf> , 16.03.2018.

³³⁰ *Ibid.*

³³¹ Corrections Act. Reprint as at 28 September 2017, p 201 (D). Kättesaadav:

<http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0050/latest/whole.html#DLM295437> , 16.03.2018.

³³² *Taylor v The Attorney-General & ORS*. (2013). NZHC 1659. p. 30. Kättesaadav:

https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/litigation/1278/NZ_Taylor%20v.%20Attorney%20General%20%26%20O.pdf , 16.03.2018.

³³³ *Ibid.*, p. 31.

Soome õigusteadlase Aulis Aarnio arvates teiste maade seadustekstid või võõras õigussüsteem, kus võetakse arvesse ka mõistesüsteemid, õiguslikud teooriad ja põhimõtted, ilusti näitab õigusvõrdlust.³³⁴ Uus-Meremaa süsteemi toimimist, kaasa arvatud ametnikkonna praktilist tegevust silmas pidades, leiab autor, et hinnatud võõra maa õiguspraktikast ei ole võimalik välja lugeda õiguspõhimõtet, mis sobiks ka Eesti oludesse. Antud juhul tõlgenduslahendid on niisugused, et neid ei saa Eestisse tuua, kuid võib Uus-Meremaa lahenditel olla vihje väärtus. Uus-Meremaa suitsetamiskeelu rakendamine näitas oma edukust. Suitsetamisvabade vanglate laialdasele heakskiidule Uus-Meremaal on tõenäoliselt kaasa aidanud kolm tegurit. Esiteks, üleüldine ettevalmistus, mille viisid läbi nii Korrektsiooniamet kui üksikud korrektsiooniasutused; teiseks, suitsetamise lõpetamise tugiteenuste kättesaadavus, ulatus ja tase; ning kolmandaks, võimalus õppida ülemeremaade kogemustest ja jõustada üleüldine poliitika (täielik suitsetamiskeeld) vastandatuna osalisele poliitikale. Siinkohal autor soovib tunnistada, et Eesti korrektsiooniasutused võiksid eeskujuks võtta Uus-Meremaal suitsetamise lõpetamise tugiteenuste kättesaadavust ja kinnipeetavatele mõeldud soodustuste kohaldamist (täiendavad sportimisvõimalused jne). Ülejäänud aspektid on sarnaselt Eesti omadega on olnud siia maani edukad.

³³⁴ Aarnio, Aulis. (1996). Õiguse tõlgendamise teooria. Õigusteabe AS Juura, Tallinn lk 185.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada, kas suitsetamise absoluutse keeluga riivatakse vanglas kinnipeetavate põhiõigusi. Magistritöö hüpoteesiks oli "suitsetamise absoluutne keeld Eesti vanglates on põhiseadusega kooskõlas ning piirangud vastavad vangistuse täideviimise eesmärgile ja inimväärikuse põhimõttele". Autor soovis justiitsministri määruse uue muudatuse analüüsimise abil leida vastust küsimusele, kas suitsetamiskeelu rakendamisel on tagatud kinnipeetavate ning vangla töötajate põhiõigused. Samuti autor on veendumusel, et suitsetamine ei ole põhiseadusest tulenev õigus.

Autor analüüsis kõiki aspekte eelkõige siseriikliku materiaalõiguse, rahvusvahelise õiguse ja Euroopa Inimõiguste Kohtu, Eesti kohtupraktika kontekstis. Kohtupraktika analüüsi toetamiseks on käsitlemist leidnud asjakohane õiguskirjandus, normatiivaktid, õigusajakirjas *Juridica* avaldatud artiklid, õiguskantsleri arvamused ning muud suitsetamiskeelu teemakohased materjalid. Samuti autor tõi oma töös välja ka Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide ja Uus-Meremaa kogemusi õigusvaldkonnas ning kohtulahendeid, mis kujundavad nende riikide seisukohti suitsetamise keelu teemal. Põhirõhk on käesolevas lõputöös siiski siseriiklikul regulatsioonil ja selle õiguspärasusel ning autori seisukohti kujundavad teatud määral Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite, teemakohased õigusteadlaste poolt välja antud artiklid ja seisukohad.

Suitsetamise täielik keelustamine kohtades, kus terve kinnipidamisasutus peaks olema suitsuvaba ja osalised keelud, mille korral on suitsetamine lubatud kambrites ja teatud kohtades sise- ja välitingimustes on näidanud õhukvaliteedi paranemist. Autor jõudis järeldusele, et taolised abinõud on ikka ebapiisavad, sest tolmuosakeste ja nikotiini kontsentratsioonide tuvastatud näidud ületavad neid, mida võib leida välitingimustes või täielikult suitsuvabades piirkondades. Sellised isoleeritud meetmed võivad viia olukorra ainult osalise parendamiseni. Autor on jõudnud järeldusele, et passiivse suitsetamise vähendamiseks on vaja terviklikumat lähenemisviisi, mis aitab tubakasutajatel oma käitumist muuta, mitte ainult kohti, kus suitsetamine on kas keelatud või lubatud, mida Eesti Korrektsioonisüsteem ka tegi.

Üksikisikud, keda on kahjustanud kokkupuude passiivse suitsetamisega, jätkavad võitlust kohtutes, sest tundub, et ühiskond muutub üha teadlikumaks kahjust, mida passiivne suitsetamine põhjustab inimestele. Käesolevas magistritöös arvukad näited passiivse suitsetamise hädaohete mõistvate kohtunike, jõulistest osundustest kergendavad mittesuitsetajatel võita kohtuasju. Taoline jätkuv suundumus aitab samuti veenda tööandjaid jälgima, et hooned ja muud rajatised oleksid täielikult suitsuvabad, vältides sellega riskantseid kohtuasju ja parandades avalikkuse tervist. Alates 1976. aastast, millal oli esimene teadaolev passiivset suitsetamist käsitlev hagi, on seda liiki kohtuasjad rohkenenud arvult ja ulatuselt. Seoses mittesuitsetajatest protsessijate edukuse suureneva määraga viimase aastakümne jooksul jätkavad mittesuitsetajad, kes puutuvad kokku passiivse suitsetamise ohuga, lähitulevikus abiotsimist kohtutest.

Peale 1. oktoobrit 2018 Eestis on keelatud tubakatoode toomine vangla territooriumile, samuti ka ei ole võimalik tubakat osta vangla kauplusest, seega on võimalused tubakatoode ebaseaduslikuks ringlemiseks vanglas on minimaalsed. Lähtuvalt eeltoodust tagab suitsetamise täielik keeld vangla territooriumil nähtavalt puhtama ja tervislikuma elu- ja töökeskkonna.

Abstrakse normikontrolli raames jõudis autor järeldusele, et suitsetamise keeld on proportsionaalne, seega kõnelolev määrus on põhiseaduspärane. Magistritöös on kajastatud, kuidas osaline suitsetamiskeeld võib kaasa tuua igapäevased konfliktid ning kui anda kinnipeetavatele ligipääs tubakale, mida nad võivad oma tarbeks varjata, võib probleem hoopis võimenduda ning kujuneda tõsiseks järevalveriskiks. Samuti teiste maade praktika on näidanud, et osaline suitsetamise keeld kahjustaks võõrutusprogramme, mis omakorda näitab täieliku keelu vajalikkust ja sobivust Eesti vanglates.

Maailma Tervishoiuorganisatsiooni tubakatoode tarbimise piiramise raamkokkulepe jõustas 2007. aastal artikli 8 riikidele, et kaitsta oma kodanikke passiivse suitsetamise eest avalikes siseruumides ja töökohtadel. Uus-Meremaa on esimene riik, mis on edukalt tegelenud nende probleemidega kõigis oma vanglates. Saadaolev tõendusmaterjal kinnitab, et poliitika on edukalt juurutatud, pole edastatud ühtki tõendit probleemidest teistes kohtupiirkondades. Objektiivsed näitajad tunnistavad nii paranenud siseruumide õhukvaliteeti ja vähenenud tulekahjujuhtumite arvu pärast seda, kui poliitika juurutati.

Enamik põhiseaduse paragrahve, kus sisalduvad põhiõigused, näevad ette ka võimaluse piirangute kehtestamiseks. Autor soovib rõhutada seda, et eristada tuleb põhiõiguse piiramist ning põhiõiguse rikkumist. Autori arvates, absoluutne suitsetamiskeeld Eesti vanglates põhjustab põhiõiguse ehk õiguse vabale eneseteostusele piiramist, kuid mitte selle põhiõiguse rikkumist. Tervise kaitse paigutub kinnipeetavale asja või eseme keelamisel selgelt VangS § 15 lg 2 p 1 alla. Autor on seisukohal, et vanglas viibivate isikute õigus tervise kaitsele kaalub üles õiguse vabale eneseteostusele, milleks praegusel juhul oleks suitsetatavate tubakatoodete tarvitamine. Samuti autor leidis, et VSKE §-s 64¹ p 3 ja 3¹ sätestatud suitsetamise õiguse piirangu eesmärk on legitiimne.

Suitsetajate vaatepunktist näib, et täiskasvanutel on oma kodus õigus suitsetada. Samas avalikus kohas võib see absoluutne õigus olla piiratud, kui riik paneb kaalukausile rahvatervist ja ohutuse ning suitsetaja autonoomsuse ja peab mõistlikuks suitsetamise piiramist. Seega hetkel kehtiv regulatsioon on objektiivselt põhjendatav. Sellega on tagatud kinnipeetavate ja vangla töötajate põhiõigused. Samuti autor nõustub teiste õigusteadlaste ja kohtunikega, et suitsetamine ei ole põhiseadusest tulenev õigus.

Kokkuvõttes võib öelda, et vangla personali ja kinnipeetavate tervist silmas pidades on täielik suitsetamiskeeld tõhusam kui osaline keeld. Autor on näidanud, et suitsetamise keeld on põhjendatud ning sellega ei kaasne kinnipeetavate põhiõiguste rikkumist, pigem riigil on kohustus tagada suitsuvaba elu- ja töökeskkond. Seega Justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 VSKE § 64¹ p 31, mille kohaselt on kinnipeetavale vanglas keelatud suitsetatavad tubakatooted ja esemed, millest ja mille abil on võimalik suitsetatavaid tubakatooteid kokku panna või neid suitsetada, on põhiseadusega kooskõlas. Analüüsisides abstrakse normikontrolli raames eelpool nimetatud määrust, autor on jõudnud seisukohale, et nimetatud norm on proportsionaalne. Autor on kontrollinud oma töös jooksvalt, erinevate aspektide uurimisel, kõigepealt abinõu sobivust, siis vajalikkust ja mõõdukust. Samas tuleb märkida, et lõpliku otsuse, kas suitsetamise absoluutne keeld Eesti vanglates on põhiseadusega kooskõlas, saab anda Riigikohus. Kuid arvestades teiste maade suitsukeelu rakendamise edukust ning kohtupraktika tulemusi, autor jõudis järelduseni, et ei tohiks tekkida sellist olukorda, et EIÕK peaks avaldama seisukohta, et vanglates peaks suitsetamine lubatud olema. Eesti Vabariigi põhiseaduse teine peatükk on väga sarnane Euroopa inimõiguste konventsiooniga ning selle järelevalve toimub mitmete avaliku võimu mehhanismide kaudu, näiteks põhiseaduslikkuse järelevalve kaudu, kuid siiski lõplikult on igäühel õigus esitada kaebus Euroopa inimõiguste kohtule.

Ühtlasi autor jõudis järeldusele, et suitsetamise absoluutne keeld ei ole vastuolus vangistuse täideviimise eesmärkidega, vaid pigem aitab neid saavutada.

Antud juhul ei ole eesmärgi saavutamine ilma PS §-s 19 kehtestatud vaba eneseteostuse riiveta võimalik. Tervise kaitseks ning vangla julgeoleku tagamiseks on valitud võimalikult tõhus meede, mis ei riiva vaba eneseteostuse võimalust rohkem kui eesmärgi saavutamiseks on vaja. Tervisekaitsepõhiõiguse nimel rakendatavad sobivad ja vajalikud meetmed kaaluvad üles vaba eneseteostuse riive.

SUMMARY

THE CONSTITUTIONALITY OF IMPOSING AN ABSOLUTE PROHIBITION AGAINST SMOKING IN ESTONIAN PRISONS

Natalja Bobik

Since 2008, healthy life-styles have become remarkable in Estonian prisons, which means that the possibilities for smoking in prisons since 2010 are significantly limited. On 7.10.2016. Minister of Justice Urmas Reinsalu signed a regulation prohibiting smoking in prisons from 1 October 2017. This regulation changed the smoking regime in Estonian prisons. All smoked tobacco products and related products were added to the list of prohibited items as well as possession of matches was prohibited in the open prison or the open prison division of the closed prison. The regulation came into force on October 1, 2017. The amendment prohibited smoking on the territory of prison to prisoners, officials and other persons. The objectives of the complete prohibition of smoking in prison aim, firstly, at the protection of health, which supports the creation of a healthier living and working environment. Another reason is to ensure the security of the prison and, thirdly, to save public resources and get rid of dependence.

The practice of disciplinary proceeding in prison and Estonian case-law have demonstrated that, despite the restrictions existing before the entry into force of the last amendment of the Regulation, prisoners had consistently violated the prison regime by smoking in cells and other places where such activity is strictly prohibited by legal acts regulating imprisonment.

The main objective of the work with prisoners is to re-socialize. According to § 6 of the Imprisonment Act, the directing of a prisoner to the law-abiding behaviour is the main objective of imprisonment, which means the execution of a sentence, that must give the detainee an ability to come to a socially responsible life in the future without violating the public order. The author

of this Master Thesis believes that protection of the public order and observance of fundamental rights in prison are prerequisites for achieving the main goal, therefore in this paper the author has analysed whether the absolute prohibition of smoking violates or not the fundamental rights of prisoners.

The topic is novel and in the public space within Estonia has been dealt with a little, therefore, the author's opinion in the Master Thesis is formed and the hypothesis is being proved or refuted, based on the experience of the Estonian scientific literature as well as the experience of legal scholars in other countries and foreign countries.

The objective of this Master Thesis is to find out if the absolute prohibition of smoking affects the fundamental rights of detainees in prison. The hypothesis of the Master Thesis is: "The absolute prohibition of smoking in Estonian prisons is in accordance with the Constitution and the restrictions meet the objective of imprisonment and the principle of human dignity ". The author of the thesis seeks to find an answer to the question whether the fundamental rights of detainees and prison staff are ensured in the implementation of the smoking prohibition by analysing the new amendment to the regulation issued by the Minister of Justice. Besides, the author is convinced that smoking is not a constitutional right. The author studies all aspects, firstly, in the context of the national case law, international law and the European Court of Human Rights, the case law of the Supreme Court. Appropriate legal literature, normative acts, articles published in the legal journal "Juridica", opinions of the Chancellor of Justice, and other materials relevant to the topic of smoking prohibition have been considered in support of the case law analysis. In addition, the author brings to this Master Thesis the experience of the United Kingdom, the United States and New Zealand in the field of law and judicial decisions shaping the positions of these countries on the subject of smoking ban. The main emphasis in this final paper is on the national regulation and its legitimacy, and the author's views are shaped to a certain extent by the rulings of the European Court of Human Rights, the articles on the subject published by legal scholars, views and discussions and a thorough scientific analysis of the data collected.

This thesis provides an abstract norm control, since the author of the study does not proceed from a specific casus but assesses the proportionality of the amendment to the regulation amending regulation no.72 of the Minister of Justice of 30.11.2000 which is related to the absolute prohibition of smoking. In analysing legal norms, the author is judged by the

proportionality test, and prior to the proportionality test, the author wishes to clarify, by way of interpretation, the objective of the tested norm and to check its admissibility, or legitimacy.

In the Master Thesis, the author deals with the concepts of human and fundamental rights, their relationship within the context of prison and the relevant fundamental rights and opens their contents based on the articles of the ECHR, the European Court of Human Rights and the United States rulings, the national case law and specialized literature. Furthermore, the author investigates the constitutionality of potential restrictions on the fundamental rights, supported by the proportionality method. The author came to the conclusion that partial prohibition of smoking in prisons is inadequate. To reduce passive smoking, a more comprehensive approach is needed to help smokers change their behaviour, not just places where smoking is either forbidden or allowed, which the Estonian Prison System did.

In this Master Thesis, there are numerous examples of references to judges understanding dangers of passive smoking, that help non-smokers win lawsuits. This ongoing trend will also help persuade employers to make buildings and other facilities 100% smoke-free, thus avoiding risky lawsuits and improving public health. With regard to the increasing rate of success of non-smoking litigators, non-smokers exposed to the risk of passive smoking will continue to seek aid from courts in the near future.

After October 1, 2018, it is forbidden to bring tobacco products to the prison territory nor it is possible to buy tobacco from a prison shop, so the possibilities for unlawful circulation of tobacco products in prisons shall be minimal. Based on the foregoing, the complete prohibition of smoking in a prison environment provides a cleaner and healthier living and working environment. Within the framework of this Master Thesis, the author has come to the conclusion that the prohibition of smoking is proportional therefore the measure is constitutional. The author of the Master Thesis explains how partial smoking bans may provoke daily conflicts, and when prisoners are given an access to tobacco, they can hide it for their own ends, so the problem may be aggravated and become a serious supervisory burden. Besides, the practice of other countries has proved that a partial prohibition of smoking would undermine smoking cessation programs, which in turn shows the need for the complete prohibition in Estonian prisons.

In the conclusion, taking into the account health of prison staff and detainees, the complete smoking prohibition is more effective than a partial prohibition. In this research, the author has

identified that the prohibition of smoking is justified and does not lead to the violation of the fundamental rights of detainees, rather the state has a duty to ensure a smoke-free living and working environment. While analysing the abstract norm control in the aforementioned regulation, the author has come to the conclusion that this norm is in compliance with the Constitution as the amendment of the regulation is appropriate, necessary and moderate. In this thesis, in the study of various aspects, the author continuously checked, first of all, the suitability of the remedy, then the necessity and the moderation. However, it should be noted that the final decision on whether the absolute prohibition on smoking in Estonian prisons is in accordance with the Constitution can be given by the Supreme Court. Nevertheless, given the success of the implementation of smoking prohibition in other countries and the outcome of case law, the author recognised that it is better if no situation occurs in which the ECHR should express the opinion that smoking should be allowed in prisons. The second chapter of the Constitution of the Republic of Estonia is very similar to the European Convention on Human Rights and its monitoring is carried out through several mechanisms of public power, for instance, through the constitutional supervision. All in all, everyone has the right to lodge a complaint with the European Court of Human Rights.

ALLIKATE LOETELU

Teadusraamatud:

1. Aarnio, Aulis. (1996). Õiguse tõlgendamise teooria. Õigusteabe AS Juura, Tallinn
2. Anepaio, Toomas; Hussar, Ave; Jaanimägi, Katri; Kaugia, Silvia; Land, Kristi; Olle, Vallo; Roosma, Peeter. (2003). Sissejuhatus õigusteadusesse. Juura.
3. Annus, Taavi. (2001). Riigiõigus. Kirjastus Juura, Tallinn.
4. Annus, Taavi. (2006). Riigiõigus. Kirjastus Juura, Tallinn.
5. Benedek, Wolfgang. (2012). Understanding human rights. The 3rd edition. European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy. Graz.
6. Coyle, Andrew. (2005). Understanding prisons. Key issues in policy and practice. Open University Press. England.
7. Dirk van Zyl Smit, Sonja Snacken. (2009). Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights. Oxford University press.
8. Joycelyn M. Pollock. (2004). Prisons and prison life: Costs and Consequences. Oxford University press.
9. Maruste, Rait. Põhiseadus ja selle järelevalve. (1997). Kirjastus Juura, Õigusteabe AS, Tallinn.
10. Maruste, Rait. (2004). Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Kirjastus Juura.
11. Madise, Lauri., Pikamäe, Priit., Sootak, Jaan. 2014. Vangistusseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kirjastus Juura.
12. Madise, Ülle (peatoimetaja); Aaviksoo, Berit; Kalmo, Hent; Mälksoo, Lauri; Narits, Raul; Pruks, Peep (2012). Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Kolmas, täiendatud väljaanne. Tallinn, Kirjastus Juura.
13. Mereste, Uno. (2001). Õigusloome radadel. Õiguslaseid artikleid. Juura, Õigusteabe AS, Tallinn.
14. Merusk, Kalle; Narits, Raul. (1998). Eesti konstitutsiooniõigusest. Juura, Õigusteabe AS.

15. Stohr, Mary; Walsh, Anthony; Hemmens, Craig. (2009). *Corrections. A Text/Reader*. SAGE Publications, United States of America.

16. Lerman, Amy E. (2013). *The modern prison paradox: politics, punishment, and social community*. New York, Cambridge University Press.

Teadusartiklid:

17. Alexy, R. (2010). *The Dual Nature of Law*. *Ratio Juris* volume 23, Issue 2.

18. Alexy, Robert. (2001). *Põhiõigused Eesti põhiseaduses*. *Juridica*, eriväljaanne, lk 5–96.

19. Alexy, Robert. (2014). *Constitutional Rights and Proportionality*. *Revus - Journal for Constitutional Theory and Philosophy of Law*. Lk 51-65.

Kättesaadav: <https://ssrn.com/abstract=2426876>, 01. mai 2018.

20. John M. Barth. (1986). *The Public Smoking Controversy: Constitutional Protection v. Common Courtesy*. *2 Journal of Contemporary Health Law & Policy*. Article 16.

21. Kalmo, Hent. (2013). *Põhiseadus ja proportsionaalsus - kas pilvitu kooselu?* *Juridica II*, lk 79-97.

22. Kuurberg, Maris. (2016). *Eesti 20 aastat inimõiguste konventsiooni osalisena*. *Juridica VII*, lk 520-532.

23. Kumm, Mattias. (2007). *Political Liberalism and the Structures of Rights: On the Place and Limits of the Proportionality Requirement* *Law, Rights, Discourse: Themes of the work of Robert Alexy*. Hart Publishing.

24. Melissa E. Crow. (2004). *Smokescreens and State Responsibility: Using Human Rights Strategies To Promote Global Tobacco Control*. *29 Yale Journal of International Law*.

25. Mets, Liisi. (2015). *Vangla kodukord ja selle vaidlustamise viisid*. *Juridica X*, lk 679-685.

26. Möller, Kai. (2012). *Proportionality: Challenging the critics*. *International Journal of Constitutional Law*, Volume 10, Issue 3. Oxford University Press and New York University School of Law, lk. 709–731.

27. Möller, Kai. (2007). *Balancing and the Structure of Constitutional Rights*. *International Journal of Constitutional Law*, Vol. 5, Issue 3, pp. 453-468.

Kättesaadav: <https://academic.oup.com/icon/article/5/3/453/647392>, 3. mai 2018.

28. Möller, Kai. (2014) *From constitutional to human rights: on the moral structure of international human rights*. *Global Constitutionalism* 3. Cambridge University Press.

Kättesaadav: <https://www.cambridge.org/core/journals/global-constitutionalism/article/from-constitutional-to-human-rights-on-the-moral-structure-of-international-human-rights/FA27C57103BD4FF7A6F00B5757A81ABA>, 05.mai 2018.

29. Tõnise, Helen. (2017). Kinniste asutuste täielik suitsetmiskeeld Anglo-Ameerika õigussüsteemis. *Juridica X*, lk 718-725.
30. Toomingas, Carolin. 2016. Inimväärikust alandavakohtlemise kriteeriumid ning nende rakendamine kinnipidamistingimuste hindamisel. *Juridica III*, lk 165-174.
31. Triipan, M. (2006). Proportsionaalsuse põhimõte Euroopa Liidu õiguses. *Juridica III*, lk 151-158.

Eesti õigusaktid:

32. Eesti Vabariigi Põhiseadus RT 1992, 26, 349.
33. Haldusmenetluse seadus RT I 2001, 58, 354.
34. Halduskohtumenetluse seadustik. RT I, 23.02.2011, 3.
35. Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri” muutmise määrus. RT I, 11.10.2016, 5.
36. Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus. RT I 2002, 29, 174.
37. Tubakaseadus. RT I 2005, 29, 210.
38. Vangistuseseadus RT I 2000, 58, 376.
39. Vangla sisekorraeskiri RTL 2000, 134, 2139.
40. Järelevalve korraldus vanglas. RT I, 07.09.2011, 6.

Euroopa Liidu ja rahvusvahelised õigusaktid:

41. Corrections Act. Reprint as at 28 September 2017. Kättesaadav: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0050/latest/whole.html#DLM295437> , 16.03.2018.
42. Maailma Terviseorganisatsiooni põhikiri. RT II 2005, 4, 11.
43. WHO Framework Convention on Tobacco Control. (2003). World Health Organization. Kättesaadav: <http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf;jsessionid=AEC6EF7C5C126434ED917345E8186467?sequence=1>, 05. mai 2018.

Eesti kohtulahendid:

44. RKHKo 3-3-1-102-08.
45. RKHKo 3-3-1-2-06.

46. RKHKo 3-3-1-24-10.
47. RKHKo 3-3-1-30-14.
48. RKHKo 3-3-1-6-14.
49. RKHKo 3-3-1-87-16.
50. RKHKm 3-3-1-76-04.
51. RKKKo 3-1-1-21-06.
52. RKKKo 3-1-1-32-96.
53. RKKKo 3-1-1-67-09.
54. RKPJKm 5-17-40.
55. RKPJKo 3-4-1-1-02.
56. RKPJKo 3-4-1-1-04.
57. RKPJKo 3-4-1-2-01.
58. RKPJKo 3-4-1-3-09.
59. RKPJKo nr 3-4-1-3-16.
60. RKÜKo 3-4-7-01.
61. RKTko 3-2-1-152-09.
62. RKTko 3-2-1-43-09.
63. RKÜKo 3-3-1-5-09.
64. RKÜKo 3-4-1-7-01.
65. TalHaldKo 3-11-2345.
66. TalHaldKo 3-14-50142.
67. TlnRngKo 1-15-8924.
68. TrtHaldKo 3-13-901.
69. TrtHaldKo 3-13-901.
70. TrtHaldKo 3-16-1209.

71. TrtRngKo 3-17-2008.

72. TrtRngKo 3-17-2115.

EÕIK lahendid:

73. EIK 30.07.2013 otsus asjas nr 19730/10: Toma Barbu vs. Rumeenia, p 61

74. EIK 08.07.1986 otsus kohtuasjas Lingens vs. Austria, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-IV.

75. EIÕK 13.09.2005 otsus asjas nr 35207/03: *Ostrovar vs Moldaavia*

76. EIÕK 02.07.20019 otsus asjas nr 41653/05 : *Kochetkov vs. Eesti*.

77. ECHR *Wdckel v. Germany*, Application No. 32165/96 (1998). Kättesaadav: <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc>, 15. aprill 2018.

78. ECHR 03.04.2001 judgment, Application No. 27229/95: *Keenan v. United Kingdom*. Kättesaadav: https://www.eschr-net.org/sites/default/files/Decision_1.pdf , 15. aprill 2018.

Muud kohtulahendid:

79. *Alvarado v. Litscher. (2001)*. United States Court of Appeals, 7th Circuit. Kättesaadav: <http://caselaw.findlaw.com/us-7th-circuit/1332553.html>, 8. aprill 2018.

80. *Atkinson v. Taylor (2003)*. United States Court of Appeals, 3rd Circuit. Kättesaadav: <http://caselaw.findlaw.com/us-3rd-circuit/1361801.html>, 8. aprill 2018.

81. *Gasper v. Louisiana Stadium and Expo. Dist.*, 418 F. Supp. 716 (E.D. La. 1976). Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/418/716/1602631/> , 10. aprill 2018.

82. *Helling v. McKinney. (1993)*. United States Supreme Court. Kättesaadav: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/25/case.html>, 08. aprill 2018.

83. *McKinney v. Anderson. (1991)*. United States Court of Appeals, 9th Circuit. Kättesaadav: <https://www.ravellaw.com/opinions/c9ec1bc639965e4d1dd0102b08c4c663>, 08. aprill 2018.

84. Ontario Supreme Court *McNeill v. Ontario (Ministry of Solicitor General and Correctional Services). (1998)*. Kättesaadav: https://habitationssansfumeeqc.ca/wp-content/uploads/2017/07/mcneill_v_ontario_1998.pdf , 15. aprill 2018.

85. *Pollak et al. v. Public Utilities Commission of the District of Columbia. (1951)*. U.S. Court of Appeals for the District of Columbia Circuit. Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/191/450/91278/> , 21. märts 2018.

86. *Tanner v. Armco Steel Corporation*. (1972). US District Court for the Southern District of Texas. Kättesaadav: <https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp/340/532/1445551/> , 21. märts 2018.
87. *Taylor v Manager of Auckland Prison*. (2012). NZHC 3591. Kättesaadav: <https://www.tobaccocontrol.org/litigation/decisions/nz-20121220-arthur-taylor-v.-dept.-of-corr> , 21. märts 2008.
88. *Taylor v The Attorney-General & ORS*. (2013). NZHC 1659. 3 July 2013. Kättesaadav: https://www.tobaccocontrol.org/files/live/litigation/1278/NZ_Taylor%20v.%20Attorney%20General%20%26%20O.pdf , 16.03.2018.
89. *Turner v. Safley*, 482 U.S. 78 (1987). Kättesaadav: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/482/78/case.html> , 19.03.2018.

Muud allikad:

90. ASH Fact Sheet. (2015) *Smokefree prisons*. Kättesaadav: http://ash.org.uk/files/documents/ASH_740.pdf, 14. märts 2018
91. Biles, David. (2015). *Banning smoking in Australian prisons has become a nationwide issue*. Kättesaadav: <https://www.theage.com.au/opinion/banning-smoking-in-australian-prisons-has-become-a-nationwide-issue-20150828-gj9wfc.html>, 14. märts 2018.
92. Brinckerhof, Parsons. (2015). Report on Second-Hand Smoke in Prisons: final report. National Offender Management Service. Kättesaadav: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/469654/SHS_in_Prisons_Final_Report_minus_Appendix.pdf , 1. mai 2018.
93. Collinson, L., Wilson, N., Edwards, R., Thomson, G., Thornley, S. *New Zeland's smokefree prison policy appears to be working well: one year on*. Kättesaadav: <https://www.nzma.org.nz/journal/read-the-journal/all-issues/2010-2019/2012/vol-125-no-1357/letter-collinson>, 08. detsember 2017.
94. Correctional Service of Canada. 200 - Present: taking action. Kättesaadav: <http://www.csc-ccc.gc.ca/about-us/006-2006-eng.shtml>, 14. märts 2018.
95. Corrections Act. Reprint as at 28 September 2017. Kättesaadav: <http://www.legislation.govt.nz/act/public/2004/0050/latest/whole.html#DLM295437> , 16.03.2018.
96. Department of corrections. 2013. *Prisons in NZ will remain smokefree following court decision*. Kättesaadav: <http://www.scoop.co.nz/stories/PO1307/S00033/prisons-in-nz-will-remain-smokefree-following-court-decision.htm>, 12. jaanuar 2018.
97. Enggist, S., Moller, L., Gauden, G., Udesen, C. (2014) *Prisons and health*. World Health Organization Regional office for Europe.
98. Ernits, Madis. (2011). Põhiõigused, demokraatia, õigusriik. Tartu Ülikooli kirjastus.

99. Haak, K., Kratovitš, M., Papstel, I., Perens, A., Rimmel, M., Randmann, L., Sirp, A., Tepp, M., Vennikas, P. (2012). Vanglate organisatsioon ja juhtimine. Justiitsministeerium.
100. Hanski, Raija, Suksi, Markku. (2001). Rahvusvahelised inimõigused ja nende kaitse. Tõlge eesti keelde. Institute for Human Rights, Abo Akademi University.
101. Justiitsministeerium. <http://www.vangla.ee/et/uudised-ja-arvud/vanglateenistuse-ametikohtade-arv> ,12. märts 2018.
102. Justiitsministri 30. novembri 2000. a määruse nr 72 „Vangla sisekorraeskiri“ muutmise määruse seletuskiri.
103. Kaufman, Leslie. (2007). *Smoking Ban Is Proposed in Drug Centers*. The New York Times. Kättesaadav: <https://www.nytimes.com/?action=click&contentCollection=undefined®ion=TopBar&module=HomePage-Title&pgtype=sectionfront> , 1. mai 2018.
104. Kinnitatud Tallinna Vangla direktori 31.01.2013 käskkirjaga nr 20. Tallinna Vangla kodukord. Kättesaadav: http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tallinna_vangla_kodukord.pdf , 11. aprill 2018.
105. Kuul, Marek. *Justiitsministeerium keelab tulevast oktoobrist vanglates suitsetamise*. Kättesaadav: <http://www.err.ee/575131/justiitsministeerium-keelab-tulevast-oktoobrist-vanglates-suitsetamise> , 19. september 2017.
106. Liivak, Hannes; Pärt, Krislin; Nigul, Ivo; Põdra, Andres; Saarna, Liisa. (2016). Vanglatöö üldkorraldus. Tallinn.
107. Lõhmus, Uno. (2003). Inimõigused ja nende kaitse Euroopas. Tartu, Sihtasutus Juridicum.
108. Mackay, Anita. (2014). *Stubbing Out Smoking in Prisons. Bans are an ineffective mechanism*. Sage Journals. Kättesaadav: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1037969X1403900207> , 15. aprill 2018.
109. Mackay, Anita. (2015) *The human rights implications of smoking bans in prisons: some International cases*. Kättesaadav: <http://asiapacific.anu.edu.au/regarding-rights/2015/08/14/the-human-rights-implications-of-smoking-bans-in-prisons-some-international-cases/> , 28. veebruar 2018.
110. Madise, Ülle. Põhiseaduslikkuse järelevalve. *Estonica Entsüklopeedia Eestist*. Kättesaadav: http://www.estonica.org/et/Riik/Kohtus%C3%BCsteem/P%C3%B5hiseaduslikkuse_j%C3%A4relevalve/ , 05. mai 2018.
111. Maris Kuurberg. (2016) 2016. aasta ülevaade Euroopa Inimõiguste Kohtusse Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta. Välisministeerium. Kättesaadav:

- http://vm.ee/sites/default/files/content-editors/legal/ulevaade_2016_avalik_1.pdf, 14. märts 2018.
112. Maris Kuurberg. (2017) 2017. aasta ülevaade Euroopa Inimõiguste Kohtusse Eesti Vabariigi vastu esitatud individuaalkaebuste kohta. Välisministeerium. Kättesaadav: http://vm.ee/sites/default/files/content-editors/legal/2017_aasta_ulevaade_eik_asjadest.pdf, 14. märts 2018.
113. Maruste, Rait. 10. detsember 2017. *Kas suitsetamine ja taimetoit saavad olla inimõigused?* Kättesaadav: <https://arvamus.postimees.ee/4338773/rait-maruste-kas-suitsetamine-ja-taimetoit-saavad-olla-inimoigused>, 15.02.2018.
114. Merusk, Kalle; Kiviorg, Merilin; Sõlg, Raigo; Pilving, Ivo; Olle, Vallo; Mõttus Aaro. (1999). *Õigusriigi printsiip ja normitehnika*. Sihtasutus Eesti Õiguskeskus.
115. Olesk, Margot. (2010). *Inim- ja põhiõigused vanglas*. Euroopa vangistusõiguse põhimõtted. Justiitsministeerium.
116. Owen Bowcott and Alan Travis. 2017. Supreme court to consider appeal to enforce smoking ban in UK jails. The Guardian. 20 March 2017. Kättesaadav: <https://www.theguardian.com/society/2017/mar/20/supreme-court-to-consider-appeal-to-enforce-smoking-ban-in-uk-jails>, 12. jaanuar 2018.
117. Report on tobacco smoking in prison. (2008). Directorate - General for Health and Consumers. Kättesaadav: <http://www.ohrn.nhs.uk/resource/policy/TobaccoSmoking.pdf>, 18.04.2018.
118. Robert P. Weiss, Nigel South. (1998). *Comparing Prison Systems: Toward a Comparative and International Penology*. Published: Australia Gordon and Breach Publishers.
119. Samantha K. Graff. (2008). *There is No Constitutional Right to Smoke*. Tobacco Control Legal Consortium. Kättesaadav: <http://www.publichealthlawcenter.org/sites/default/files/resources/tclc-syn-constitution-2008.pdf>, 28.02.2018.
120. Schneider, Heinrich. (2005). *Taasiseseisvunud Eesti riigi- ja õigusteooria probleeme*. Uurimistöde kogumik. Tallinn.
121. Service Custody and Service of Relevant Sentences Rules 2009/1096. Part 3 Treatment, Employment and Discipline of Detainees Smoking. In force from: October 31, 2009 to present. Kättesaadav: http://www.legislation.gov.uk/uksi/2009/1096/pdfs/uksi_20091096_en.pdf, 12. jaanuar 2018.
122. *Smoking in Prisons in England and Wales: An examination of the case for public health policy change*. (2014). The Offender Health Research Network, lk 16. Kättesaadav: <http://www.ohrn.nhs.uk/OHRNResearch/Smoking.pdf>, 10. aprill 2018.

123. Tartu Vangla Kodukorra Seletuskiri. Kättesaadav: http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukorra_seletuskiri_alates_01.10.2017.pdf, 2. veebruar 2018.
124. Tervise Arengu Instituut. (2016). *Tubakavaba töökoht - abiks tööandjale*. Tallinn.
125. The Department of Corrections. 2012. *Corrections News Jul-Aug 2012*. Kättesaadav: http://www.corrections.govt.nz/resources/newsletters_and_brochures/corrections_works/2012/corrections_news5.html, 12. jaanuar 2018.
126. Tobacco Control. (2014). *Journal of Epidemiology and Community Health*. Kättesaadav: http://tobaccocontrol.bmj.com/content/13/suppl_1/i61, 12. aprill 2018.
127. Tubaka mõju rasedatele ja lastele. Tervise Arengu Instituut, lk 1. Kättesaadav: <https://www.tartu.ee/sites/default/files/uploads/Sotsiaalabi-ja-tervishoid/Terviseedendus/Tubaka%20m%C3%B5ju%20rasedatele%20ja%20lastele.%20TAI%202016.pdf>, 06. mai 2018.
128. Tubakaseaduse eelnõu seletuskiri. Kättesaadav: <https://m.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d6b66ff2-6194-461b-8dde-c4e8a88e2ddc/Tubakaseaduse%20muutmise%20seadus>, 27. aprill 2018.
129. U.S. (2015). Department of Justice Federal Bureau of Prisons program statement. Smoking/Nosmoking areas. Kättesaadav: https://www.bop.gov/policy/progstat/1640_005.pdf, 14. märts 2018.
130. Vallikivi, Hannes. (2001). *Välislepingud Eesti õigussüsteemis. Õiguskirjastus*, Tallinn.
131. Vanglateenistus. (2018). *Vangla Ekspress. Kevad 2018*. Justiitsministeeriumi avalike suhete talitus.
132. World Health Organization. (2009). Report on the global tobacco epidemic, 2009: implementing smoke-free environments.
133. Õiguskantsleri arvamus justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 muutmise määruse eelnõu kohta. (2016). http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/justiitsministri_30.11.2000_maaruse_nr_72_muutmise_maaruse_eelnou.pdf, 19 september 2017.
134. Õiguskantsleri seisukoht. <http://www.oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/margukiri-suitsetamise-regulatsioon-vanglas.pdf>, 02. märts 2018.
135. Õiguskantsleri vastus Riigikogu liikme kirjalikule küsimusele. (2008). Kättesaadav: http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_vastus_riigikogu_liikme_kirjalikule_kusimusele_suitsetamine_kasiinodes.pdf, 15. detsember 2017.

136. ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon. (1948). Kättesaadav: <http://vm.ee/et/uro-inimoiguste-ulddeklaratsioon> , 14. märts 2018.